

SOSIAALINEN PERIMÄ

Ylisukupolviset kohtalot tutkimuskirjallisuuden valossa

SOSIAALINEN PERIMÄ

Ylisukupolviset kohtalot tutkimuskirjallisuuden valossa

Suomen Mielenterveysseura

Alli Paasikiven säätiön tuella.

© Suomen Mielenterveysseura & Anna Vilhula

Toimitus: BTJ Finland Oy / Anna Vilhula

Ulkoasu ja taitto: BTJ Finland Oy / Hanna Heiskanen

Suomen Mielenterveysseura, Helsinki 2007

Gummerus Kirjapaino Oy, Vaajakoski 2007

ISBN 978-952-5513-39-4

SISÄLTÖ

Lukijalle.. .. .	7
1. Johdanto .. .	9
Sosiaalisen perimän käsite .. .	9
Sosiaalinen perimä -hanke ja raportin tavoitteet .. .	11
2. Sosiaalinen perimä asiantuntijoiden puheenvuoroissa .. .	13
Sosiaalisen perimän käsitteen kritiikki ja vaihtoehtoiset puhettavat .. .	13
Perheen ja yhteiskunnan osuus sosiaalisen perimän tuottajana .. .	15
<i>Perhe sosiaalisen perimän välittäjänä.</i> .. .	15
<i>Kiintymyssuhdeteoria ja sosiaalinen perimä.</i> .. .	15
<i>Yhteiskunta yksilön sosiaaliseen perimään vaikuttajana.</i> .. .	17
<i>Koulutuspolitiikka ja koulutusjärjestelmä.</i> .. .	18
<i>Sosiaalisen perimän suhde yhteiskunnallisiin muutoksiin</i> .. .	19
3. Tiedonhaun toteutus .. .	21
Käytetyt tiedonlähteet ja hakustrategiat .. .	21
Löytyneiden viitteiden karsinta ja lopullisen aineiston valinta .. .	22
4. Sosiaalinen perimä tutkimuskirjallisuudessa .. .	24
Sosiaalisen perimän klassikkotutkimuksia .. .	24
Hyvinvointipolitiikan vaikutukset sosiaaliseen perimään .. .	26
<i>Sosiaalinen liikkuvuus ja yhteiskunnan rakenteet</i> .. .	26
<i>Sosiaalisen syrjäytymisen riski- ja suojaavat tekijät</i> .. .	30
<i>Lastensuojelu asiakkaiden näkökulmasta</i> .. .	35
<i>Päiväkodin ja koulun pitkäaikaisvaikutukset</i> .. .	38
<i>Maahanmuuttajuus ja monikulttuurisuus</i> .. .	42

Sosiaalisen perimän juuret perheessä.	48
<i>Perhetaustan vaikutukset elämässä selviytymiseen</i>	48
<i>Perhemallin muutos ja muutoksen vaikutukset seuraaviin sukupolviin</i>	56
<i>Isyys- ja äitiyspuheen muutokset useassa sukupolvessa</i>	59
<i>Vanhemmuustyylien taustat, periytyminen ja vaikutukset lapseen</i>	66
<i>Kiintymyssuhteen muodostuminen, vaikutukset ja ylisukupolvisuus</i>	69
<i>Äidin raskaudenaikaisen päihdeiden käytön vaikutukset lapseen</i>	76
<i>Perheen päihdeongelmat ja päihderiippuvuuksien ylisukupolvisuus</i>	81
<i>Lapsi ja vanhemman mielenterveysongelmat</i>	86
Väkivallan ja rikollisuuden ylisukupolvinen kierre.	91
<i>Väkivallan ylisukupolvinen periytyminen</i>	91
<i>Perheväkivallan ja antisosiaalisuuden riski- ja suojaavat tekijät</i>	94
<i>Aggressiivisuuden seuraukset ja aggressiivisuudelta suojaavat tekijät</i>	104
Sosiaalisen perimän positiivinen ulottuvuus	109
<i>Selviytymisen tukeminen ja mahdollisuus muutokseen</i>	109
<i>Nuoruusiän riskit ja mahdollisuudet</i>	116
Sosiaalisen perimän ilmiö tutkimuksen valossa.. . . .	121

5. Asiantuntijaryhmän pohdintaa sosiaalisesta perimästä ja siihen liittyvistä tutkimus- ja interventioideoista 123

Sukupolvittainen jatkuvuus ja muutos	
— sosiaalisen perimän taustat ja polut.. . . .	123
Huonon sosiaalisen perimän ehkäisy	
— käytännön interventioideoita ja tutkimustarpeita.. . . .	125

6. Suomen Mielenterveysseuran sosiaalisen perimän teesit — miten tukea sukupolvelta toiselle siirtyviä hyviä malleja ja katkaista huonoja? 128

Lähteet 131

LUKIJALLE

Suomalainen hyvinvointivaltio rakentuu sekä sukupuolten tasa-arvon että sosiaalisen, taloudellisen ja sivistyksellisen tasa-arvon periaatteelle. Sosiaali-, terveys- ja koulutuspalvelut ovat avoimia kaikille Suomessa asuville. Perustuslaki on vuodesta 1995 alkaen turvannut perinteisten perusoikeuksien rinnalla TSS-oikeudet, taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset perusoikeudet.

Hyvinvointivaltio onkin pitkään onnistunut tavoitteessaan. Se on luonut edellytykset sosiaaliselle liikkuvuudelle. Neuvola, päivähoito ja koulu ovat tukeneet kaikkien lasten kasvua ja kehitystä. Vanhempien varattomuus ei ole ollut esteenä lapsen kouluttautumiselle ja hyvän ammatin hankkimiselle.

Kautta aikojen on ollut sellaisia elämäntilanteita, joihin hyväkään universaali-palvelujärjestelmä ei ole purrut. Ongelmat ovat siirtyneet sukupolvelta toiselle, eikä vahingollisia ketjuja ole pystytty katkaisemaan. Merkittävä käänne huonompaan suuntaan tapahtui kuitenkin 1990-luvulla, jolloin talouden laman ja sen jälkeisen uusliberalismin hengessä alettiin karsia hyvinvointipalveluja. Samanaikaisesti kasvavat tuloerot alkoivat tuottaa palvelujen eriytymistä. Kilpailuttaminen ja taloudellisen tuottavuuden ylikorostaminen ovat johtamassa maksukykyisten asiakkaiden laadukkaiden palvelumarkkinoiden kasvamiseen. Samanaikaisesti vähävaraisten mahdollisuudet kaventuvat. Parhailaan on rakentumassa moderni versio menneiden aikojen sääty-yhteiskunnasta.

Huonon sosiaalisen perimän katkaisemiseen tarvitaan nyt uusia keinoja. Ylisukupolvisen ongelmien periytymisen estäminen on inhimillisesti ratkaisevan tärkeää, mutta myös taloudellisesti kannattavaa. Niiden ihmisten auttamiseksi, jotka jo lapsuudessaan ovat saaneet huonot elämän eväät, tarvitaan positiivista diskriminaatiota, tehostettua tukea.

Tässä julkaisussa haravoidaan jo olemassa olevaa kirjallisuutta ja tutkimuksia, joiden avulla voimme muodostaa kuvaa siitä, miten sosiaalinen perimä ilmenee ja vaikuttaa. Mikä vielä tärkeämpää, olemme yrittäneet kerätä näiden kansien väliin myös tietoa siitä, kuinka haavoittavia ketjuja voitaisiin katkaista. Olennainen osa tätä kirjaa ovat asiantuntijoiden haastattelut ja keskustelut, jotka ovat antaneet ymmär-

rystä siitä, millaisen ilmiön kanssa olemme tekemisissä ja mitä olisi tehtävissä. Kiitokset teille, jotka olette olleet mukana keskusteluissa ja vahvistaneet käsitystämme siitä, että olemme tärkeällä asialla.

Erityinen kiitos kuuluu idean äidille, edeltäjälleni Pirkko Lahdelle sekä viisaalle ja väsymättömälle Anna Vilhulalle, joka on sitkeästi punnertanut julkaisun kasaan lavean materiaalin ja rönsyilevien keskustelujen pohjalta. Lämpimät kiitokset myös rahoittajalle, Alli Paasikivi -säätiölle sekä yhteistyökumppanille, BTJ Finland Oy:lle.

Kirkkonummella, kauniina toukokuun iltana 2007

Marita Ruohonen
toiminnanjohtaja
Suomen Mielenterveysseura

1. JOHDANTO

Sosiaalisen perimän käsite

Geneettisen perimän lisäksi jokaisella meistä on ylisukupolvinen sosiaalinen perimä. Jokainen omaksuu syntymähetkensä jälkeen valtavan määrän asioita sekä tietoisesti että tiedostamatta. Oma historia kulkee mukana ja sitä käsitellään läpi elämän. Kasvuolosuhteet, ympäröivä yhteiskunta ja perhe vaikuttavat yksilön kehitykseen.

Geenien ja ympäristön vaikutuksista ihmisen elämässä selviytymiseen on kiistely pitkään, mutta nykytiedon valossa molemmilla on vaikutusta. 2000-luvun geenitutkimuksen tuottama uusi tieto on muokannut käsityksiä perimän ja ympäristön merkityksestä ihmisen terveydelle. Käyttäytymisgenetiikka lisää ymmärrystä paitsi geneeistä, myös erityisesti ympäristön vaikutuksesta perimään. Lähiympäristön lisäksi vaikutusta on koko kulttuurilla ja sen ihmiselle asettamilla odotuksilla. Toisaalta on selvinnyt, että herkkyys suotuisille tai epäsuotuisille ympäristöille on kiinni yksilön geneettisestä rakenteesta, jolloin geenit määräävät, kenelle tietty ympäristö on vahingollinen, kenelle hyödyllinen ja kenelle neutraali.¹

Sosiaalisen perimän käsite on peräisin 1960-luvulta, jolloin ilmestyi ruotsalaisten

¹ Keltikangas-Järvinen 2006, 7–8.

Gustav Jonssonin ja Anna-Lisa Kälvestenin (1964) seurantatutkimus tavallisissa kodeissa ja hoitokodeissa kasvaneista tukholmalaispojista. Sitä seurasi Jonssonin teos *Det sociala arvet* (1969), joka perustui hänen väitöskirjaansa.² Käsitteellä haluttiin viitata kielteiseen ilmiöön, jossa sukupolvi toisensa jälkeen toistaa toisinaan samaa ongelmien kehää ilman ulospääsyä. Erityisesti kyse oli siis negatiivisesta sosiaalisesta perimästä.³ Sosiaalinen perimä ei tietenkään koostu välttämättä pelkästään negatiivisesta perimästä, vaan sillä on myös positiivinen ulottuvuutensa. Toisaalta negatiivisen ketjun voi tiettyjen ehtojen täytyessä katkaista. Sosiaalinen perimä on viime vuosina noussut jälleen ajankohtaiseksi esimerkiksi varhaisen vuorovaikutuksen tutkimuksen takia.

Tuulikki Kärkkäisen (2004) kasvustieteen väitöskirja on ainoita kotimaisia 2000-luvun tutkimuksia, joissa termi ”sosiaalinen perimä” esiintyy tutkimuksen otsikossa. Kärkkäinen määrittelee sosiaalisen perimän yksilötasolla sukupolvelta toiselle elämänhallinnan voimavarojen (henkisten, kulttuuristen, sosiaalisten ja aineellisten hyvinvoinnin osatekijöiden) siirtymiseksi.

² Kärkkäinen 2004, 33 ja Expertgruppen om social arv 1999, 8.

³ Taipale 1998, 253.

Sosiaalinen perimä näkyy yksilön omassa elämässä ja uuden sukupolven kasvattamisessa. Kärkkäisen mukaan sosiaalista perimää on määriteltävä

1. vuorovaikutustapojen ja sosiaalisten suhteiden kautta eli miten voimavarat periytyvät (Gustav Johnsonin teokset 1960- ja 70-luvuilta) ja
2. sisällön kautta eli millaisia voimavaroja periytyy (Pierre Bourdieun teokset 1970- ja 1980-luvuilta).⁴

Johnsonin teoksissa käsitteen sisältö on laajempi kuin Bourdieun sosiaalista pääomaa koskevissa julkaisuissa. Sosiaalisten pääomien peritymisen käsite onkin sosiaalista perimää suppeampi. Perheen kautta välittyviä sosiaalisia pääomia ovat esimerkiksi sosiaaliset taidot, sosiaalisen toiminnan säännöt ja sosiaaliset suhteet. Sosiaalisessa perimässä kasvuolosuhteiden ja vanhempi-lapsisuhteen kautta välittyvät sosiaalisten pääomien lisäksi kulttuuriset ja taloudelliset pääomat eli yksilön elämäntalouden voimavarat.⁵ Johnsonin määrittelyistä muokattuna sosiaaliseen perimään vaikuttavat ulkoiset olosuhteet (kuten toimeentulo ja terveys), kodin ilmapiiriin liittyvät olosuhteet (kuten kasvatusasenteet ja vanhempi-lapsi-suhteet) sekä toisessa sukupolvessa oma vanhemmuus ja vanhemman roolissa onnistuminen⁶.

Yksilön sosiaaliseen perimään ja myöhempään elämässä selviytymiseen vaikuttavat olosuhteet, joiden keskellä hän

varttuu. Epäsuotuisat olosuhteet johtavat helposti syrjäytymiseen, suotuisat tuottavat aikuisiän toimintakykyä. Suotuisia olosuhteita synnyttävät esimerkiksi vanhempien taloudellinen turvallisuus lasten ollessa pieniä, vanhempien mahdollisuus antaa aikaa ja turvallisuutta lapselle, päiväkotien hoidon taso ja kouluissa annettava tasapainoisen kehityksen tuki.

Kaiken kaikkiaan sosiaalisen perimän käsite on sisällöltään ameebamainen ja monimerkityksellinen, ja sosiaalisen perimän mekanismeja on vaikea hahmottaa. Negatiivisen ja positiivisen sosiaalisen perimän sisällöille on mahdotonta antaa objektiivista määritelmää⁷. Sosiaalista perimää voi lähestyä monesta näkökulmasta. Yhden tiukasti rajatun sisällön sijaan sillä on useita ulottuvuuksia, jotka liittyvät esimerkiksi yksilöä ympäröivään yhteiskuntaan, kulttuuriin, lähiyhteisöön ja perheeseen.

Sosiaalinen perimä -hanke ja raportin tavoitteet

Raportti on syntynyt Suomen Mielenterveysseuran *Sosiaalinen perimä / tutkimushaku ja analyysi* -hankkeessa⁸, joka toteutettiin ajalla 1.7.–31.12.2006. Se antaa arvokasta tietoa Suomen Mielenterveysseuran tulevaisuuden vaikuttamis- ja kehittämistoimintaan. Hankkeen tavoitteena oli saavuttaa parempi ymmärrys sosiaalisen perimän ilmiöstä sekä löytää dokumen-

⁴ Kärkkäinen 2004, 29–30.

⁵ Emt.

⁶ Kärkkäinen 2004, 33.

⁷ Expertgruppen om social arv 1999, 29.

⁸ Hanketta rahoitti Alli Paasikiven säätiö.

toidut lähteet, joissa käsitellään sosiaalisen perimän aiheita. Työkysymyksiä olivat:

- ♦ Millaisia polkuja ja syntymisprosesseja sosiaalisella perimällä on?
 - Miten sosiaalinen perimä ilmenee?
 - Miten kasvuympäristö, perhe, ympäröivä alue ja kulttuuri heijastuvat lapseen?
 - Siirtyvätkö käyttäytymismallit ja arvot eteenpäin lapselle vanhemmilta / ylisukupolvien?
- ♦ Miten Suomen Mielenterveysseura voisi ehkäistä huonojen mallien välittymistä esimerkiksi tukitoiminnalla?

Hankkeen edetessä sen tavoitteiksi tarkentui havaita merkkejä tulollaan olevista ilmiöistä, kerätä lupaavan oloisia interventioita sekä muodostaa käsitys siitä, millaisia toimia erityisesti mielenterveyden edistämisen saralla tarvittaisiin. Tarkoituksena oli päästä asioiden ytimiin, eikä katsoa vain pintailmiöitä.

Hanketta varten muodostettiin monitieteinen asiantuntijaryhmä, joka kommentoi ja avusti tiedonhakua sekä tarjosi näkemyksensä raportin laadintaan. Asiantuntijaryhmän jäsenet olivat Tarja Heino (erikoistutkija, Stakes, erikoisalana lastensuojelu), Jari Heinonen (kuntouttavan sosiaalityön professori, Jyväskylän yliopisto), Matti Heikkilä (ylijohtaja, Stakes), Anne Kaatra (lasten sijaishuollon palvelupäällikkö, Vantaan kaupunki), Anja Riitta Lahikainen (sosiaalipsykologian professori, Tampereen yliopisto), Jouko Kajanoja (yhteiskuntatutkimuksen päällikkö, Kela) ja Martti A. Siimes (lastentautiopin emeritusprofessori, Helsingin yliopisto). Asian-

tuntijaryhmän työskentelyyn osallistuivat myös Suomen Mielenterveysseuran entinen toiminnanjohtaja Pirkko Lahti sekä Suomen Mielenterveysseuran toiminnanjohtaja Marita Ruohonen ja kehittämisjohtaja Liisa Saaristo.

Raporttia varten haastateltiin lisäksi Airi Hautamäkeä (sosiaalipsykologian ja psykologian professori, Svenska social och kommunalhögskolan / Helsingin yliopisto) ja Anna Rastasta (sosiaaliantropologian yliassistentti, Tampereen yliopisto). Viitteiden valintaa ohjasivat Marita Ruohonen ja Liisa Saaristo. Tiedonhaut toteutti ja raportin toimitti asiantuntijaryhmän ohjauksessa BTJ Finland Oy:n projekti-informaattikko Anna Vilhula.

Raportti on luonteeltaan yleiskatsaus, joka kokoaa yhteen pääasiassa vuoden 2000 jälkeen julkaistuja kotimaisia ja ulkomaisia tutkimuksia sosiaalisen perimän aihepiiristä. Tiedonhakumenetelmät ja tutkimusten valintaperusteet on kerrottu luvussa kolme. Tutkimukset on jaoteltu aihepiireittäin ja esitelty lyhyesti (bibliografisine tietoineen ja tiivistelmineen) luvussa neljä.

Raportin tarkoituksena on paitsi tarjota aihepiiristä kiinnostuneille lähdevinkkejä, myös synnyttää keskustelua. Siksi luvussa kaksi on esitelty asiantuntijakeskustelujen avaamia näkökulmia ja sisältöjä sosiaalisesta perimästä. Luvussa viisi asiantuntijat ovat jälleen äänessä: siinä palataan vielä sosiaalisen perimän syntypolkuihin sekä tuodaan esille erilaisia tutkimus- ja kehittämistarpeita, joita etenkin negatiivisen sosiaalisen perimän ehkäisy synnyttää.

Raportin päättää luku, jonka tarkoituksena ei ole koota koko raportin sisältöä yhteen, vaan pohtia sosiaalisen perimän sisältöä Suomen Mielenterveysseuran toiminnan kannalta. Mielenterveyden tarkastelussa kontekstin tulee olla laaja, sillä mielenterveysongelmat eivät ole vain yhden sektorin hoidettavia. Köyhyyden on todettu lisäävän riskiä sairastua psyykkisesti ja hyvän sosioekonomisen tilanteen lisäävän positiivista mielenterveyttä⁹.

Myös työttömyydellä ja mielenterveysongelmilla on todettu yhteys¹⁰. Mielenterveysongelmilla on kytköksiä huono-osaisuuden kasautumiseen, sillä vaikka mielenterveysongelmia voi olla kenellä tahansa, esimerkiksi itsemurhat keskittyvät kaikista huono-osaisimpiin. Raportin viimeisessä luvussa esitetään Suomen Mielenterveysseuran sosiaalisen perimän teesit.

⁹ Sohlman 2004.

¹⁰ Vuori & Silvonen 2005.

2. SOSIAALINEN PERIMÄ ASIAANTUNTIJOIDEN PUHEENVUOROISSA¹¹

Sosiaalisen perimän käsitteen kritiikki ja vaihtoehtoiset puhetavat

Sosiaalisen perimän käsitettä voidaan kritisoida, sillä perimä-sana viittaa helposti sosiobiologiaan. Tällöin vaarana on, että ihmisten huono-osaisuutta selitettäisiin yksilöllisillä ominaisuuksilla kuten etnisellä taustalla. Kuitenkin yhteiskunnan resurssit jakautuvat epätasaisesti, eikä köyhyys tai huono-osaisuus periydy geeneissä. Kritiikkiä voidaan esittää myös siksi, että perimä-sanana käyttö voi viitata liiaksi geneettiseen perimään, ja synnyttää mielikuvan predestinoivasta taakasta, joka leimaa ihmisen ja määrää ihmisen kohtalon. Perimä käsitteen valinnalla voidaan toisaalta painottaa sitä, että kyseessä on ylisukupolvittainen huono-osaisuus, kun ”syrjäytyä” voi lähtökohdiltaan hyväosainenkin.

Sosiaalinen perimä ei ole luonteeltaan predestinoiva. Siitä osoituksena ovat esimerkiksi tuloliikkuvuutta ja sosiaalista nousua koskevat tutkimustulokset, joiden mukaan Yhdysvaltoihin ja Iso-Britanniaan

verrattuna Pohjoismaissa on suurin mahdollisuus edetä eri tuloluokasta toiseen elämänsä aikana, saavuttaa varallisuutta ja kouluttautua. Vaikeat kasvuolosuhteet toki lisäävät syrjäytymisen riskiä, mutta ne eivät johda automaattisesti siihen. Erilaisilla yhteiskunnallisilla toimenpiteillä ja interventioilla on mahdollista vaikuttaa sosiaaliseen perimään. Vaikka esimerkiksi äidin raskaudenaikaisella päihteidenkäytöllä on suora negatiivinen vaikutus lapseen, varhaisen vuorovaikutuksen ja kiintymyssuhdeteorian tuloksia soveltamalla on päästy hyviin tuloksiin FAS/FAE-lasten kuntouttamisessa.

Sosiaalisen perimän käsitteen sijasta olisi mahdollista puhua esimerkiksi ”sosiaalisen huono-osaisuuden eri aspektien ylisukupolisesta periytymisestä”, jolloin aspekteja ovat kasautuvat sosiaaliset ongelmat, kuten köyhyys, työttömyys, terveyserot, koulukeskeytyminen ja syrjäytyminen. Sosiaalisen syrjäytymisen riskitekijöitä ovat nykytutkimuksen perusteella etenkin pitkäkestoinen työttömyys juuri työuran alussa (pitkittynyt nuorisotyöttömyys), yksinhuoltajatausta, huostaanotto sekä varhaislapsuuden ongelmat ja kehityshäiriöt (0–6-vuotiaana). Nämä tekijät

¹¹ Luku perustuu asiantuntijaryhmän keskusteluihin ja raporttia varten tehtyihin asiantuntijahaastatteluihin.

ovat kasautuvia ja vaikuttavat negatiivisesti myöhempään koulutus- ja työuraan. Asia on paitsi arkaluontoinen, myös kiistanalainen ja siksi poliittinen.

Suomalainen sosiaalipolitiikan ja sosiaalihuollon keskustelu on korostanut, että köyhyys ja huono-osaisuus periytyvät ylisukupolisesti. Suomalaisen hyvinvointivaltion pitäisi kuitenkin estää huonojen lähtökohtien periytyminen, siis sosiaalisen perimän olemassaolo. Siksi köyhyyskeskustelu puuttui Suomesta pitkään ja esimerkiksi köyhyyspolitiikka-käsite syntyi vasta 1990-luvulla.

Köyhyyskeskustelua vaikeuttaa köyhyyden määrittelyn hankaluus: erilaisia tapoja mitata köyhyyttä on useita, mikä vaikeuttaa köyhyydessä tapahtuneiden muutosten todentamista. Edelleen on kiistanalaista, onko köyhyys Suomessa lisääntynyt, tai onko se kärjistynyt yhä pienempään väestöryhmään, joka voisi nykyään aikaisempaa huonommin. Kiistanalaista on myös se, periytyykö huono-osaisuus, sillä kvantitatiiviseen tutkimukseen perustuva, isoilla aineistoilla tehty näyttö puuttuu.

Vallitsevat käsitykset huono-osaisuuden periytymisestä perustuvat sinänsä aitoihin havaintoihin, joiden mukaan esimerkiksi kuntien toimeentulotuen piirissä on asiakkaita sukupolvien ketjussa. On kuitenkin kiistanalainen kysymys, onko 1990-luvun laman vuoksi syntynyt huono-osaisuuden ylisukupolvinen ketju. Asian empiirinen selvittäminen on esillä Stakesin strategiassa, ja Stakesissa on käynnissä sitä koskevan tutkimussuunnitelman laadinta.

Sosiaalisesta huono-osaisuudesta puhuminen sulkee pois sosiaalisen perimän toisen ulottuvuuden, ns. positiivisen sosiaalisen perimän, ja korostaa marginaaliryhmää valtaväestön sijaan. Syrjäytymisen tai pärjäämisen kierre ei siirry geneeissä, vaan sosiaalisessa oppimisessa ja ympäristötekijöiden muovaamana. Sosiaalisen perimän sijaan voitaisiin puhua myös sukupolvien jatkumosta ja sosiaalisesta oppimisesta.

Lähikäsitteitä sosiaaliselle perimälle ovat muun muassa ”life course” (elämänkulkku, eli miten lapsuuden ja nuoruuden tapahtumat vaikuttavat aikuisiällä) ja ”life cycle” (elämänkaari, käytössä erityisesti taloustieteessä). Myös ”life history” -käsitteen alla on tarkasteltu sosiaalisen perimän teemoja, kuten itsemurhien ylisukupolvisuutta. Aiheelle läheinen tutkimussuuntaus on sukupolvitutkimus, jossa pohditaan esimerkiksi sitä, miten sukupolvet ovat ennen eläneet, miten he elävät nyt, miten yhteiskunnalliset muutokset näkyvät ihmisten elämässä ja miten ihmiset selviytyvät muutoksista.

Sosiaalisen perimän sisällöltään suppeampi lähikäsite on sosiaalisen pääoman käsite, jolla voidaan tarkoittaa ihmisten keskinäistä luottamusta ja vuorovaikutusta, joka ylittää perhe- ja sukuyhteisön rajat. Sosiaalisella pääomalla on kansainvälisissä vertailuissa osoitettu olevan vahva myönteinen yhteys kansalaisten elämään tyytyväisyyteen ja muihin yhteiskunnan hyvinvointia mittaaviin indikaattoreihin. Sosiaalisen pääoman sijasta voitaisiin puhua myös luottamuksesta, vuorovaikutuksesta ja yhteisistä pelisäännöistä.

Perheen ja yhteiskunnan osuus sosiaalisen perimän tuottajana

Perhe sosiaalisen perimän välittäjänä

Sekä perheellä että koko ympäröivällä yhteiskunnalla on vaikutuksensa siihen, millainen sosiaalinen perimä lapselle muodostuu. Sosiaalinen perimä välittyy perheeltä ja lähiyhteisöltä lapselle. Toisaalta yhteiskunnan mikro- ja makrotason rakenteet (lainsäädäntö, politiikka, talouselämä, media jne.) vaikuttavat voimakkaasti yksilöihin. Sosiaalisen perimän kannalta merkityksellistä on huomata, ettei köyhyys sinänsä tuota negatiivista sosiaalista perimää vaan vanhempien ja perheen yhteiskuntaan kiinnittyminen.

Perhetaustan ja varhaislapsuuden kasvuolojen vaikutus lapsen kehitykseen on kiistaton. Nykytutkimuksen mukaan persoonallisuuden perusrakenteet rakentuvat perheessä ja etenkin ikävuodet 0–7 ovat tärkeitä. Kehittyvälle lapselle ja nuorelle tulisi ennen kaikkea rakkautta, aikaa ja turvallisuutta, sekä myös positiiivista palautetta eli tärkeää on kommunikatio lapsen ja aikuisen välillä. Vaikeista asioista keskustelulla on todettu olevan myönteinen vaikutus lasten hyvinvointiin. Perheen riittävä tukeminen eri vaiheissa on negatiivisen sosiaalisen perimän ehkäisyssä tärkeää. Huonoa sosiaalista perimää ennakoivat perhekulttuurin riippuvuusongelmat laajasti ymmärrettynä. Esimerkiksi erimuotoiset päihderiippuvuudet voivat synnyttää perheeseen muita ongelmia, kuten henkistä tai fyysistä väkivaltaa.

Eräs vaihe, jolloin perheet voisivat kaivata tukea, on lasten murrosikä. Koska ihmiset saavat lapsia yhä vanhempana, vanhemmat kohtaavat murrosikäisen nuorensa aikaisempaa huomattavasti vanhempana. Neuvottomuutta ja konflikteja voisi estää yhteiskunnan järjestämä neuvolajärjestelmää vastaava järjestely murrosikäisten vanhemmille, jotka saisivat mahdollisuuden kohdata asiantuntijoita henkilökohtaisesti. Jos vanhemmat pystyvät ottamaan apua vastaan, he voivat tukea lapsiaan. Ongelmalliseksi tilanne muodostuu, kun vanhemmilta puuttuu autetuksi tulemisen kokemus, jolloin he eivät kykene hyötymään neuvoista.

Kiintymyssuhdeteoria ja sosiaalinen perimä

Kiintymyssuhdeteoria on eräs tällä hetkellä ajankohtainen tutkimussuuntaus, jolla on selvä kytkös sosiaaliseen perimään, sillä se selittää sosiaalisia välitysmekanismeja ja jatkuvuutta. Kiintymyssuhdeteoria tutkii mekanismeja, jolla lapsi luo käsitystä itsestään suhteessa muihin. Lapsi luo sisäisiä oletusmalleja, kuten ”millainen olen suhteessa muihin” ja ”ovatko muut hyviä ja luotettavia”.

Aluksi oletettiin, että kiintymyssuhdemallit ovat pysyviä, mutta myöhemmin on havaittu, että kiintymyssuhdeteoria selittää myös sitä, millä edellytyksillä muodostuneilta ”radoilta” voi siirtyä toisille. Kiintymyssuhdemalli ei predestinoi tai tuomitse ihmistä huono-osaisuuteen, ja muutos kiintymyssuhteessa on mahdollinen. Radan

vaihtaminen liittyy pienillä lapsilla siihen, pystyykö aikuinen toimimaan turvapesänä lapselle. Aikuisella se liittyy mentalisointikykyyn eli kykyyn hahmottaa omia sekä toisten sisäistä maailmaa, aikoja ja tunteita, ja kykyyn eritellä, miten itsestä tuli sellainen suhteessa omiin vanhempiin. Läheiset ystävyyssuhteet ja rakkaussuhteet, joissa toinen aidosti toimii turvapesänä, ovat aidosti kasvun lähteitä. Myös terapeutti voi toimia tällaisena turvapesänä. Suuret muutokset ympäristön tuessa ja omassa mentalisointikyvyssä mahdollistavat aina ”radalta toiselle” siirtymisen.

Kiintymyssuhdeteorian valossa sosiaalinen perimä voidaan määrittää resurssiksi, jota ihminen työstää erityisesti mentalisointikyvyn avulla läpi elämänsä. Mitään absoluuttista sosiaalista perimää ei ole, vaan perimä suhteutuu aina kunkin hetken elämänoloihin. Lapsen elämän alkuehdoista ja kiintymyssuhdemallista, joka yksilöllä on 1–3-vuotiaana, ei voi ennustaa lopputulosta ja kertauksen ketjun voi katkaista.

Kiintymyssuhdetutkimuksissa on havaittu jatkuvuutta kiintymyssuhdemallissa äidiltä lapselle. Raskausaikana on mahdollista kohdata oma äitiys pelkoineen, toiveineen ja mahdollisuuksineen. Siksi raskauden alkuvaiheessa olisi hedelmällistä työstää äitien kanssa äitiyteen liittyviä mielikuvia. Mitä enemmän myös isät toimivat primäärihoitajina sitä suurempi vaikutus myös heillä on lapsen kiintymyssuhteeseen. Kiintymyssuhteen kehittymistä voidaan tukea varhaisessa vaiheessa interventioilla, joissa seurataan tilannetta pidempään ja hyödynnetään esimerkiksi videokuvausta.

Lapsen tai nuorten ajautuessa konfliktiin vanhempien kanssa turvaututaan toisinaan huostaanottoon. Taustalla on usein kotioiloista johtuvia syitä, kuten vanhempien mielenterveysongelmia tai perheväkivaltaa. Huostaanottoa pohdittaessa olisi mahdollista hyödyntää kiintymyssuhdemenetelmiin perehtyneitä asiantuntijoita. Kiintymyssuhdemenetelmillä olisi mahdollista selvittää, voiko vanhempi ulkoisella tuella kasvaa äitiyteen tai isyyteen ja pitää lapsensa.

Kiintymyssuhdeteorian valossa murrosikä on ”toinen syntymä”, sillä silloin ihmisen ajattelu- ja mentalisointikyky kehittyvät. Mikäli murrosikäisen nuoren vanhemmat ovat riittävästi saatavilla, hän voi muodostaa uudenlaisia oletuksia itsestään ja vanhemmistaan. Määrällisten ajankäyttötutkimusten mukaan yhdessä oleminen on joissakin perheissä vähentynyt merkittävästi, vaikka pääasiassa yhdessä vietetty aika on lisääntynyt. Kommunikoinnin laadusta tutkimus ei kerro. Vaarana on, että kovatahtinen työelämä synnyttää ylitöineen ”isättömiä” ja ”äidittömiä” lapsia. Ylirasittuneiden vanhempien valistaminen ei pelkästään riitä, vaan perheiden arkea pitäisi helpottaa. Perheillä tulisi olla mahdollisuus hankkia niin halutessaan erilaisia kotihoidon palveluja.

Yhteiskunta yksilön sosiaaliseen perimään vaikuttajana

Vallitsevalla yhteiskuntapolitiikalla sekä rakenteellisilla tekijöillä on oma vaikutuksensa yksilön hyvinvointiin. Edellä mainit-

tujen kansainvälisten tuloliikkuvuustutkimusten mukaan sosiaalinen perimä lukitsee ihmistä vähiten Pohjoismaissa, jossa on mahdollisuuksia edetä ”raja-aitojen” yli. Pohjoismaissa tulo- ja luokkaerot ovat kansainvälisesti pienimpiä. Vallitseva sosiaaliturva-, terveys-, työ-, koulutus- sekä perhepolitiikka mahdollistavat ja estävät osaltaan ihmisten terveyteen, työhön, toimeentuloon ja kouluttautumiseen sekä lasten kasvattamiseen liittyviä valintoja.

Suomessa tietyissä väestöryhmissä ja tietyillä alueilla on ollut kasautuneita sosiaalisia ongelmia, kuten köyhyyttä, korkeaa työttömyyttä ja runsasta päihteiden käyttöä. Toisinaan ongelmat siirtyvät perheessä lapsille, eikä kierteitä aina pystytä katkaisemaan sosiaalityön nyky menetelmillä. Ongelmat ovat kasautuneet ja määrällisesti kasvaneet. Tällä hetkellä Suomessa noin 600 000 ihmistä (joista 120 000 on lapsia) elää alle kansainvälisesti hyväksytyyn köyhyysriskirajan (kotitalouden vertailukelpoiset tulot ovat alle 60 % mediaanikotitalouden tuloista).

Saattaa olla, että myönteisen sosiaalisen perimän edistämisessä kaikkein tehokkainta on ennalta ehkäisy. Avainasemassa tästä näkökulmasta ovat korkea työllisyysaste ja vaikeasti työrajoitteisiakin tehokkaasti työllistävä työvoimapolitiikka, hyvät elinikäisen koulutuksen mahdollisuudet, riittävä toimeentuloturva riskien varalta, kaikki kansalaiset kaikissa ikä- ja elinvaiheissa tavoitettava terveydenhoito ja vastaavat yhteiskunnalliset palvelu- ja tulonsiirtojärjestelyt. Niiden avulla ennaltaehkäistään negatiivista sosiaalista perimää. Tästä näkökulmasta avainasemassa ovat

useimmat yhteiskuntapolitiikan alueet, joista tärkeitä ovat työllisyys-, koulutus-, sosiaali- ja terveys-, asunto-, alue- ja muut kansalaisten elinoloja ja osallistumisen mahdollisuuksia säätelevät politiikat.

Voidaan pohtia, ovatko yhteiskunnan järjestämät palvelut ja tulonsiirrot negatiivisen sosiaalisen perimän katkaisemisen näkökulmasta ajan tasalla. Myös tästä näkökulmasta tärkeiksi nousevat kaikki edellä tarkoitetut kansalaisten elinoloja ja osallistumisen mahdollisuuksia säätelevät politiikat. Ne siis voivat sekä ennaltaehkäistä negatiivista perimää että katkaista sen siirtymistä. Erityisen merkityksellisiä negatiivisen sosiaalisen perimän katkaisemiselle ovat lastenhoitoon liittyvät ratkaisut (päiväkodit, vanhempainlomat, kotihoidontuki ym. perhe-etuudet) ja koulutukseen liittyvät ratkaisut (peruskoulu ja sen jälkeiset koulutusväylät ja niiden aloituspaikat, opintotuki). Suomessa niitä käytetäänkin tietoisesti negatiivisen sosiaalisen perimän kierteen katkaisemiseen. Niihin on myös liitetty negatiivisen perimän kierteen katkaisevaa vaikutusta tehostavia tukitoiminnan muotoja kuten neuvolatoimintaa, erityispäivähoitoa ja tukiovetusta.

Ruotsalaisessa seurantatutkimuksessa tarkasteltiin yleisesti päiväkodin vaikutusta lapsen kehitykseen. Karkea tulos oli, että pienenä (n. vuoden vanhana) päiväkotiin menneet lapset pärjäsivät koulussa ja sosiaalisissa suhteissa paremmin kuin kotihoidossa olleet lapset. Ero ei kuitenkaan ollut kovin suuri, ja kun eroja mitattiin myöhemmin, niiden todettiin hävinneen n. 11–12 vuoden iässä. Vastaavia tuloksia

on saatu myös Englannissa. Tutkimustulokset eivät sellaisenaan päde Suomessa, mutta niiden perusteella vaikuttaisi siltä, ettei päiväkodilla olisi lapsen kehitykseen ainakaan haitallisia vaikutuksia. Empiiristä tilastollista näyttöä oletetusta päiväkodin negatiivista kierrettä katkaisevasta vaikutuksesta ei liene saatavissa.

Yhteiskunnan rakenteet on luotu myös sellaisia tilanteita varten, jolloin lasten koetaan olevan vaarassa omassa kodissaan. Hyvää tarkoittavilla toimenpiteillä, kuten lasten huostaanotolla tai sijoituksella, voi olla sosiaaliselle perimälle ja kannatteleville sosiaalisille suhteille huonoja seurauksia. Siksi huostaanottotilanteissa myös lasten vanhempia pitää tukea ja kuntouttaa, ja suosia mahdollisuuksien mukaan sukulaissijoitusta. Lapsen syyllisyydentunteen poistumisessa auttaa kokemus siitä, että ”äitikin selvisi vaikka sillä oli ongelmia”. Niin kutsuttu tukiperheteroiminta, erilaiset kriisisijoitusmahdollisuudet ja sijoitustarpeen arvioinnit ovat lyhytaikaisina sijoituksina monessa mielessä perusteltuja.

Koulutuspolitiikka ja koulutusjärjestelmä

Koulutuksen merkitys on kasvanut selviytymistä selittävänä tekijänä. Toisaalta koulujärjestelmä on rakennettu keskiluokan ihanteiden mukaan. Lisäksi vanhempien koulutustausta vaikuttaa lapsen korkeakouluun hakeutumiseen. Nämä seikat selittävät osaksi sitä, miksi hyväosaisten lapset pärjäävät koulu-urallaan paremmin

ja hakeutuvat korkeakouluihin. Kun lasten ja nuorten perheolot tukevat koulunkäyntiä, järjestelmä tuottaa menestyviä yksilöitä. Aina näin ei ole, ja katveeseen jää yhä enemmän poikia sekä tyttöjä. Tutkimusten mukaan kaikkein huonoiten koulussa pärjäävät työläistäustaiset pojat.

Koulutusjärjestelmän sisälle on synnytetty ”erityispolku” erityisopetuksineen ja erityistukineen. Hyvää tarkoittavalla ratkaisulla voi olla negatiivisiakin seurauksia, mikäli lapsi leimautuu samalla poikkeavaksi ”erityislapseksi” ja syrjäytyy. Erityisopetusta leikattiin laman aikana, mutta sitä on sen jälkeen lisätty. Positiivista on, että lamanjälkeisessä erityisopetuksessa yhä useampi lapsi on saanut olla omassa luokassaan.

Fyysinen murrosiän aloitus käynnistää psykososiaalisen kehityksen, jonka vuoksi lapsesta tulee aikuinen. Tämä tapahtuu tytöillä aikaisintaan 8-vuotiaana, pojilla myöhemmin 15-vuotiaana. Nuoren psyykinen kehitys kestää keskimäärin kaksi kertaa pitempään kuin fyysinen murrosikä, ja kehitykselliset erot ovat suurimmillaan sekä tyttöjen ja poikien välillä että poikien kesken noin 13,5 vuoden iässä, vaikka tuolloin nuori haluaisi olla ”mahdollisimman paljon niin kuin kaverinsa”. Tavanomainen fyysinen kehitys ehkäisee etenkin pojilla murrosiän jälkeistä syrjäytymistä.

Sosiaalinen perimä asettaa haasteita koululaitokselle, jossa ei tällä hetkellä riittävästi toteudu eri sukupuolten tarpeiden huomiointi. Erityisesti tyttöjä myöhemmin murrosikään tuleville pojille ongelmallisia ovat uravalinnat, jotka ajoittuvat keskelle

murrosikä. Toisaalta luokanopettaja vaihtuu aineenopettajaksi nuorten kehitykselle huonossa vaiheessa. Lisäksi luokattomuus aiheuttaa haasteen kaikkien koululaisten ystävyysuhteiden muodostumiselle ja ylläpidolle. Luokattomuudesta seuraa myös luokalle jättämisen poistuminen, mikä voi tehdä hallaa muuta ikäryhmää myöhemmin kehittyvälle yksilölle.

Kun yksilö jää koulutuksen ulkopuolelle, hän jää usein myös työmarkkinoiden ulkopuolelle. Koulutusväyliä tarvittaisiin lisää ja koulutusjärjestelmän tulisi tarjota paikkoja, joissa voi kokea menestystä vaila leimautumista. Tällöin esimerkiksi työtömille tarjotut lyhyet kurssit eivät riitä.

Sosiaalisen perimän suhde yhteiskunnallisiin muutoksiin

Sosiaalisen perimän ja yhteiskunnan välillä vallitsee jännitteinen suhde, ja sosiaalisen perimän ilmenemismuodot vaihtelevat eri aikoina. Nykyisessä yhteiskunnassa sosiaalisen epätasa-arvon muodot ovat ainakin osaksi erilaiset kuin käsitteen synty-aikoina 1960-luvulla. Yhteiskunnalliset muutokset näkyvät voimakkaasti muun muassa työelämässä. Teollisuustuotannon siirtyminen halvemman työvoiman maihin sekä palveluihin, korkeaan koulutukseen ja tietoon perustuvan työn lisääntyminen ovat aiheuttaneet osalle väestöstä työttömyysjaksoja tai uudelleen kouluttautumisen veloitteen.

Kahden peräkkäisen sukupolven erona pidetään noin 30 vuotta. Voidaan todeta, että olisi helpompi voida hyvin, jos

yhteiskunta ei muuttuisi, ja yksilö voisi käyttää sellaisenaan aiemmalta sukupolvelta, kuten vanhemmiltaan opittuja malleja. Yhteiskunnan muuttuminen on entistään kiihtynyt.

Suomalainen yhteiskunta on monikulttuuristunut, joten sosiaalinen perimä ei välity ainoastaan suomalaisilta vanhemmilta ja suomalaisesta kulttuurista vaan sitä tulee monelta suunnalta. Sosiaaliselle perimälle lisääntynyt maahanmuutto tuo haasteen. Valtakulttuuri ei välttämättä kunnioita maahanmuuttajien erilaista sosiaalista perimää. Toisaalta esimerkiksi pakolaisina Suomeen tulleilla vanhemmilla voi olla hyvinkin rankkoja kokemuksia taustalla, mikä vaikuttaa heidän arjesta selviytymiseen ja kykyyn toimia vanhempaina. Elämän järjestäminen uudessa maassa on rasite parisuhteelle ja koko perheelle. Vaarana on, että huonovointisuus siirtyy myös perheen lapsiin.

Kulttuurien törmäyksestä ja riittävien tukitoimien puuttumisesta saattaa seurata myös ikäviä ilmiöitä, kuten maahanmuuttajataustaisten lasten kasvava osuus lastensuojelussa. Maahanmuuttajataustaisissa perheissä lisääntyneiden huostaanottojen taustalla saattavat vaikuttaa myös kulttuurierot ja tietämättömyys: vanhempien oikeudet, velvollisuudet ja vastuut voivat olla suomalaisessa yhteiskunnassa erilaiset kuin lähtömaassa. Sosiaalipalveluissa ei välttämättä kyetä huomioimaan perheiden ainutlaatuisuutta, taustoja ja erityistilannetta riittävästi. Toimeentulotuki ei pelkästään riitä, vaan vanhemmille pitäisi tarjota erilaisia koulutuksia ja muuta tukea.

Sosiaalisen pääoman kannalta maahanmuuttajaperheissä ja perheissä, joissa toinen vanhempi on kotoisin muualta, on erona muihin transnationaali ulottuvuus: maahanmuuttajaperheillä suku ja ystävät koostuvat täällä olevien lisäksi globaaleista yhteyksistä. Kun perhettä ja sukua on ympäri maailmaa, lapsilla on lähtökohtaisesti erilaista sosiaalista pääomaa. Kielitaito, sukulais- ja tuttavaverkostot sekä tietynlainen elämänote mahdollistavat lapselle ja nuorelle liikkumisen eri tavalla kuin suomalaisnuorelle, jolla ei ole sukulaisia muualla kuin Suomessa.

Joillakin mittareilla mitattuna suurimmalla osalla väestöstä menee entistä paremmin. Vaikka huono-vointisuuden oireita ei tunnisteta, ei hyvinvointi ole välttämättä merkittävästi lisääntynyt. On mahdollista, että huonovointisuus ilmenee uudella tavalla, jota ei havaita nykyisillä mittareilla. Uudenlaisia huonovointisuuden ilmauksia voivat olla esimerkiksi lasten kasvanut mediaturvattomuus ja aikuisten kulutusriippuvuus.

Toisaalta vanhoillakin mittareilla kuten itsemurhatilastoja seuraamalla voidaan havaita yhteiskunnan muuttuminen: nuorten tyttöjen itsemurhat ovat viimeisen kymmenen vuoden aikana lisääntyneet ja poikien vähentyneet. Tytöt myös tupakoivat ja käyttävät alkoholia aikaisempaa enemmän. Tämä kertoo tyttöjen ”poika- maistumisesta” ja poikien ”tyttömäistymisestä”, mutta ennen kaikkea nuorten lisääntyneestä pahoinvoinnista.

Erojakin sukupuolten välillä löytyy. Karvosen toimittaman tuoreen *Nuorten elinolot* -vuosikirjan (2006) mukaan pahoinvointia kasaantuu erityisen paljon pojille. Varhaislapsuuden terveysongelmiin yhdistyvät aikaiset lastensuojelukokemukset sekä huono kouluviihtyvyyttä, koulutuksen keskeyttäminen ja korkeampi nuorisotyöttömyys. Pojilla on todettu olevan keskimäärin tyttöjä heikompi elämänhallinta ja huonommat elintavat, mikä voi vaikuttaa siihen, että väkivalta- ja tapaturmakuolleisuus kasautuvat miessukupuoleen.

3. TIEDONHAUN TOTEUTUS

Käytetyt tiedonlähteet ja hakustrategiat

Tiedonlähteiden joukossa oli kaikentyyppisiä julkaisuja (mm. kirjoja, artikkeleita, työpapereita, raportteja, väitöskirjoja, liseniaatintöitä sekä pro gradu -tutkielmia). Haut rajattiin koskemaan suomen-, ruotsin-, englannin- saksan- ja ranskan-kielisiä teoksia. Raporttiin sisällytettiin tutkimuskirjallisuus ja tieteelliset teokset, joten esimerkiksi kasvatusoppaat rajattiin hakujen ulkopuolelle. Hauissa noudatettiin myös aikarajausta eli haut keskitettiin 2000-luvulla julkaistuihin teoksiin.

Tavoitteena oli muodostaa riittävän monipuolinen kuva laajasta ilmiöstä nimeltä sosiaalinen perimä. Sosiaalista perimää valaisevat tutkimukset ovat olleet usein monitieteisiä. Haut kohdistettiin erityisesti seuraaviin tieteenaloihin: kasvatustiede, psykologia, psykiatria, sosiologia, sosiaalipolitiikka ja sosiaalipsykologia. Hauissa hyödynnettiin kunkin tietokannan asianastoa. Asiasanojen valinnassa pyrittiin kattavuuteen, ja hakutermejä täydennettiin työn edetessä. Sopivien hakutermien ja relevanttien teosten löytymisessä hyödynnettiin asiantuntijahaastatteluja. Asian-

tuntijat muun muassa nimesivät aihepiiriä tarkastelleita tutkijoita, joiden julkaisut käytiin läpi valituista tietokannoista.

Hakujen suunnittelussa ja toteutuksessa hyödynnettiin useita hakustrategioita¹². Vuorovaikutteiden selailun mukaisesti haettiin yksittäisellä asiasanalla ja käytiin läpi kaikki löytyneet viitteet otsikkotasolla. Relevanteilta vaikuttavat viitteet katsottiin läpi tarkemmin. Helmenkasvatusstrategian mukaisesti relevanteista dokumenteista haettiin viite ja hyödynnettiin dokumentin kuvailuun käytettyjä asiasanoja muissa hauissa. Hauissa hyödynnettiin myös lumipallomenetelmää, jossa kokotekstinä saatavissa olevista teoksista käytiin läpi lähdeviitteet.

Sosiaalinen perimä ei ole asiasana, eikä sitä esiinny yleisessä kielenkäytössä, joten tiedonhakuja tuli lähestyä muilla termeillä. Vapaa sana -haussa haettiin esimerkiksi termillä ”ylisukupolvisuus” tai sukupolvi-alkuisilla termeillä. Haku-termejä muodostettiin esimerkiksi sosiaaliseen perimään vaikuttavilla taustatekijöillä, kuten ympäristötekijöillä, (koti)kasvatuksella, sosialisatiolla ja per-

¹² Hakustrategioista ks. esim.

Alaterä & Halttunen 2003, 86–88.

hetaustalla. Hakuihin sisällytettiin myös kaikki kaksostutkimukset, seurantatutkimukset ja pitkittäistutkimukset. Asiasanahakujen lisäksi tehtiin monihakuja, joissa termejä yhdisteltiin.

Käytettyjä hakutermejä olivat suomeksi esimerkiksi:

- ♦ kaksostutkimus, pitkittäistutkimus, seurantatutkimus
- ♦ ylisukupolvisuus, sukupolvet
- ♦ kiintymyssuhdeteoria, varhainen vuorovaikutus, riskitekijät, interventio, syrjäytyminen, traumat, kriisit, kasvatus, vanhempi-lapsisuhde, sosiaalinen tausta, käyttäytymismallit, periytyvyys.

Kotimaisen kirjallisuuden tiedonhauk tehtiin Yleisen suomalaisen asiasanaston asiasanoja ja muita hakutermejä käyttämällä Suomen kansallisbibliografia *Fennicas-ta*, kotimaisesta artikkeliviitetietokanta *ARTO*:sta ja *BTJ*:n artikkeliviitetietokannasta *Aleksista*. Lisäksi haettiin edellä mainituista tietokannoista tekijän mukaan. Lisäksi käytiin läpi suomalaisten yliopistokirjastojen tietokannat asiasanoja käyttämällä (hakutuloksissa oli mukana myös ulkomaisia teoksia).

Merkittävä osa kotimaisten tutkijoiden artikkeleista on julkaistu ulkomaisissa lehdissä tai kokoelmateoksissa. Ulkomaisista tietokannoista informaatiolähteiksi valittiin *ERIC* (kasvatustieteet), *Medline* (lääke- ja terveystieteet), *PsycINFO* (psykologia) sekä *Sociological Abstracts* ja *Social Services Abstracts* (sosiaalitieteet). Lisäksi asiasana- ja tekijähakuja tehtiin

ruotsalaisesta *Libris*-tietokannasta, joka sisältää pääasiassa ruotsalaisten tieteellisten kirjastojen kokoelmatiedot.

Löytyneiden viitteiden karsinta ja lopullisen aineiston valinta

Tiedonhakujen tuloksena löytyi runsaat tuhat viitettä, joista tämän raportin vajaat 130 viitettä on poimittu. Viitteiden karsinnassa pääperiaatteena oli, että eri alojen yleisteokset jätettiin pois. Valinnassa suosittiin kotimaisia tutkimuksia, sillä sosiaalinen perimä on kulttuurisidonnainen ilmiö. Ulkomaiset tutkimustulokset eivät välttämättä päde Suomessa. Toisaalta valinnassa pyrittiin siihen, että viitteiden joukkoon sisältyisi mahdollisimman paljon eri näkökulmia ja aiheita. Siksi yhdeltä tutkijalta ei otettu mukaan kovin montaa, varsinkaan samaa aihepiiriä käsittelevää julkaisua viitteiden joukkoon.

Hankkeen aikataulu asetti työskentelylle omat rajoitteensa. Siksi valinnassa painottuivat sellaiset lähteet, jotka olivat helposti saatavissa Suomesta käsin. Käytännön syistä ulkomaisista lähteistä suosittiin tieteellisissä lehdissä julkaistuja artikkeleita, sillä niiden hankinta tarkempaa tutkailua varten oli kirjan hankintaa nopeampaa. Vaikka alkuperäinen tarkoitus oli koota ainoastaan 2000-luvulla julkaistuja viitteitä raporttiin, otettiin mukaan joitakin vanhempia teoksia, mikäli ne olivat aihepiirin kannalta keskeisiä tai jopa ”klassikoiksi” luokiteltavia. Tällaisilla teoksilla koettiin olevan annettavaa niiden iästä huolimatta.

Varsinaisia sosiaalista perimää kokonaisuutena tarkastelevia tutkimuksia löytyi erittäin vähän, joten viitteiden joukkoon valittiin yksi sellainen siitä huolimatta, että se oli tanskaksi kirjoitettu. Monet tutkimukset keskittyvät johonkin osa-alueeseen, jonka voi liittää sosiaaliseen perimään. Viitteiden joukkoon pyrittiin poimimaan teeman kannalta kiinnostavilta vaikuttavia tutkimuksia, mutta kuitenkin niin että lopputuloksessa näkyisi mahdollisimman monia sosiaalisen perimän ulottuvuuksia.

Viitetiedot eivät ole yhteismitallisia. Tiivistelmien pituus, esitystapa ja kieli vaihtelevat. Tiivistelmät on otettu pääasiassa ulkomaalaisista tietokannoista, mutta joissakin tapauksissa julkaisuista itsestään. Joitakin tiivistelmiä lyhennettiin ja muutamista lähteistä tehtiin tiivistelmän kaltainen lyhennelmä tai kuvailtiin lyhyesti esimerkiksi takakannen perusteella, mistä teos kertoo. Lukemisen helpottamiseksi viitteet on ryhmitelty aiheittain, ja jokaisen alaluvun alussa on lyhyt esittely teosten teemoista tai poiminta tutkimustuloksista.

4. SOSIAALINEN PERIMÄ TUTKIMUSKIRJALLISUUDESSA

Sosiaalisen perimän klassikotutkimuksia

Pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan rakentamisella on pyritty sukupolvelta toiselle siirtyvien epätasa-arvon ketjujen katkaisuun, joten ei ole yllättävää, että sosiaalisen perimän käsite otettiin käyttöön Ruotsissa. Sosiaalisen perimän teema on ollut esillä erityisesti lastensuojelussa. Tähän poimitut ”klassikotutkimukset” ovat pääasiassa Ruotsista, ja perustuvat ruotsalaisessa lastensuojeluyksikössä *Barnbyn Skå*:ssa tehtyihin tutkimuksiin. Niissä on pohdittu erityisesti lastensuojelun asiakkuushistoriaa negatiivisen sosiaalisen perimän murtamisen näkökulmasta. Tuorein puheenvuoro sosiaalisesta perimästä on peräisin tanskalaisesta raportista, joka on julkaistu vuonna 1999.

Anderson, Maja. 1976. Hur går det för 50-talets Stockholmspojkar? En uppföljning av 222 vanliga skolpojkar och 100 Skåpojkar. Stockholms kommunalförvaltning, nr 38. Stockholm.

Asiasanat: *nuoriso, sosiaalistuminen, Tukholma.*

Tiivistelmä: Seurantatutkimus toteutettiin 18 vuotta alkuperäistä myöhemmin. Sen tavoitteena oli kuvata seurantahetkellä 26–34-vuotiaiden miesten tilannetta (kuolleisuutta, siviilisäätystä, terveyttä, koulutustasoa, ammatia, tulotasoa, rikollisuutta jne.). Heidän tilannettaan verrattiin lapsuudessaan lastenkodissa olleiden poikien tilanteeseen tutkimusentekehetyksellä. Huonoa elämässä selviytymistä selittivät mm. antisosiaalisuus lapsena ja puuttuva perheen tuki.

Ekspertgruppen om social arv. 1999.

Social arv – en oversigt over foreliggende forskningsbaseret viden.

Socialforskningsinstituttet 9/99. København.

Saatavissa: http://www.sfi.dk/graphics/SFI/Pdf/Rapporter/1999/9909Social_arv.pdf.

ISBN 87-7487-617-1

Asiasanat: *sosiaalinen tausta, tutkimus.*

Tiivistelmä: Mitä on negatiivinen sosiaalinen perimä, miten paljon tiedetään sen taustalla olevista prosesseista ja millainen rooli sosiaalisella perimällä on tanskalaisessa yhteiskunnassa? Raportissa pyritään vastaamaan näihin kysymyksiin. Siinä analysoidaan mm. sosiaalisen perimän roolia suhteessa koulutuksen, tulojen ja terveyden jakautumiseen väestössä. Teos painottuu lapsiin ja nuoriin. Raportissa pohditaan, millaisia seurauksia lapselle voi

olla rankoista lapsuudenkokemuksista, kuten inestistä, väkivallasta ja rikollisuudesta, sekä tarkastellaan päiväkodin ja koulun merkitystä sosiaalisen perimän tuottajina. Teoksessa käsitellään myös keinoja puuttua negatiivisen sosiaalisen perimän kierteseen.

Hessle, Sven. 1988. Familjer i sönderfall. En rapport från samhällsvärlden. Norstedts. Stockholm. ISBN 91-1-873492-8

Asiasanat: *perhe, avioero, sosiaalityö.*

Tiivistelmä: Teoksessa tarkastellaan vanhempia, joiden lapset tai osa lapsista on otettu huostaan. Teos on *Barn-i-kris* -projektin osaraportti. Tutkimuskohteena oli 85 Etelä-Ruotsissa sijaishuollossa ollutta lasta, heidän biologiset ja sijaisvanhempansa sekä sosiaalityöntekijät, joita haastateltiin kahteen otteeseen: sijoitushetkellä ja kaksi vuotta sen jälkeen. Osoittautui, että puolet lapsista oli yhteiskunnan huollossa vielä kahden vuoden päästä. Useassa tapauksessa perheiden tilanne oli huonontunut kahdessa vuodessa. Vanhemmat olivat tyytymättömiä yhteiskunnan tarjoamaan tukeen tilanteessa, jossa he olisivat tarvinneet apua rikkoakseen huonon kierteen. Aineiston perusteella yhteiskunta myötävaikutti perheen rikkoutumiseen, joka alkoi jo kauan ennen lasten huostaanottoa.

Jonsson, Gustav & Kälvesten, Anna-Lisa. 1964. 222 stockholmspojkar. En socialpsykiatrisk undersökning av pojkar i skolåldern. 2. painos. Almqvist & Wiksell. Stockholm.

Asiasanat: *sosiaalipsykiatria, nuorisot, Ruotsi.*

Tiivistelmä: Tutkimus kuvaa ”tavallisten” 7–16-vuotiaiden tukholmalaispoikien persoonallisuutta ja kotioloja. Tavoitteena oli saada

selville poikien psyykkisten ongelmien laajuus keskiverto-otoksessa, ja saada selville poikien vointia selittäviä tekijöitä. Tarkastelu ulotettiin myös poikien lähiympäristöön, perheeseen ja kouluun. Pojat jaettiin havaittujen oireiden perusteella viiteen ryhmään: oireettomat (21 %), vähistä oireista huolimatta hyvin pärjäävät (23 %), jonkin verran oireelliset melko hyvin pärjäävät (31 %), oirehtivat ja apua tarvitsevat ”ongelmalapset” (23 %) ja laitoshoidtoa tarvitsevat (2 %). Selittävinä tekijöinä käsiteltiin mm. lapsen varhaisvuosien olosuhteita, vanhempien elämässä selviytymistä ja kasvatusasenteita sekä perheen toimeentuloa.

Jonsson, Gustav. 1976/1969. Det sociala arvet. 5. painos. Tiden/Folksam. Stockholm. ISBN 91-550-0262-5

Asiasanat: *sosiaalinen ympäristö, lapset, nuoret, syrjäytyminen, perhetausta, lastensuojelu, Ruotsi, lastenpsykiatria, nuorisopsykiatria.*

Tiivistelmä: Teoksessa kehitellään ja esitellään sosiaalisen perimän teoria, jonka pääpaino on negatiivisessa sosiaalisessa perimässä. Se perustuu tutkimukseen, jossa verrattiin 7–15-vuotiaita koulukotipoikia ”tavallisiin” samanikäisiin poikiin. Tarkastelu ulottui kolmeen sukupolveen. Teos pohjautuu Jonssonin lääketieteen väitöskirjaan *Delinquent boys, their parents and grandparents* (1967).

Jonsson, Gustav. 1973. Att bryta det sociala arvet. Tiden/Folksam. Stockholm. ISBN 91-550-1635-9

Asiasanat: *sosiaaliset ongelmat, sosiaalinen muutos.*

Tiivistelmä: Teoksessa pohditaan yhteiskunnallisia keinoja puuttua syrjäytymisen kiertee-

seen erityisesti sosiaalihuollon näkökulmasta, yhteistyössä perheiden ja heidän lähiympäris-

tönsä kanssa. Teos pohjautuu Jonssonin kokemuksiin Barnbyn Skå:n johtajana.

Hyvinvointipolitiikan vaikutukset sosiaaliseen perimään

Sosiaalinen liikkuvuus ja yhteiskunnan rakenteet

Ihmisen hyvinvointiin vaikuttavat erilaiset yksilöstä riippumattomat rakenteelliset seikat yksilöllisten ominaisuuksien ohella. Ongelmallista on alhaisen tulotason, työttömyyden ja toimeentulotuen pitkittyminen ja keskittyminen samoille henkilöille. Koulutus, itsensä kehittäminen ja työelämän ja alueiden elinkeinorakenteen haasteisiin vastaaminen sekä asuinalueen vaihto puolestaan turvaavat yksilön hyvinvointia. (Kainulainen 2006.)

Korven ja Palmen (1998) tutkimuksessa osoitetaan yhteiskuntapolitiikan isojen rakenteiden vaikutus yhteiskunnan huono-osaisuuteen. Kattava hyvinvointivaltio ja avustusten kohdentaminen koko väestölle, eikä vain huono-osaisille, torjuu parhaiten köyhyyttä. Niissä länsimaissa, joissa on paras ansiosidonnainen sosiaaliturva, on myös vähiten köyhiä. Suomi sijoittui tulojaon kansainvälisessä vertailussa hyvin. Yhteiskuntapolitiikan mahdollisuuksiin huonon sosiaalisen perimän ehkäisyssä usko myös Esping-Andersen (2004). Hänen tutkimuksensa tukee väitettä, jonka mukaan yhteiskuntapolitiikalla voidaan vähentää perhetaustan sekä tiedollisen ja koulutuksellisen epätasa-arvon yhteyttä.

Airio ja Niemelä (2002) ovat tutkineet köyhyyden sukupolvista vaihtelua eli sitä, periytyykö köyhyys tai toimeentuloasiakkuus Suomessa. Aihe on tutkimuskohteenä Suomessa melko harvinainen, sillä pohjoismaisen hyvinvointivaltion ja siihen kuuluvan sosiaalipolitiikan ja universaalien koulutusjärjestelmän on katsottu poistavan sosiaalisen liikkuvuuden rakenteelliset esteet. Pääosin lähtökohtien tasa-arvoisuuden tähtäävä sosiaalipolitiikka toimii. Kyselytutkimuksen tulos oli kuitenkin, että lapsuuskodin toimeentulo-ongelmilla oli yhteys nykyiseen köyhyyteen ja lapsuuskodin toimeentulotukeen turvautumisella toimeentulotukiasiakkuuteen. Molempiin liittyi työttömyys ja alhainen koulutustaso. Toimeentulotuen asiakkuuden periyty-misessä nuorin ikäryhmä osoittautui heikoimmassa asemassa olevaksi, ja huono-osaisuuden riskiä kasvatti samanaikainen heikko koulutustaso ja työttömyys. Toisen polven toimeentulotukiasiakkaiden elämäntilannetta olisi Airion ja Niemelän mukaan ehdottomasti parannettava.

Erolan ja Moision (2002) tutkimus osoitti, että Suomessa sosiaalinen liikkuvuus on yleistä ja että kokonaisliikkuvuus ei jähmettynyt 1990-luvulla. 1990-luvun alun lama synnytti suuren pitkäaikaistyöttömien joukon ja loi uudenlaisen (alaspäin)

liikkuvuuden muodon, kun kynnys ottaa myös huonompia töitä vastaan aleni. Korkeakaan sosiaalinen tausta ei suojannut pitkäaikaistyöttömyydeltä, mutta erityisesti työväentaustaisista kodeista lähtöisin olevilla miehillä pitkäaikaistyöttömyyden riski oli suuri. Tutkimuksen tilastoaineisto ulottui vuoteen 1995 saakka, ja on mahdollista, ettei laman kaikkia vaikutuksia ei ollut vielä havaittavissa aineistosta. Laman pitkäaikaisvaikutusten tarkastelu vaatii kirjoittajien mukaan jatkotutkimusta, jotta mahdollinen ylisukupolvinen eriarvoisuus paljastuisi.

Airio, Ilpo & Niemelä, Mikko. 2002.

Periytyykö köyhyys? Köyhyyden ja toimeentulotukiasiakkaiden sukupolvinen liikkuvuus. *Sosiologia*, 39 (3), 215–226.

Asiasanat: *sosiaalinen liikkuvuus, sukupolvet, köyhyys, huono-osaisuus, ammatillinen liikkuvuus, periytyvyys.*

Tiivistelmä: This article studies intergenerational transmission of poverty & dependence on income support. From the perspective of social mobility, hereditary poverty actually constitutes social immobility, which is a key factor in cultures of poverty & dependency. The intergenerational variation in poverty is analyzed from two perspectives: (1) How does a poor childhood manifest itself at an adult age; ie, is poverty inherited? (2) Is dependency on income support transmitted from one generation to the next? The data are drawn from a survey conducted in 2000 of a cross-sectional sample (N=2,400) of Finnish speakers aged 18–70. According to the results, family background is a significant factor, even though there was no evidence of extensive inheritance of poverty & dependence on income support. Childhood & present-day poverty are, however, linked. Similarly, growing up in a family that received income support clearly adds to the risk of needing it in adulthood. A weak position in the labor market & low education are key factors behind

present-day second-generation poverty & dependence on income support. Additionally, of those living on income support, young people under age 35 stand out from other age groups in that lowly educated unemployed young people who are second-generation recipients seem to be worst off of all.

Erola, Jani & Moisio, Pasi. 2002.

Jähmettyikö Suomi? Sosiaalinen liikkuvuus ja pitkäaikaistyöttömyys Suomessa 1970–1995. *Sosiologia*, 39 (3), 185–199.

Asiasanat: *sosiaalinen liikkuvuus, työttömyys, pitkäaikaistyöttömyys, rakennemuutos, ammatillinen liikkuvuus, Suomi, 1970–1995.*

Tiivistelmä: Artikkelissa tutkittiin, miten 1990-luvun alun lama ja massatyöttömyys vaikuttivat sosiaaliseen liikkuvuuteen Suomessa. Aineistona käytettiin Tilastokeskuksen väestölaskennan pitkittäistiedostoa 1970–1995, jossa väestörekisteritietoihin on yhdistetty muiden virallisten rekisterien tietoja. Vertailun kohteena olivat 31–35-vuotiaiden ikäryhmät vuosien 1990 ja 1995 aineistoissa, ja tiedot yhdistettiin näiden ikäryhmien vuoden 1970 lapsuudenkodin tietojen kanssa, jolloin kohdehenkilöt olivat 11–15- tai 6–10-vuotiaita. Suomi osoitautui melko avoimeksi yhteiskunnaksi, jossa sosiaalinen liikkuvuus oli yleistä. Noin 70 % miehistä ja 83 % naisista luokittoivat eri sosiaaliluokkaan vuonna 1995 kuin mikä oli heidän

lapsuudenkotinsa sosiaaliluokka vuonna 1970. Naisten suurempaa kokonaisliikkuvuutta selitti osittain se, että lähtöasema määriytyy useimmiten isän ammatin mukaan. Suomessa on esteitä vapaalle liikkuvuudelle ja sosiaaliluokkien valikoivaa rekrytointia. Naiset liikkuvat palveluammatteihin siten, että ylemmän ja alemman profession perheiden tyttärillä on taipumus päätyä alemman tason professioammatteluihin ja muista lähtöasemista tulevilla rutiininomaisiin valkokaulustöihin. Miehillä on taipumus liikkua lähtöasemansa lähellä oleviin sosiaaliluokkiin. Kokonaisliikkuvuus ei jähmettynyt 1990-luvulla, mutta lama ja suuren pitkäaikaistyöttömien joukon synty loi uudenlaisen alaspäin liikkuvuuden muodon. Korkeakaan sosiaalinen tausta ei suojannut pitkäaikaistyöttömyydeltä, mutta erityisesti työväentaustaisista kodeista lähtöisin olevilla miehillä riski oli suuri. Laman pitkäaikaisvaikutusten tarkastelu vaatii jatkotutkimusta, jotta mahdollinen ylisukupolvinen eriarvoisuus paljastuisi.

Esping-Andersen, Gosta. 2004.

Untying the Gordian Knot of social inheritance. *Research in Social Stratification and Mobility*, 21, 115–138.

Asiasanat: *inheritance and succession, social inequality, opportunity structures, crosscultural analysis, academic aptitude, social background, class differences.*

Tiivistelmä: Uses the metaphor of the Gordian Knot to explore inequalities in life chances resulting from social inheritance & the likelihood of the "Knot" being loosened. Evidence that some countries are showing signs of greater equality of life chances is pointed out. A comparative study of various nations focuses on the magnitude of inequality in the

distribution of human capital & mechanisms that reproduce or separate life chances from class origins. Gini coefficients for cognitive inequalities were constructed to determine how they are related to the strength of social inheritance. A more conventional analysis of the impact of social origins on cognitive skill development & educational attainment was also carried out. The results showed that levels of cognitive inequality are strongly & systematically related to the strength of class inheritance; however, there is sufficient evidence to suggest that public policy can loosen the Gordian Knot, ie, the link between class origins & cognitive & educational inequalities. The implications for educational reform & welfare state redistribution are discussed.

Kainulainen, Sakari. 2006. Huono-osaisuuden kasautuminen ja pitkittyminen Suomessa 1970–2000. *Yhteiskuntapolitiikka*, 71 (4), 373–386.

Asiasanat: *huono-osaisuus, syrjäytyminen, Suomi, 1970–2000.*

Tiivistelmä: Tavoitteena on alustavasti selvittää, miten huono-osaisuus ilmenee ja kumuloituu työikäisillä suomalaisilla. Tarkasteltavina ovat suomalaiset, jotka vuonna 1970 olivat 18–39-vuotiaita (N = 3 313), ja heidän elämänsä vuoteen 2000 asti, jolloin he olivat 48–69-vuotiaita. Tarkastelu pohjaa Tilastokeskuksen väestölaskennan pitkittäistiedoston tietoihin ja niihin yhdistettyihin muihin tietoihin. Aineisto kattaa ajanjakson vuodesta 1970 vuoteen 2000 viiden vuoden välein. Tulosten mukaan suomalaisten elämä näyttää vakiintuvan pääosin 30 ikävuoteen tultaessa. Tällöin on yleensä perustettu perhe ja saavutettu korkein koulutus ja asumisen taso, asema työelämässä

ja kohtuullinen tulotaso. Ihmisen hyvinvointiin ja pahoinvointiin näyttävät vaikuttavan erilaiset yksilöstä riippumattomat rakenteelliset seikat yksilöllisten ohella. Sosiaalinen nousu ja lasku näyttävät tapahtuvan erityisesti sukupolvien välillä, ei niiden sisällä. Huono-osaisuuden pitkä varjo näyttää jatkuvan vuosikymmenten taakse. Erityisen huolissaan tulee olla alhaisen tulotason, työttömyyden ja toimeentulotuen (sosiaalityön asiakkuuden) pitkittymisestä ja keskittymisestä samoille henkilöille. 1970-luvun nuorista suurehko osa on neljännesvuosisadan jälkeen pitkittyneesti heikossa asemassa. Tulokset huono-osaisuuden pitkittymisestä vahvistavat poikkileikkausaineistoilla saatuja tuloksia ja ovat pääasiassa linjassa niiden kanssa. Koulutus, itsensä kehittäminen ja työelämän ja alueiden elinkeinorakenteen haasteisiin vastaaminen sekä asuinalueen vaihto näyttävät turvaavan hyvinvointia. Tilastollisesta aineistosta on vaikea löytää elämänkaarella yksittäisiä ”katkaisupisteitä”, joiden takia elämänsuunta on selvästi muuttunut. Elämänmahdollisuuksia rapauttava vaikutus muodostuu monesta asiasta.

Korpi, Walter & Palme, Joakim. 1998. The Paradox of redistribution and strategies of equality: Welfare state institutions, inequality, and poverty in the Western countries. *American Sociological*

Review, 63 (5), 661–687.

Asiasanat: *poverty, income distribution, social inequality, welfare policy, social welfare, distributive justice, benefits, crosscultural differences, low income groups.*

Tiivistelmä: In terms of how to reduce poverty & inequality, traditional arguments in favor of targeting & flat-rate benefits, focusing on the distribution of the money actually transferred, neglect three policy-relevant considerations: (1) The size of redistributive budgets is not fixed but reflects the structure of welfare state institutions. (2) A trade-off exists between the degree of low-income targeting & the size of redistributive budgets. (3) Outcomes of market-based distribution are often more unequal than those of earnings-related social insurance programs. Here, it is argued that social insurance institutions are of central importance for redistributive outcomes, drawing on two multinational data sets (Ns= 18 & 11 countries). Comparative analyses of the effects of different institutional types of welfare states on poverty & inequality indicate that institutional differences lead to unexpected outcomes & generate the paradox of redistribution: The more benefits are targeted at the poor, & the more concern is directed at creating equality via equal public transfers to all, the less likely poverty & inequality will be reduced.

Sosiaalisen syrjäytymisen riski- ja suojaavat tekijät

Bynner (2001) on käsitellyt katsauksessaan aikuisiän sosiaalisen syrjäytymisen lapsuudenaikaisia riski- ja suojaavia tekijöitä aiemman tutkimuksen perusteella. Hänen mukaansa sosiaalisen syrjäytymisen ennustaminen lapsuudesta on erittäin monimutkaista. Vaikka on erotettavissa kriittisiä ikäkausia, jolloin ulkoisilla olosuhteilla on erityisen suuri merkitys, riskitekijät eivät ole välttämättä kaikille lapsille samoja. Tutkimuksissa korostetaan perheen roolia, mutta myös lapseen ja kouluun liittyviä riskitekijöitä on tunnustettu. Suurin osa perheistä tarjoaa lapselle positiiviseen kehitykseen tarvittavan tuen, mutta aina näin ei ole. Erityisesti lapsuuden jatkuvat epäsuotuisat olosuhteet voimistavat syrjäytymisen riskiä, minkä vuoksi varhaiset interventiot ovat tarpeen, mutta myös myöhemmillä interventioilla on mahdollista aikaansaada positiivisia seurauksia.

Pitkittäistutkimusten katsaus psykososiaalisen riskin ylisukupolvisesta jatkuvuudesta (Serbin & Karp 2004) osoittaa, että riskin siirtymistä välittävät vanhemmuuden ja ympäristötekijöiden vaikutukset. Lapsuudessa ilmennyt aggressiivisuus ja anti-sosiaalinen käyttäytyminen voimistavat kehityskaarta, joka muodostaa riskin sekä pojille että tytöille. Aggressiivisuuden seurauksia voivat olla koulunkäyntivaikeudet, nuoruuden riskikäyttäytyminen, varhainen yksinhuoltajuus ja köyhyys. Käyttäytymistyyli altistaa myös aikuisuudessa kovalle, aggressiiviselle ja laiminlyöväälle vanhemmuudelle. Suojaavia tekijöitä riskiperheissä ovat konstruktiviset vanhemmuuskäytännöt ja äidin koulutus. Nuorten yksinhuoltajaäitien kouluttautumisen tukeminen olisi huomionarvoinen seikka.

Aikaisempien sukupolvien ja oman perheen huono sosioekonominen asema johtavat todennäköisemmin ongelmiin lapsen kognitiivisessä kehityksessä ja lisäävät lapsen todennäköisyyttä sairastua psyykkisesti. Köyhyydessä elävillä lapsilla on suurin riski seurauksille, jotka voivat vaarantaa heidän lyhyt- ja pitkäaikaisen terveyden ja hyvinvoinnin. Perheen tulotason lisäksi nuorten terveyteen vaikuttavat perhetausta, yksinhuoltajuus ja teiniäitiys. Sukupolvelta toiselle jatkuvan kierteen ehkäisyssä varhain aloitetut, riittävän kattavat ja pitkäkestoiset interventiot ovat tarpeen. (Najman ym. 2004.)

Pitkittyvä työttömyys kasvattaa köyhyysriskiä. Se oli Vähätalon (2001) seuranta-tutkimuksen mukaan johtanut laajahkon melko pysyvän toimeentulotuesta riippuvuuden kehittymiseen etenkin vähemmän koulutetuissa ryhmissä sekä perusturvan ja työmarkkinatuen saajien ryhmissä, mutta myöhemmässä vaiheessa toimeentulotukiriippuvuus ulottui myös koulutetumpiin ryhmiin ja ansiosidonnaisen turvan saajiin. Myös työmarkkinoille palanneiden ja työmarkkinoiden ulkopuolelle siirtyneiden ryhmissä esiintyi merkittävästi pysyvää toimeentulotuesta riippuvuutta. Työmarkkinoille paluuta tuki riittävä koulutus tai aiempi ylempään keskiluokkaan kuuluminen ja kohtalaisen nuori ikä (30–40 vuotta).

Henkilökohtaisilla ominaisuuksilla ja perheellä on vaikutuksensa lapsen myöhemmän työllisyysuran muotoutumiseen. Pitkäaikaisen seurantatutkimuksen mukaan nuoruuden ja aikuisuuden kynnyksellä esiintyvän työttömyyden riskiä kohottivat esimerkiksi huono lukutaito, vanhempien rajalliset voimavarat, yksinhuoltaja-perheessä varttuminen, perhekonfliktit ja nuorena esiintynyt yhteiskunnan vastainen käytös. (Caspi, Moffitt, Wright & Silva 1998.)

Sosiaalisen syrjäytymisen prosessi on monimutkainen. Riskiryhmään kuuluvilla lapsilla tai nuorilla todetaan erilaisia kehityspolkuja, eivätkä suinkaan kaikki syrjäydy. (Jahnukainen & Järvinen 2005 ja Rönkä 1999.) Vaikka koulutuksella ja muilla yhteiskunnan palveluilla on todettu ehkäisevä vaikutus, vaikuttaa siltä, että syrjäytymisen ehkäisyssä hyödyllisempiä ovat informaalit tekijät kuten läheiset ihmissuhteet (Jahnukainen & Järvinen 2005). Syrjäytymisen ehkäisyssä tärkeitä toimenpiteitä ovat koulutus- ja työuran tukeminen sekä valvotun harrastustoiminnan järjestäminen ja mieluisiin harrastuksiin kannustaminen. Lapset ja nuoret tarvitsevat luottamuksellisia ihmissuhteita ja onnistumisen elämyksiä. Opetusryhmäkoot tulisi pitää riittävän pieninä, jotta lasten väliset yksilölliset erot olisi mahdollista huomioida. (Rönkä 1999.)

Bynner, John. 2001. Childhood risks and protective factors in social exclusion. *Children & Society*, 15 (5), 285–301.

Asiasanat: *at risk persons, children, early experience, early intervention, family environment, peer acceptance, public policy, risk management, social development, social isolation, risk factors.*

Tiivistelmä: Distills the literatures of social exclusion and developmental psychopathology by examining which children are likely to become socially excluded as adults and which are most vulnerable to adult psychiatric disorders or criminality. Points to the role of family for risk and protective factors. Considers policy initiatives to combat social exclusion, in which ideas of risk and protection are central.

Caspi, Avshalom; Moffitt, Terrie; Wright, Bradley & Silva, Phil. 1998. Early failure in

the labor market: Childhood and adolescent predictors of unemployment in the transition to adulthood. *American Sociological Review*, 63 (3), 424–451.

Asiasanat: *young adults, life stage transitions, unemployment, education work relationship, childhood factors, youth employment, New Zealand, prediction.*

Tiivistelmä: Investigates the childhood & adolescent predictors of youth unemployment in a longitudinal study of 21-year-olds, born 1972/73, studied since their early childhood in Dunedin, New Zealand (base N=1,037 at age 3). Tested are hypotheses about the predictors of youth unemployment using data on individual human, social, & personal capital. In the human capital domain, lack of high school qualifications, poor reading skills, low IQ scores, & limited parental resources significantly increased the risk of unemployment. These predictors of unemployment

reached back to early childhood, suggesting that they began to shape labor market outcomes years before these youths entered the workforce. In addition, these effects remained significant after controlling for the duration of education & educational attainment, suggesting that many early personal & family characteristics affect labor market behaviors. Failure to account for prior social, psychological, & economic risk factors may lead to inflated estimates of the effects of unemployment on future outcomes.

Jahnukainen, Markku & Järvinen, Tero.

2005. Risk factors and survival routes: social exclusion as a life-historical phenomenon. *Disability & Society*, 20 (6), 669–682.

Asiasanat: *social closure, risk factors, life stage transitions, social environment, adolescents, Europe, Finland, residential institutions, emotionally disturbed.*

Tiivistelmä: Social exclusion is a popular & widely used concept in the social sciences as well as in current European policy rhetoric. However, there is no general agreement on the content & use of the term; it has been used differently & for different purposes in different historical & social contexts. In this article, the social exclusion is understood as life-historical phenomenon. Two cases have been selected as representing the most extreme trajectories based on a larger follow-up study concerning former students of residential institutions for young people with emotional & / or behavioural difficulties in Finland. The cases give us an example of a detailed life-course analysis, with the emphasis on risk & protective factors & demonstrate that the process of social exclusion is a complicated issue that cannot

totally be understood by analysing the statistical connections between certain risk factors & the life-course.

Najman, Jake; Aird, Rosemary;

Bor, William; O’Callaghan, Michael;

Williams, Gail & Shuttlewood, Gregory.

2004. The generational transmission of socioeconomic inequalities in child cognitive development and emotional health. *Social science & medicine*, 58 (6), 1147–1158.

Asiasanat: *adolescent, adult, child, child behavior disorders / economics / epidemiology, preschool, cognition disorders / economics / epidemiology, cohort studies, comparative study, developmental disabilities / economics / epidemiology, family characteristics, female, humans, intergenerational relations, learning disorders / economics / epidemiology, male, pregnancy, prospective studies, psychological tests, queensland / epidemiology, smoking / epidemiology, social class, socioeconomic factors, vulnerable populations.*

Tiivistelmä: Socioeconomic inequalities in the health of adults have been largely attributed to lifestyle inequalities. The cognitive development (CD) and emotional health (EH) of the child provides a basis for many of the health-related behaviours which are observed in adulthood. There has been relatively little attention paid to the way CD and EH are transmitted in the foetal and childhood periods, even though these provide a foundation for subsequent socioeconomic inequalities in adult health. The Mater-University of Queensland Study of Pregnancy (MUSP) is a large, prospective, pre-birth cohort study which enrolled 8 556 pregnant women at their first

clinic visit over the period 1981–1983. These mothers (and their children) have been followed up at intervals until 14 years after the birth. The socioeconomic status of the child was measured using maternal age, family income, and marital status and the grandfathers' occupational status. Measures of child CD and child EH were obtained at 5 and 14 years of age. Child smoking at 14 years of age was also determined. Family income was related to all measures of child CD and EH and smoking, independently of all other indicators of the socioeconomic status of the child. In addition, the grandfathers' occupational status was independently related to child CD (at 5 and 14 years of age). Children from socioeconomically disadvantaged families (previous generations' socioeconomic status as well as current socioeconomic status) begin their lives with a poorer platform of health and a reduced capacity to benefit from the economic and social advances experienced by the rest of society.

Rönkä, Anna. 1999. Sosiaalinen selviytyminen lapsuudesta aikuisuuteen. Ongelmien kasautumisen kolme väylää. *Psykologia*, 34 (3), 181–185.

Asiasanat: *syryjäytyminen, sosiaaliset ongelmat, naiset, miehet, lapsuus, nuoruus.*

Tiivistelmä: Artikkelin esittelee väitöskirjan tuloksia. Tutkimuksen tavoitteena oli saada selville, kasautuvatko erilaiset sosiaalisen selviytymisen ongelmat aikuisiässä ja analysoida ongelmien kasautumiseen johtavia kehityskulkuja. Lisäksi tutkittiin, onko ongelmien kasautuminen erilaista naisilla ja miehillä, ja liittyykö sosiaalisen selviytymisen ongelmiin myös kielteinen suhtautuminen elämään. Riskitekijöinä tarkastettiin lapsuuden ja nuoruuden perheoloihin,

yksilön käyttäytymistyyliin ja koulunkäyntiin liittyviä tekijöitä (lapsuuden perheen alhainen sosioekonominen asema ja vanhempien alkoholi-ongelmat, lapsen aggressiivisuus ja ahdistuneisuus sekä heikko koulumenestys- ja motivaatio ja kouluopeutumisen vaikeudet). Aineistona käytettiin Lea Pulkkinen johtaman Lapsesta aikuiseksi -pitkittäistutkimuksen tietoja, jotka oli koottu opettaja-arviointien, kyselyiden ja haastattelujen avulla tutkittavien ollessa 8-, 14-, 27-, ja 36-vuotiaita. Tutkimus osoitti, että lapsuusiän riskitekijöillä ja aikuisiän sosiaalisen selviytymisen ongelmilla on taipumus kasautua, ja kasautuminen oli yleisempää miehillä kuin naisilla. Ongelmien kasautuminen on usein pitkäaikainen ja kehämäinen prosessi, jossa lapsuusiän riskitekijät kasautuvat ja välittyvät aikuisuuteen niin, että aiempien vaikeuksien seuraukset muuntuivat myöhempien ongelmien syiksi. Myös aikuisiän kokemukset (työttömyys tai parisuhteen ongelmat) voivat käynnistää ongelmaketjuja. Ongelmien kasautuminen eteni kolmea eri väylää pitkin (ulkoisen kasautumisen väylä, sisäinen kasautumisen väylä ja käyttäytymisen haavoittuvuus). Miehillä kasautumisen väylistä korostui käyttäytymisen haavoittuvuus, jossa ulospäin suuntautuneet käytösongelmat (esim. alkoholin käyttö ja aggressiivisuus) käynnistivät helposti ongelmaketjuja eri elämänalueilla. Naisilla korostui sisäinen ongelmien kasautumisen väylä, jossa lapsuusiän vaikeuksista johtuva epäonnistumisen tunne altisti myöhemmille elämänvaikeuksille. Vaikka ongelmien kasautumisessa havaittiin tilastollisesti merkitsevää pysyvyyttä, tapahtui myös päinvastaista kehitystä. Kasautuvien vaikeuksien keskellä eläviä lapsia auttoivat selviämään tekijät, jotka tukivat lapsen elinolosuhteita ja itsetuntoa sekä yksilölliset piirteet, jotka tuki-

vat eri ympäristöihin sopeutumista ja ihmissuh-teisiin hakeutumista.

Serbin, Lisa & Karp, Jennifer. 2004. The intergenerational transfer of psychosocial risk: mediators of vulnerability and resilience. *Annual Review of Psychology*, 55, 333–363.

Asiasanat: *aggression, antisocial personality disorder / prevention & control, cognition, female, health status, humans, intergenerational relations, male, negotiating, parenting, psychology, social environment, transfer / psychology.*

Tiivistelmä: The recurrence of social, behavioral, and health problems in successive generations of families is a prevalent theme in both the scientific and popular literatures. This review discusses recent conceptual models and findings from longitudinal studies concerning the intergenerational transfer of psychosocial risk, including intergenerational continuity, and the processes whereby a generation of parents may place their offspring at elevated risk for social, behavioral, and health problems. Key findings include the mediational effects of parenting and environmental factors in the transfer of risk. In both girls and boys, childhood aggression and antisocial behavior appear to predict long-term trajectories that place offspring at risk. Sequelae of childhood aggression that may threaten the well-being of offspring include school failure, adolescent risk-taking behavior, early and single parenthood, and family poverty. These childhood and adolescent behavioral styles also predict harsh, aggressive, neglectful, and unstimulating parenting behavior toward offspring. Buffering factors within at-risk fami-

lies include maternal educational attainment and constructive parenting practices (e.g., emotional warmth, consistent disciplinary practices, and cognitive scaffolding). These findings highlight the potential application and relevance of intergenerational studies for social, educational, and health policy.

Vähätalo, Kari. 2001. Lama ja kaupunkien pitkäaikaistyöttömät. Seurantatutkimus I 304 pitkäaikaistyöttömästä työvoimatoimistojen ja sosiaalihuollon toimeentulotuen asiakkaina kuudessa suomalaisessa kaupungissa vuosina 1991–1998. Työpoliittinen tutkimus nro 230. Työministeriö. Helsinki. ISBN 951-735-654-4

Asiasanat: *pitkäaikaistyöttömyys, työttömät, lama, kaupungit, työmarkkinat, työttömyysturva, toimeentulotuki.*

Tiivistelmä: Kyseessä on seurantatutkimus I 304 pitkäaikaistyöttömästä työvoimatoimistojen ja sosiaalitoimistojen toimeentulotuen asiakkaina Porissa, Vantaalla, Kuusamossa, Espoon Tapiolassa, Kuopiossa ja Kurikassa vuosina 1991–1998. Pitkäaikaistyöttömien asemaa seurattiin työvoimatoimistojen työnha-kuasiakirjojen ja sosiaalihuollon toimeentulo-tuen asiakirjojen pohjalta. Henkilöt poimittiin ositetulla otannalla eri koulutusryhmien ja sukupuolten mukaan painotetulla ryväsotok-sella. Tutkimuksessa kiinnitettiin erityistä huomiota kaupunkityypin, koulutuksen (so-siaaliluokan), sukupuolen, ja iän merkitykseen pitkäaikaistyöttömien aseman muotoutumi-nessa. Pitkäaikaistyöttömistä oli onnistunut palaamaan vapaille työmarkkinoille vain noin joka viides, kun joka kolmas oli pääosin työt-tömänä ja yhtä moni oli siirtynyt työmarkki-noiden ulkopuolelle. Parhaiten työmarkki-noille oli onnistuttu palaamaan Kurikassa ja

Vantaalla. Palaajia oli eniten koulutetuissa tai aiemmin johtavassa asemassa olleiden ylempien keskiluokan ryhmissä, sekä kohtalaisen nuorten (30–40-vuotiaiden) ryhmässä. Miesten palaaminen oli yleisempää kuin naisten. Pitkittyvä työttömyys oli myös johtanut laajahkon melko pysyvän toimeentulotuesta riippuvuuden kehittymiseen erityisesti pääkaupunkiseudun kaupungeissa Vantaalla ja Tapiolassa, sekä keskisuurissa kaupungeissa Porissa ja Kuopiossa, mutta hieman harvemmin Kuusamossa ja hyvin harvoin Kurikassa. Vaikka pitkäaikaistyöttömien enemmistö ei ollut ko. aikana toimeentulotuen asiakkaina, pysyvään tai toistuvaan toimeentulotukeen oli

juuttunut noin viidennes pitkäaikaistyöttömistä. Pysyvää toimeentulotuesta riippuvuutta oli kehittynyt alussa etenkin vähemmän koulutetuissa ryhmissä ja perusturvan ja työmarkkinatuen saajien ryhmissä, mutta ilmiö laajentui myöhemmässä vaiheessa koulutetumpiin ryhmiin ja ansiosidonnaisen turvan saajiin. Myös työmarkkinoille palanneiden ja työmarkkinoiden ulkopuolelle siirtyneiden ryhmissä esiintyi merkittävästi pysyvää toimeentulotuesta riippuvuutta. Lama näyttää 1990-luvulla tuottaneen Suomen suurimpiin kaupunkeihin varsin pysyvän työmarkkinoiden ulkopuolelle ajautuneen ryhmän. Tähän ryhmään liittyy myös kasvaneen köyhyysongelman piirteitä.

Lastensuojelu asiakkaiden näkökulmasta

Kivisen (1994) mukaan lastensuojelun asiakkuus ei aiheudu pelkästään perheeseen liittyvistä tekijöistä tai lähiyhteisön toiminnasta ja sietokyvystä tai mukanaolevien viranomaisten toiminnasta. Tutkimus sisältää katsauksen huono-osaistumisen teemasta eri näkökulmista. Jahnukainen, Kekoni, Kitinoja ja Pösö (2006) näkevät koulukotioppilaan urissa mahdollisuuksia ja ongelmia. Koulukotia edelsivät tyypillisesti nuoren käyttäytymisen ongelmat, koulukotivaiheeseen liittyi syrjään jäämisen ja luottamuksen puute sekä uudenlaisten mahdollisuuksien saaminen, ja koulukodin jälkeistä elämää kuvasi tasapainottelu odotetun käyttäytymisen ja sitä murtavien riskien välillä. Lastensuojelulaitokset ja yksilöt eroavat toisistaan. Koulukoti voi toimia resurssina, mutta tulee huomioida, että sinne sijoitetuilla nuorilla on vaikeita elämäntilanteita ja kokemuksia taustallaan.

Yhdysvaltalaiset Wulczyn ja Zimmerman (2005) ovat pitkittäistutkimuksessaan tarkastelleet sisarusten sijoituksia. Sijaishuollossa sisarusten sijoitus samaan paikkaan on tärkeää, jotta lapsi voisi saada tukea sisaruksestaan ja kokea yhä olevansa osa perhettä. Tutkimuksen mukaan vain puolessa tapauksista saman perheen lapset huostaan otettiin ja sijoitettiin samanaikaisesti. Kun lapset sijoitetaan eri aikaan, on hankalampi järjestää heille yhteinen sijoituspaikka. Mitä enemmän lapsia sisarusparveen kuului sitä harvemmin heidät sijoitettiin samaan aikaan. Eri paikkaan huostaanottohetkellä sijoitetut sisarusparvet pääsivät tutkimuksen mukaan harvoin samaan sijoituspaikkaan

myöhemminkään varsinkaan tapauksissa, joissa sisarusryhmän jäseniä oli useita ja heidät oli sijoitettu eri aikaan.

Lastensuojelua on viime aikoina ryhdytty tutkimaan lasten ja nuorten kokemuksesta. Selviytymisteema on esillä Bardyn, Barkmanin ja Janhusen (2000) toimittamassa teoksessa sekä Erosen (2004) artikkelissa. Lapsen tai nuoren sijoittaminen kodin ulkopuolelle ei Erosen mukaan yksin riitä tekemään lapsen tai nuoren oloa turvallisiksi ellei se samalla jäsenä sosiaalisia suhteita uudella tavalla solidaarisemmiksi ja turvallisemmiksi. Lastensuojelun asiakkaiden häpeästä selviytymiseen oli useita keinoja, esimerkiksi viha, pakeneminen tai anteeksiannon ja puolensa pitämisen oppiminen. Ulkoisia olosuhteita tärkeimmiksi nousivat sijaishuollon sosiaaliset suhteet ja se, millaisen minän paikan lapsi tai nuori kykenee näissä suhteissa rakentamaan.

Bardy, Marjatta; Barkman, Johanna & Janhunen, Tarja (toim.). 2000. Elämäni tarina. Lukemisto lapsuuden kokemuksista lastenkodissa ja perhehoidossa. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki. ISBN 951-33-1015-9

Asiasanat: *lastenkodit, perhehoito, lapset, kokemukset, muistelmat, lapsuus, lastenhuolto.*

Tiivistelmä: Teos sisältää 24 sijaisperheeseen tai sijaislaitokseen sijoitettujen lasten kertomaa elämäntarinaa, jotka on kirjoitettu vastauksena vuonna 1999 Stakesin huostaanottoprojektissa avattuun kutsuun. Kirjoittajia pyydettiin pohtimaan esimerkiksi, mihin he kuuluvat ja keitä he ovat. Lukemisto on painava puheenvuoro keskusteluun lapsen ja lapsuuden paikasta lastensuojelussa. Yksilötarinat antavat rikkaan lisänsä tutkimuksessa ja käytännössä teemasta käytävään keskusteluun.

Eronen, Tuija. 2004. Kiusatut, etsijät, tyytyväiset ja rikkaat – erilaista häpeästä selviytymistä lastensuojelun asiakkaiden omaelämäkertoissa. *Janus*, 12 (4), 359–378.

Asiasanat: *lastensuojelu, asiakkaat, kokemukset, häpeä, tunteet,*

kiusaaminen, elämäkerrat.

Tiivistelmä: Lastensuojelua on viime aikoina ryhdytty tutkimaan lasten ja nuorten kokemuksesta. Tutkimuksen aiheena olivat kokemukset lastensuojelun perhe- tai laitoshoidosta ja siihen liittyvät häpeän kokemukset, häpeän jäsentäminen ja häpeän vaikutukset ihmissuhteisiin ja minuuteen. Aineistona käytettiin 24 omaelämäkertaa. Kertomusten häpeä oli erilaista ja kertojat asettuivat kiusatun, etsijän, tyytyväisen ja rikkaan subjektipositioihin. Häpeä ei liittynyt yksioikoisesti siihen, että kertoja oli kasvanut ja elänyt lastenkodissa tai sijaisperheessä. Joissakin kertomuksissa sosiaalityön asiakkuus ja kotoa pois pääseminen olivat vähentäneet häpeää. Lapsen tai nuoren sijoittaminen kodin ulkopuolelle ei yksin riitä tekemään lapsen tai nuoren oloa turvallisiksi ellei se samalla jäsenä sosiaalisia suhteita uudella tavalla solidaarisemmiksi ja turvallisemmiksi.

Jahnukainen, Markku; Kekoni, Taru; Kitinoja, Manu & Pösö, Tarja. 2006.

Engelmia ja mahdollisuuksia.

Koulukotioppilaan uran moniaineistoinen tarkastelu. *Nuorisotutkimus*, 24 (2), 32–45.

Asiasanat: *koulukodit, oppilaat, kokemukset, lastensuojelu, huostaanotto.*

Tiivistelmä: Lastensuojelulaitoksissa asuvista nuorista, heidän elämästään ennen, laitoksessa ja sen jälkeen tiedetään vähän. Artikkelin kokoaa yhteen koulukotiin tulleiden nuorten elämää ennen ja jälkeen sijoitusta sekä sen aikana kartoittaneen Koulukotioppilaan urat -hankkeen osatutkimusten tuloksia. Aineistoina käytettiin mm. asiakirjoja ja haastatteluja. Urat piirtyivät moninaisiksi ja yksilölliset erot olivat merkittäviä. Koulukotia edelsivät tyypillisesti nuoren käyttäytymisen ongelmat, koulukotivaihetta värittävät syrjään jäämisen ja luottamuksen puute sekä uudenlaisten mahdollisuuksien saaminen, ja koulukodin jälkeistä elämää kuvasi tasapainottelu odotetun käyttäytymisen ja sitä murtavien riskien välillä. Koulukoti voi toimia resurssina, mutta sinne sijoitetuilla nuorilla on vaikeita elämäntilanteita ja kokemuksia taustallaan. Koulukotioppilaiden urissa havaittiin sekä mahdollisuuksia että ongelmia.

Kivinen, Tarja. 1994. Valikoituminen lastensuojelun asiakkaaksi. Näkökulmia asiakkuuden määrittämiseen. STAKES Tutkimuksia 45. Jyväskylä. ISBN 951-47-9610-1

Asiasanat: *lastensuojelu, asiakkaat, lapset.*

Tiivistelmä: Tutkimuksessa selvitettiin, mistä on kysymys, kun perheestä / lapsesta tulee sosiaalitoimiston lastensuojelun asiakas. Kohteena olivat nykyiset asiakkaat ja asiakkaaksi tulo. Yhtenä aineistona olivat yhden pääkaupunkiseudun kunnan kolmessa aluekeskuksessa tehdyt sosiaalityöntekijöiden haastattelut ja yhden aluekeskuksen kaikki lastensuojeluilmoitukset yhdeksän kuukauden ajalta (N = 71). Asiakkuuden alku osoittautui

dokumentointimielessä näkymättömäksi ja asiakkaan asema vaihteli. Asiakkuuden määrittely pohjautui näennäisen yksiselitteisiin käsitteisiin, käytäntöihin ja juridisiin perusteisiin. Toisena aineistona oli väestötietojen lisäksi yhden aluekeskuksen kaikista kuukauden aikana sosiaalityön asiakkaina olleista tehty kartoitus (N = 985), jossa sosiaalityöntekijät kuvasivat asiakkaiden tilannetta, asiointisuhdetta ja omia tulkintojaan. Asiakkaat ryhmiteltiin lapsiperheisiin, joiden lasten tilanteesta sosiaalityöntekijä oli huolissaan, joista eroteltiin mahdollisesti asiakkaiksi tulossa olevat perheet. Näitä ryhmiä verrattiin asiakkaana jo olevien (N = 95) tilanteeseen. Sosiaalityöntekijän huolestuneisuus lapsen tilanteesta oli yhteydessä perheen huonoon sosioekonomiseen asemaan, yksinhuoltajuuteen, perherakenteen muutoksiin ja useiden viranomaisten mukanaoloon perheen asiassa. Lastensuojelun asiakkuuteen valikoitumisen teemoiksi nousivat yksinhuoltajuus ja sukupuoli, huono-osaisuus ja sukupuoli sekä erilaiset työn säätelyn strategiat. Pelkästään perheeseen liittyvät tekijät tai lähiyhteisön toiminta ja sietokyky eivät yksistään aiheuttaneet asiakkuutta. Asiakkuutta ei aiheuttanut myöskään pelkkä mukanaolevien viranomaisten toiminta eikä yksin sosiaalityöntekijän määrittely. Asiakkaaksi valikoituminen oli kokonaisuus, jossa lapsen / perheen asiassa mukana olevien tahojen, asiakkaalle merkityksellisten tahojen ja sosiaalitoimiston välille syntyi kussakin yksittäistapauksessa omanlaisensa määrittely- ja toimintasysteemi. Kaikki tahot olisi siksi otettava huomioon lastensuojelun asiakkuuteen valikoitumista kuvattaessa.

Wulczyn, Fred & Zimmerman, Emily. 2005. Sibling placements in longitudinal

perspective. *Children and Youth Services Review*, 27 (7), 741–763.

Asiasanat: *siblings, longitudinal studies, placement, foster care, foster children, permanency planning, family stability.*

Tiivistelmä: Although research that focuses on sibling placements in foster care has increased in recent years, for the most part this research has focused on single samples from a point-in-time perspective. In this paper, we approach the matter of sibling placements with longitudinal data, differentiating between the notions of togetherness & intactness in order to describe the placement experiences of sibling groups. We generally found that, although siblings often enter care on the same day, they make up less than half

the groups entering care. We also found that small sibling groups are more likely to be placed intact. So, too, are siblings placed with relatives. We also studied intactness over time. All told, when the movement between statuses is accounted for fully, more sibling groups were intact at 6 months as a percentage of children still in care than at the time of placement. Moreover, there is evidence that separated siblings who remain in care are sometimes brought together over time, sibling group size & placement type affect the likelihood that siblings are brought together, & children who follow their siblings into care are much less likely to be placed with a sibling compared to siblings that enter foster care on the same day.

Päiväkodin ja koulun pitkäaikaisvaikutukset

Toveruussuhteilla on tärkeä funktio lasten ja aikuisten elämässä. Laine (1998) on tarkastellut päiväkotikäisten lasten vertaisryhmästä syrjäytymistä, joka muodostaa uhan lapsen hyvinvoinnille ja suotuisalle kehitykselle etenkin, jos lapsi joutuu kokonaan syrjään muista, kiusatuksi tai hän kokee itsensä yksinäiseksi. Päiväkotikäisten lasten mielipiteisiin aikuisilla on suuri vaikutus. Päiväkodissa olisi tärkeää kiinnittää huomiota syrjäytymiselle riskialttiisiin lapsiin ja heidän auttamiseen. Laine ja Talo (2002) ovat pohtineet, miten interventiolla ja preventiolla voidaan puuttua päiväkodin vertaisryhmästä syrjäytymiseen. Oleellista on vahvistaa itsetuntoa ja myönteistä sosiaalista vuorovaikutusta lasten keskinäisessä toiminnassa. Päiväkodin tulee toimia kiinteässä yhteistyössä eri tahojen kanssa, jotta interventio onnistuu.

Pulkkisen (2003) artikkelissa pohditaan sosiaalisen alkupääoman vaikutusta lapsen kehitykseen. Lisäksi siinä esitellään hanke, jolla vahvistetaan koulun ja oppilaiden sosiaalista pääomaa ja samalla suojataan lasta sopeutumattomuuden kehältä. Pulkkisen mukaan oppilaiden luotettavuus ja sosiaaliset taidot kehittyvät kouluyhteisössä, jossa on paljon sosiaalista pääomaa (mm. monipuolista oppilaiden ja aikuisten verkottumista, selkeät toiminnan normit sekä kannustavia ohjaussuhteita). Hän näkee koulun kaikki lapset tavoittavana instituutiona, jossa tiedollisen opetuksen rinnal-

la tulisi tarjota oppilaille kehitystä suojaavia kokemuksia ja tukea heidän sosiaalisia voimavarojaan.

Silvennoisen (2002) väitöskirjassa tarkastellaan koulutuksen roolia huono-osaisuuden synnyssä ja sen hallinnassa. Vuodelta 1995 peräisin olevan aineiston perusteella nuoren kouluttamattomuudella oli selvä yhteys vanhempien sosioekonomiseen asemaan ja koulutustasoon. Työläistaustaiset nuoret jäivät todennäköisemmin peruskoulun varaan kuin toimihenkilötaustaiset nuoret. Pojat jäivät peruskoulun varaan tyttöjä useammin kaikissa sosiaaliryhmissä.

Tietoyhteiskunnassa koulutuksen merkitys on korostunut. Koulunkäynti- ja oppimisvaikeudet muodostavat siksi suuren haasteen koko yhteiskunnalle. Kouluvaikeuksia oli ollut yli yhden lukukauden ajan joka kuudennella 18–29-vuotiaalla, mutta alle puolet oli saanut kouluajan tuki- tai erityisopetusta. Kouluvaikeuksien yhteys pitkäaikaistyöttömyyteen ja nuoren aikuisiän perhetilanteeseen oli selvä. Alle puolet kouluvaikeuksia kokeneista koki terveytensä hyväksi. Kouluvaikeuksien ennaltaehkäisy ja niiden seurausten lievittäminen edellyttävät tietoa siitä, mitkä perheeseen ja muuhun lapsuuden elinympäristöön liittyvät tekijät vaikuttavat koulussa ilmeneviin oppimis- ja käytösongelmiin. (Lavikainen ym. 2006.)

Lapsuuden ja nuoruuden koulusuoriutumisella ei todettu selvää yhteyttä aikuisiän masennukseen. Muita matalamman keskiarvon saaminen kuitenkin ennakoi masennusoireita 12- ja 15-vuotiaiden tyttöjen ryhmässä 12 ja / tai 17 vuotta myöhemmin. Tukiopetukseen osallistuminen puolestaan ennakoi masennusoireita 9-vuotiaissa tytöissä 21 vuotta myöhemmin ja 9-vuotiaissa pojissa 12 ja 17 vuotta myöhemmin. (Lehtinen, Räikkönen, Heinonen, Raitakari & Keltikangas-Järvinen 2006.)

Laine, Kaarina. 1998. Alkaako toveripiiristä syrjäytyminen jo päiväkodissa? *Kasvatus*, 29 (5), 491–500.

Asiasanat: yksinäisyys, varhaiskasvatus, päivähoito, päiväkodit, lapset, ystävyys, sosiaalinen vuorovaikutus, sosiaalinen käyttäytyminen, sosiaalinen syrjintä, sosiaaliset taidot, syrjäytyminen, kiusaaminen.

Tiivistelmä: Artikkelissa tarkastellaan päiväkotikäisten lasten syrjäytymistä. Lapsen kohdistuva torjunta, syrjään vetäytyminen, kiusatuksi joutuminen ja yksinäisyys aiheuttavat syrjäytymistä toveripiiristä, voimakkaita negatiivisia tuntemuksia sekä uhkaa lapsen emotionaaliselle hyvinvoinnille ja suotuisalle

kehitykselle. Syrjäytyminen näyttää alkavan jo varhaislapsuudessa lapsen aloittaessa kanssakäymisensä muiden lasten kanssa. Oleellista syrjäytymisessä ovat toverien käsitykset toisistaan ja käsityksiin pohjautuvien preferenssien ja vastavuoroisten sosiaalisten käyttäytymistapojen muodostuminen. Preferenssien muodostumisen alkuvaiheissa sekä lapsen sosiaalisilla taidoilla ja käyttäytymistavalla että myös aikuisen lapsen kohdistuvalle arvioinnilla on tärkeä merkitys. Artikkelillä herätetään kysymyksen, miten päiväkodissa voitaisiin tunnistaa syrjäytyneet ja syrjäytymiselle riskialttiit lapset ja miten heitä voitaisiin auttaa.

Laine, Kaarina & Talo, Johanna. 2002.

Interventiomallin kehittelyä päiväkodin vertaisryhmästä syrjäytymiseen.

Kasvatus, 33 (2), 148–159.

Asiasanat: *varhaiskasvatus, päiväkodit, lapset, vertaisryhmät, syrjäytyminen, interventio, ennaltaehkäisy, sosiaalinen vuorovaikutus.*

Tiivistelmä: Lapsen syrjäytyminen vertaisryhmästä tai laajemmasta toveripiiristä alkaa jo varhaislapsuudessa. Päiväkoti voisi ehkäistä alkavaa syrjäytymisprosessia, koska se tarjoaa lapsille luontevan sosiaalisten suhteiden harjoitteluympäristön. Artikkelissa tarkastellaan interventiota ja preventiota syrjäytymisongelmien ratkaisemisessa. Huomiota kiinnitetään suojaavien tekijöiden vahvistamiseen ja riskitekijöiden ehkäisemiseen. Näiden nähdään olevan keskenään vuorovaikutuksessa. Tarkastelujen pohjalta rakennetaan interventiolle teoreettinen viitekehys, jossa on oleellista itsetunnon ja myönteisen sosiaalisen vuorovaikutuksen vahvistaminen lasten keskinäisessä toiminnassa.

Lavikainen, Hanna; Koskinen, Seppo; Aro, Hillevi; Kestilä, Laura; Lytinen, Heikki; Martelin, Tuija; Pensola, Tiina; Rahkonen, Ossi & Aromaa, Arpo. 2006.

Kouluvaikeuksien yleisyys ja yhteydet aikuisiän elämäntilanteeseen ja koettuun terveyteen. Yhteiskuntapolitiikka, 71 (4), 402–410.

Asiasanat: *koulunkäynti, ongelmat, oppimisvaikeudet, seuraukset, aikuisuus.*

Tiivistelmä: Koulunkäynti- ja oppimisvaikeudet muodostavat merkittävän haasteen kouluvaikeuksia kokevalle itselleen, mutta myös hänen läheisilleen ja koko yhteiskunnalle. Tämän tutkimuksen mukaan joka kuudes 18–29-vuotias nuori aikuinen oli kokenut yli yhden

lukukauden ajan vaikeuksia koulunkäynnissä tai oppimisessa. Yleisin yksittäinen ongelma-alue liittyi molemmilla sukupuolilla opetukseen keskittymiseen. Tämän alueen ongelmat korostuivat pojilla, jotka ilmoittivat keskittymisvaikeuksia lähes kaksi kertaa useammin kuin tytöt. Useamman kouluvaikeuden samanaikainen esiintyminen oli yleistä. Erillisiä kouluvaikeuksia ilmoitettiin useimmiten kolme tai neljä. Erityisesti käytös- ja oppimisvaikeudet ja ongelmat opetukseen keskittymisessä esiintyivät samanaikaisesti. Myös kirjoittamisen ja lukemisen vaikeuksien yhtäaikainen esiintyminen oli yleistä. Yli puolet vaikeuksia raportoineista ei ollut saanut koulu-aikanaan tuki- tai erityisopetusta. Myös kurssin tai luokan kertaaminen tai entyisloukalle siirtyminen oli varsin harvinaista. Koulunkäynti- ja oppimisvaikeudet olivat yhteydessä useisiin aikuisiän elämäntilanteisiin. Kouluvaikeuksia raportoineiden nuorten aikuisten koulutustaso oli alhaisempi kuin niiden, joilla kouluvaikeuksia ei ollut esiintynyt. Myös työttömyyskokeemukset, erityisesti pitkäaikaistyöttömyys, olivat yhteydessä kouluvaikeuksista raportointiin. Kouluvaikeuksia raportoineista naisista varsin suuri osa ilmoitti perhetilanteeseen yksinhuoltajuuden tai asumisen useamman hengen yhteisasunnossa. Tämä ryhmä oli pieni niiden naisten keskuudessa, joilla vaikeuksia ei ollut ollut. Kouluvaikeuksilla oli yhteys myös nuoren aikuisiän terveyteen. Alle puolet kouluvaikeuksia raportoineista miehistä ja naisista koki terveytensä hyväksi, kun vastaava osuus oli muiden nuorten aikuisten keskuudessa lähes kolme neljäsosaa. Kouluvaikeuksille altistavista ympäristö- ja yksilötekijöistä tarvitaan tähänastista täsmällisempää tietoa ennaltaehkäisyssä lähtökohdaksi. Kouluvaikeuksien ja niiden seurausten lievittämisen onnistuminen puolestaan

edellyttää lisätietoa muun muassa tuki- ja kuntoutustoimenpiteiden peittävydestä ja vaikutuksista sekä kouluikästä että sen jälkeen.

Lehtinen, Henri; Räikkönen, Katri; Heinonen, Kati; Raitakari, Olli & Keltikangas-Järvinen, Liisa. 2006. School performance in childhood and adolescence as a predictor of depressive symptoms in adulthood. *School psychology international*, 27 (3), 281–295.

Asiasanat: *academic achievement, children, adolescents, depression / psychology, symptoms / individual disorders, grade point average, remedial instruction, gender differences, correlation.*

Tiivistelmä: The current study examined whether school performance in childhood and adolescence predicts depressive symptoms in adulthood over 12 to 21 years. Questionnaires measuring grade point average (GPA), having remedial education or incurring penalties during the current school term were obtained from parents when the participants were aged 9, 12 and 15. Depressive symptoms were self-rated by the participants 12 (n= 971), 17 (n=990) and 21 (n=955) years later at ages 21 to 36. The results yielded no systematic associations between induces of school performance and later depressive symptoms across the age cohorts, genders and follow-ups. A lower GPA predicted depressive symptoms in the 12- and 15-year-old girls 12 and / or 17 years later; remedial education predicted depressive symptoms 21 years later in the 9-year-old girls, and 12 and 17 years later in the 9-year-old boys. The results suggest that the association between school performance and depression may not

be straightforward and potentially involves other psychological mechanisms.

Pulkkinen, Lea. 2003. Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. *Futura* 3, 33–45.

Asiasanat: *sosiaalinen pääoma, kommunitarismi, sosiaaliset verkostot, kehityspsykologia, yhteisöllisyys, MUKAVA-hanke.*

Tiivistelmä: Sosiaalisen alkupääoman lapsi saa lahjana häntä ympäröivältä kasvatusyhteisöltä ja se suuntaa lapsen kehitystä. Artikkelissa tarkastellaan sosiaalisen pääoman ja sosiaalisen alkupääoman käsitteitä ja pohditaan sosiaalisen alkupääoman vaikutusta lapsen kehitykseen. Lisäksi siinä esitellään hanke, joka pyrkii vahvistamaan koulun ja oppilaiden sosiaalista pääomaa ja samalla suojaamaan lasta sopeutumattomuuden kehältä.

Silvennoinen, Heikki. 2002. Koulutus marginalisaation hallintana. *Gaudeamus*. Helsinki. ISBN 951-662-855-9

Asiasanat: *koulutus, valikoituminen, huono-osaisuus, syrjäytyminen, työttömyys, työttömät, työllistyminen, työvoimapolitiikka, hallinnointi, koulutuspolitiikka, yhteiskunnalliset vaikutukset.*

Tiivistelmä: Tutkimuksen aiheena oli koulutuksen rooli marginalisaation mekanismeissa ja hallinnassa. ”Koulutuksellista huono-osaisuutta” lähestyttiin tarkastelemalla valikoitumisen mekanismeja ja marginalisaatiota koulutuksessa, koulutuksen käyttöä työvoimapolitiikassa ja työttömyyden vaikutuksia ”koulutususkoon”. Aineistona käytettiin tilastoja, dokumentteja, sekä osia Tilastokeskuksen Nuoret 1995 -aineistosta (käytössä 20–24-vuotiaiden ikäkohortista 50 % otos) ja Aikuiskoulutus 1995 -haastatteluja (N = 4 107).

Maahanmuuttajuus ja monikulttuurisuus

Glassman ja Eisikovits (2006) ovat tarkastelleet monikulttuurisuuden vaikutuksia vanhemmuuden ja lastenkasvatuksen malleihin. Tarkastelun kohteena olivat Israeliin 1950-luvulla siirtolaisina saapuneet marokkolaiset äidit ja heidän tyttärensä, sekä tyttärien Israelissa syntyneet tyttäret, joista tuli äitejä 1990-luvulla. Yhden maahanmuuttajayhteisön tiivys tuki perinteisten tapojen säilymistä ja helpotti muutoksiin sopeutumista. Uudessa kotimaassa kahden kulttuurin perhearvot (esim. avioliittotavat, perheen roolijaot) sekottuivat vähitellen. Tämä näkyi muun muassa siinä, että kolmannen sukupolven naisten puoliset osallistuivat enemmän kotitöihin kuin edeltävän sukupolven miehet.

Vieraassa kulttuurissa selviytymisen teema on läsnä Marjetan (2001) tutkimuksessa. Hän on tutkinut somalialaisnaisten arkea, erityisesti äitiyttä ja lasten kasvatusta Suomessa, ja tarkastellut tutkimuksen kohteena olleiden naisten suhdetta omiin äiteihinsä ja tyttäriinsä. Pakolaisuuden tai siirtolaisuuden aiheuttamat muutokset ovat hänen mukaansa sukupolvien mittaisia, ja syrjäytymisen vaara on olemassa yhteiskunnassa vallitsevien ennakkoluuloisten ja syrjivien asenteiden takia.

Koulun on ajateltu tasa-arvoistavan toisen polven maahanmuuttajien mahdollisuuksia. Tanskalaisten toisen polven maahanmuuttajien koulu- ja työuraa tutkineet Nielsen, Rosholm, Smith ja Husted (2001) ovat tarkastelleet sosiaalisen liikkuvuuden ylisukupolvisuutta sekä vanhempien ja lähiympäristön vaikutuksia toisen polven maahanmuuttajiin. Etnisiin tanskalaisiin verrattuna toisen sukupolven maahanmuuttajilla havaittiin heikompi koulusta työelämään siirtymä (työllistyivät myöhemmin, saivat lyhyemmän työsopimuksen ja vähemmän palkkaa). Vanhempien maassaoloajalla ja työuralla havaittiin selvä vaikutus lasten valmistumiseen ja työuran aloittamiseen, mutta heikompi vaikutus ensimmäisen työsopimuksen kestoon ja palkkatasoon. Maahanmuuttajavaltaisella asuinalueella varttuminen lisäsi kielteisen työurakehityksen riskiä erityisesti miehillä, mutta naisilla ylisukupolvinen vaikutus välittyi ennen kaikkea vanhempien maassaoloajan, tulojen ja Tanskassa työllistymisen välityksellä.

Alitolppa-Niitamo (2004) selvitti väitöskirjassaan somalinuorten koulutautumisen edellytyksiä pääkaupunkiseudulla. Suomeen 1990-luvulla saapuneet somalinuoret olivat kohdanneet monia haasteita (hämmennystä uudesta tilanteesta, joustamattomia käytäntöjä sekä syrjintää ja rasismia) omassa perheessään, koulussa ja yhteiskunnassa. Koulusuoriutumista haittasi opetussisältöjen ja koulukulttuurin vieraus. Erityisen haasteellista koulunkäynti oli ilman huoltajaa saapuneilla alaikäisillä, teini-iässä maahantulleilla nuorilla, vähän koulua käyneillä sekä oppilailla, joiden vanhemmat olivat eristyksissä yhteiskunnasta. Tutkimuksessa kehitettiin malli, jonka avulla voidaan tunnistaa ne maahanmuuttajataustaiset oppilaat, joiden koulusuoriutumista haittaavat tekijät lisäävät syrjäytymisen todennäköisyyttä.

Somaleja on tutkinut myös Hautaniemi (2004), joka seurasi väitöskirjaansa varten usean vuoden ajan nuorten somalipoikien elämäntulkua pojista miehiksi 1990-luvun Helsingissä. Hänen tutkimuksensa analysoi kulttuurierojen rakentumista perheen, sukupuolen ja aikuistumisen biopoliittisessa viitekehyksessä sekä monikulttuurisuuden merkitystä ja poliittista käsittelyä suomalaisessa yhteiskunnassa. Se tekee näkyväksi hyvinvointipolitiikan kulttuurisen ja transnationaalisen ulottuvuuden. Salovaara (2004) on tutkinut Suomessa asuvia kurdinuria. Hänen mukaansa nuoret paikansivat itsensä suomalaisen ja kurdilaisen kulttuurin välimaastoon, ja he osasivat toimia kulttuurien odotusten mukaisesti. He eivät olleet juurettomia vaan ”tuoplakulttuurin” taitajia. Nuorten diasporinen tila erosi heidän vanhempiansa diasporasta, sillä vanhempien omakohtaiset muistot kotimaasta ylläpitivät kaipausta kotimaahan.

Vuorenkoski (2000) on arvioinut paluumuuton vaikutuksia Ruotsissa asuneiden suomalaisten lasten ja nuorten henkiseen hyvinvointiin. Paluumuuttajalapsilla todettiin kontrolliryhmään verrattuna enemmän masennusta ja käytöshäiriöitä, kun paluumuutosta oli kulunut vasta lyhyt aika. Kuuden vuoden päästä heillä havaittiin edelleen enemmän masennusta. Kymmenen vuoden seurannan aikana 13 paluumuuttajaa oli saanut psykiatrista hoitoa, kontrolliryhmästä vain kaksi. Psykiatristen oireiden yleisyyteen vaikutti paluumuuttajalapsen sukupuoli ja ikä. Pian paluumuuton jälkeen oireilivat erityisesti pojat, jotka eivät olleet vielä murrosiässä. Vaikka paluumuuttajalapsilla oli yhtä paljon ystäviä kuin kontrolliryhmän lapsilla, he tunsivat itsensä yksinäisemmiksi vielä kuuden vuoden päästä. Kahden kielen säilyttäminen tuki paluumuuttajalasten henkistä hyvinvointia.

Alitolppa-Niitamo, Anne. 2004.

The icebreakers. Somali-speaking youth in metropolitan Helsinki with a focus on the context of formal education.

Väestöntutkimuslaitoksen julkaisu D 42.

Väestöliitto. Helsinki. ISBN 951-9450-02-5

Asiasanat: maahanmuuttajat, somalit, nuoret, lapset, koulutus, koulu, opintomenestys, integraatio, akkulturaatio.

Tiivistelmä: Tutkimuksen tarkoituksena oli identifoida, kuvailla ja analysoida niitä tekijöitä, jotka vaikuttivat somalinuorten koulusuoriutumiseen pääkaupunkiseudulla 1990-luvun lopussa. Tutkimusaineisto perustuu sekä etnisessä yhteisössä että yläasteen luokkahuoneessa tehtyyn tutkimukseen, johon osallistui

19 oppilasta, 18 virkamiestä ja kouluhenkilökunnan jäsentä, 17 suomenkielistä ja viisi somalinkielistä opettajaa, 27 somaliyhteisöön kuuluvaa aikuista ja kaksi imaamia. Tutkimus tuotti mallin, jolla maahanmuuttajataustaisten lasten koulusuoriutumisen eroja voidaan selittää. Koulusuoriutumiseen vaikuttavat monet tekijät on organisoitu neljään pääkategoriaan: maahanmuuttajan mukanaan tuomat resurssit, hänen saatavillaan oleva sosiaalinen pääoma, vastaanottavan yhteiskunnan ominaisuudet ja maahanmuuttajan oma toimijuus. Malli ei ole deterministinen, vaan esittää todennäköisyyksiä ottamalla huomioon koulusuoriutumiseen vaikuttavat monet tekijät, jotka ovat monimutkaisesti vuorovaikutuksessa toistensa kanssa.

Mallin mukaan jokainen tekijä voi olla joko oppilaan koulusuoriutumista vahvistava tai sitä haastava. Haasteiden kasaantuessa oppilaan selviytymiskyky vähenee. Mallin etu on, että esittämällä muita kuin pelkästään kulttuuriin ja kulttuurieroihin liittyviä selittäviä tekijöitä, se rikkoo homogenisoivia ja stereotyyppisiä kuvauksia ja käsityksiä etnisistä ryhmistä. Somalinkielinen väestö, erityisesti nuoret, ovat olleet suomalaisen maahanmuuttohistorian ”jäänmurtajia”. Heidän akkulturaatiopoluillaan uuteen yhteiskuntaan oli monia haasteita, jotka näyttivät kasautuvan erityisesti ”välisukupolvessa” (generation-in-between). Termillä tarkoitetaan teini-ikässä tai varhaisessa teini-ikässä muuttaneita. Tutkimuksessa kuvaillaan erityisesti tämän ikäryhmän kohtaamia haasteita koulussa ja perheessä. Tutkimuksessa korostetaan, että akkulturaatio on pitkäaikainen ja polkumainen prosessi, joka voi kulkea moniin suuntiin ja nämä suunnat voivat vaihdella sekä eri yksilöiden että etnisten ryhmien välillä. Tästä syystä olisi aiheellista kiinnittää huomiota akkulturaation segmentoitumiseen maahanmuuttajien välillä.

Glassman, Irit & Eisikovits, Rivka. 2006.

Intergenerational transmission of motherhood patterns: three generations of immigrant mothers of Moroccan descent in Israel. *Journal of Comparative Family Studies*, 37, 461-III.

Asiasanat: *parents & parenting, families & family life, learning, intergenerational relationships, generations, identity, changes, roles, data collection, traditions, cultural identity, immigration, community, society, jews, children & youth.*

Tiivistelmä: The family is a 'culture bearing

unit' (Eisikovits, 1997a) and, as such, patterns of preservation and change in gender roles and parental behavior can throw light on broader transformations occurring during cultural transition. The traditional knowledge accumulated among experienced adult women in the culture of origin was considered inefficient in the new setting, and agents of scientific knowledge in the receiving culture – the medical and education establishment – replaced the extended family as a source of support for mothers in raising their children.

Hautaniemi, Petri. 2004. *Pojat!*

Somalipoikien kiistanalainen nuoruus Suomessa. Nuorisotutkimusverkoston ja Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 41. Helsinki. ISBN 952-5464-10-5

Asiasanat: *pojat, somalit, maahanmuuttajat, pakolaiset, monikulttuurisuus, aikuistuminen, perhe, toiseus, syrjintä, viranomaiset, nuoruus, etnografia, etniset ryhmät, sosiologia, Somalia, Suomi.*

Tiivistelmä: This study deals with young Somali men growing up in Helsinki in the aftermath of a tragic civil war in Somalia in the early 1990s. My specific aim in this research has been to produce an ethnographic monograph on what it means to come of age in a dispersed environment and within a transnational family network. I conducted my fieldwork in Helsinki from 1996 to 2001. Although my focus in the project is primarily on the life histories and experiences of approximately 20 young men between the ages of 16–20, I have also directed my attention to the governmental actors such as educational authorities and immigration experts in Finland. My

analysis juxtaposes the contradictory ways in which the various actors speak of these boys. The ways in which the Finnish authorities attempt to stress the best interests of children in general do not necessarily coincide with the ways in which the boys and their transnationally dispersed families see their situation. The study indicates how the notions of childhood, the processes of growing up, national welfare projects, construction of new gender discourses, shifting notions of violence and related subjectivities have become contested areas. These ongoing struggles are manifested not only in public, but also in the private sphere of bodily experiences. The lives of the lads from their birth in Somalia up to their landing in Helsinki has, for many of them, involved an accumulation of experiences of symbolic and physical violence. Thus, my empirical analysis highlights the processes involved in competitive notions of embodiment, finding one's place in an integrated world and the re-interpretations of nation-states. The notions of border and boundary crossing that refer to cultural, social and physical mobility and transactions are focal points as the zones where different views are negotiated. This research is a contribution to anthropology of transnationalism, and indicates how from this perspective the processes of maturing, people's ability to define their personhood and sense of belonging can be understood as negotiations or clashes between the local and the transnational. It brings out the cultural and transnational dimensions of welfare politics. Thus, this study connects the processes of border crossing to the bio-politics of maturing, its encompassing character and related acts of resistance.

Marjeta, Maarit. 2001. Äidit ja tyttäret kahdessa kulttuurissa. Somalialaisnaiset, perhe ja muutos. Joensuun yliopiston sosiologian laitoksen julkaisuja 4. Joensuu University Press. ISBN 952-9800-32-0

Asiasanat: *maahanmuuttajat, sopeutuminen, naiset, integraatio, somalit, sukupuoliroolit, äidit, tyttäret, kulttuurierot, naisen asema, Suomi.*

Tiivistelmä: Tutkimuksessa käsitellään somalialaisnaisten arkea Suomessa, heidän selviytymistään pakolaisuuden aiheuttamassa muutoksessa, ja uuden ympäristön vaikutuksia heidän indenteettikokemuksiinsa. Tutkimus perustuu Suomeen muuttaneiden somalialaisnaisten haastatteluun. Huomiota kiinnitetään erityisesti äitiyteen, lasten kasvatukseen vieraassa kulttuurissa ja tutkimuksen kohteena olevien naisten suhteisiin omiin äiteihinsä ja tyttäriinsä.

Nielsen, Helena; Rosholm, Michael; Smith, Nina & Husted, Leif. 2001.

Intergenerational transmissions and the school-to-work transition of second-generation immigrants. IZA discussion paper no. 296; CLS working paper no. 01-04. Saatavissa sähköisesti: <http://ssrn.com/abstract=270789>.

Asiasanat: *school-to-work transition, second generation immigrants, intergenerational transmission, parental capital, ethnic capital, neighbourhood effects.*

Tiivistelmä: We analyse the extent of intergenerational transmission through parental capital, ethnic capital and neighbourhood effects on several aspects of the school-to-work transition of 2nd generation immigrants and young ethnic Danes. The main findings

are that parental capital has strong positive effects on the probability of completing a qualifying education and on the entry into the labour market, but it has a much smaller impact on the duration of the first employment spell and on the wage level. Growing up in neighbourhoods with a high concentration of immigrants is associated with negative labour market prospects both for young natives and 2nd generation immigrants.

Salovaara, Ulla. 2004. Kahden vaiheilla: kurdinuorten elämää diasporassa. Julkaisematon sosiaalipolitiikan pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Saatavissa sähköisesti: <http://selene.lib.jyu.fi:8080/gradu/v04/G0000600.pdf>.

Asiasanat: *kurdit, maahanmuuttajat, nuoret, pakolaisuus, nuorisotutkimus, maahanmuutto, kulttuuri-identiteetti, etninen identiteetti, diaspora.*

Tiivistelmä: Tutkimuksen tarkoituksena oli tarkastella kurdinuorten diasporaa. Tutkimusongelma oli muotoiltu neljän tutkimuskysymyksen muotoon. Näiden kysymysten avulla haluttiin selvittää sitä, miten diaspora näkyy nuorten arjessa sekä kuinka diasporainen identiteetti kehittyy. Näiden seikkojen lisäksi tutkielman avulla haluttiin tarkastella kurdilaisen diasporan ylläpitämistä, minkä lisäksi kiinnostus ylsi myös itse diaspora-käsitteeseen ja sen toimivuuteen maahanmuuttotutkimuksessa. Tutkielmaa varten kerättiin aineistoa lumipallomenetelmällä. Ensimmäinen haastateltavani oli tyttö, jonka tukihenkilönä olin toiminut kahden vuoden ajan. Informanttien lopullinen määrä jäi kahdeksaan nuoreen. Nämä kaikki olivat peruskoulun 7.–9. luokalla ja iältään 13–17-vuotiaita, joista neljä oli poikia ja neljä tyttöä.

Tutkimus toteutettiin teemahaastatteluna. Aineiston analysoinnissa käytettiin etistisesti apuna William Safranin diaspora-luokitusta, minkä lisäksi aineistosta analysoitiin myös siitä nousevia seikkoja. Kurdinuorten diaspora on laajempaa kuin Safranin ehdot antavat ymmärtää. Tästä syystä nuorten diasporan tarkastelussa on hyvä käyttää rinnalla Stuart Hallin käsityksiä diasporasta. Nuorten diaspora rakentuu voimakkaasti sen asuinmaan varaan, jossa nuori on viettänyt varhaisnuoruutensa. Diasporakäsitteen käytön avulla on mahdollista löytää maahanmuuttajanuoren elämästä siihen vaikuttavia tekijöitä, jotka eivät kuitenkaan ole sidottuja kansallisvaltioihin, vaan laajenevat niiden yli ja ohi. Tähän Hallin käsitykset vastaavat ja tarjoavat nuorten kokemuksiin näkökannan, joka ei perustu alkuperäiseen kotimaahan, vaan nykyhetkeen. Nuoret elävät diasporassa, joka on hieman erilainen kuin heidän vanhempensa diaspora. Nuorten diasporan perustana on heidän vanhempensa diaspora, mutta he ammentavat siihen aineksia asuinmaansa arjesta sen kaikkine ulottuvuuksineen.

Vuorenkoski, Lauri. 2000. Childhood between two countries. Resilience and mental well-being of Finnish remigrant children and adolescents. Oulun yliopisto. Acta Universitatis Ouluensis, D 582. ISBN 951-42-5600-X. Julkaistu myös verkkojulkaisuna. Saatavissa: <http://herkules.oulu.fi/isbn9514256018/isbn9514256018.pdf>. ISBN 951-42-5601-8

Asiasanat: *henkinen hyvinvointi, lapset, nuoret, paluumuutto, psyykkiset vaikutukset, siirtolaisuus, ruotsinsuomalaiset, mielenterveyshäiriöt, käyttäytymishäiriöt, kielitaito, koululaiset.*

Tiivistelmä: The objective of this thesis was to evaluate the effects of return migration on the mental well-being of Finnish children and adolescents in the short and long term. The thesis presents results on the prevalence of mental symptoms and how mental well-being is associated with social contacts and language use among returning migrants. The children and adolescents in this study had lived part of their lives in Sweden. Many Finnish young adults migrated to Sweden in search for work in the 1960s and 1970s, when job opportunities were better in Sweden than in Finland. In the 1980s the direction of migration flow changed, and many of the migrants moved back with their families. The sample consisted all the 320 Finnish remigrant children who remigrated from Sweden to northern Finland in the years 1984 and 1985 and who attended comprehensive school after their remigration. A control group was formed by assigning each remigrant child a non-migrant counterpart of the same sex, age and class level in Finland. Information was gathered in three phases: In the first phase in 1986, questionnaires were sent to the children and their parents and teachers. In the second phase in 1992, questionnaires were sent to the adolescents and their parents, but not to the teachers, because many had already

finished school. Thirdly, information on the hospital admissions of these children was obtained in the years 1986–96 from the Finnish Hospital Discharge Register (FHDR), which is held by the state. The main outcome variables were obtained from Children’s Depression Inventory (CDI) and Children’s Behavioural Questionnaire for Parents (RA2) and Teachers (RB2). Remigrant children had more depression and behavioural disturbances than their native peers shortly after remigration. Six years later they still had more depression. During the 10-year period after remigration, 13 remigrants had had inpatient care because of a psychiatric diagnosis compared to only two controls with such a diagnosis. Age at remigration and sex had an influence on the manifestation of psychiatric symptoms after remigration. Especially preadolescent boys had more psychiatric symptoms shortly after migration. After remigration to Finland, the remigrants had equally many friends as their controls, but they still felt more lonely as long as six years after remigration. Simultaneous maintenance of both the native language and the second language together with the two cultures experienced in childhood enhanced the remigrant’s mental well-being. However, the principle of one person – one language was essentially important.

Sosiaalisen perimän juuret perheessä

Perhetaustan vaikutukset elämässä selviytymiseen

Perhetaustan yhteyttä elämässä selviytymiseen on selitetty muun muassa vanhemmilta omaksuttujen mallien vaikutuksella nuoren koulutusvalintoihin, kuten päätökseen hakeutua tai olla hakeutumatta lukioon tai valita oma ammattiura (Hautamäki 1984 ja Lahikainen 1984). Esimerkiksi teologian opiskelijoiden havaittiin olevan keskimääräistä uskonnollisemmista perheistä (Lahikainen 1984). Koulutus- ja uravalinnoilla puolestaan on pitkälle ulottuvia seurauksia nuoren myöhempään elämään. Levine, Pollack & Comfort (2001) ovat tarkastelleet nuorena äidiksi tulemisen vaikutusta nuorten äitien lasten koulumenestykseen ja käyttäytymiseen. Nuorena äidiksi tulemisen suuri negatiivinen korrelaatio lasten testitulosten ja positiivinen korrelaatio lasten luokalle jäämisen kanssa oli osittain selitettävissä nuorten äitien synnytyistä edeltävällä omalla henkilö- ja perhetaustalla.

Kärkkäisen (2004) tutkimustulos tuki sosiaalisten pääomien periytymistä koulutustavoitteiden, sosiaalisten suhteiden ja vanhempien koulutuksen välityksellä. Vanhemmilla lapsta kohtaan olleet koulutustasotavoitteet ennustivat suoraan lapsen elämässä selviytymistä vielä tämän aikuisiässä. Kaikilla elämässä aikuisiässä hyvin selviytyneillä oli ollut sekä hyvä äiti- että hyvä isäsuhde lapsuudessa antamansa arvion mukaan. Lapsi-vanhempisuhteen mittari koostui muun muassa lapsen kokemasta hyväksynnästä, keskusteleavasta ja kuuntelevasta ohjauksesta, lapsen koulunkäynnistä kiinnostuneisuudesta sekä kouluun ja opettajiin peruspositiivisesta asenteesta. Heikoimmin elämässä selviytyneillä oli ollut tällä mittarilla huono lapsi-vanhempisuhte samaa sukupuolta olleeseen vanhempaansa, ja toiseksi heikoimmin selviytyneillä oli ollut huono suhde vastakkaista sukupuolta olleeseen vanhempaansa.

Kotimaisessa empiirisessä tutkimuksessa (Österbacka 2004) havaittiin selvä yhteys vanhempien ja heidän lastensa työllisyystilanteella. Suomessa vanhempien vaikutus jälkikasvun tulotasoon oli tästä huolimatta heikompi kuin muissa maissa, ja varsinkin tyttären tulot olivat vähemmän riippuvaisia hänen perhetaustastaan. Ylisukupolvinen joustavuus oli suurempaa rikkaissa perheissä. Ylisukupolvista jatkuvuutta selittivät koulutus ja etenkin ammatti. Köyhissä oloissa kasvaneille lapsille hyvinvointivaltio ja etenkin koulutusjärjestelmä tarjoavat kuitenkin mahdollisuuden elintason nousuun, mutta se ei ole itsestäänselvyys enenkään 1990-luvun laman jälkeen. Nuorisotyöttömyyden vähentäminen yhteiskunnallisin toimenpitein on siksi tärkeää.

Sosiaaliryhmien väliset kuolleisuuserot ovat suurimmillaan varhaiskeski-iässä ja niistä vain noin puolet on selitettävissä aikuisiän elämäntilanteella, minkä takia kuolleisuuserojen syitä on etsitty myös kasvuoloista ja lapsuuden ja nuoruuden kokemuksista. Pensola (2003) on selvittänyt, miten lapsuudenkodin elinolot ja nuoruuteen liittyvät

suuret muutokset vaikuttavat kuolleisuuteen ja sosioekonomisiin kuolleisuuseroihin varhaiskeski-ikässä (31–42-vuotiaana). Hän havaitsi, että kuolleisuus oli vähäisempää henkilöillä, joiden vanhemmat olivat ylempiä toimihenkilöitä, jotka olivat ruotsinkielisiä ja joilla oli yksi sisar. Kuoleman riskiä kohottivat miehillä toisen vanhemman puuttuminen (yksinhuoltaja-vanhempi) ja molemmilla sukupuolilla lapsuudessa pääkaupunkiseudulla asuminen. Suurin vaikutus sosiaaliryhmien välisiin kuolleisuuseroihin oli koulutuksella (mitä alhaisempi koulutustaso sitä suurempi kuolleisuus). Myös työttömyys heti työuran alussa monikertaisti aikuisiän kuolleisuusriskin.

Vanhemmalla todetun varhain puhjenneen vakavan masennustilan on havaittu lisäävän lapsen riskiä sairastua masennukseen. Weissman ym. (2005) ovat tutkineet masennuksen ylisukupolvisuutta kolmen sukupolven pitkittäistutkimuksessaan. Lapsilla havaittiin runsaasti psyykkisiä häiriöitä, etenkin ahdistuneisuushäiriöitä, jos sekä vanhemmilla että isovanhemmilla oli todettu vakava masennus. Jos masennus oli todettu vain isovanhemmilla, lapsen riski sairastua oli pienempi. Lapsen ahdistuneisuus voi olla merkki tulevasta mielenterveyshäiriöstä. Interventiot tulisi suunnata varhaisessa vaiheessa lapsiin, joiden vanhemmilla ja isovanhemmilla on todettu vakava masennustila. Tällaisen lapsen riskiin sairastua myöhemmällä iällä masennuksen voi vaikuttaa geenien lisäksi kasvatusympäristö.

Niemelä (1997) on tutkinut suomalaista turvattomuutta ja havainnut, että turvattomuus ja turvallisuus ovat kiinteässä yhteydessä sukupuoleen, ikään ja elämäntaiheeseen, sosioekonomiseen asemaan, toimeentuloon ja lapsuuden ajan kokemuksiin. Turvattomuus liittyy siis paljolti elämisen ehtoihin ja elämäkokemuksiin.

Hautamäki, Airi. 1984. Lukioon lähtö ja sosiaaliluokka: Miten perheen elinehdot valittyvät nuorten koulutustievalintaan? *Kasvatus*, 15 (1), 26–35.

Asiasanat: *nuoret, koulutus, lukio, koulutushalukkuus, sosiaalinen tausta, perhetausta, toimintaympäristö.*

Tiivistelmä: Tutkimuksessa kuvataan niitä perhetason sosiaalipsykologisia mekanismeja, jotka ovat yhteydessä nuorten lukioonmenoon vastakohtana muille koulutustievalinnoille. Sosiaaliluokkaa ja koulutustietä käytettiin luokittelevina muuttujina ja 95 joensuulaisen viidesluokkalaisen oppilaan otoksen pohjalta muodostettiin neljä ryhmää. Varianssianalyysi osoittaa ryhmien rajautuvan selviksi tyypeik-

si mitä tulee tahdonalaisen oppimiskyvyn omaksumiseen ja perheen lapselle muodostamaan toimintaympäristöön. Tyyppiryhmät havainnollistavat, miten kahden sosiaaliluokan eri koulutustietä kulkevat nuoret eriytyvät toiminnassaan perheen yhteisestä toimintarakenteesta. Tulokset tarjoavat viitteitä niin sosiaaliluokkien välisistä kuin sisäisistä eroista: toimintaympäristö eroaa lukiolaisilla ja eilukiolaisilla ryhmillä kullekin sosiaaliluokalle ominaisesti.

Kärkkäinen, Tuulikki. 2004. Koulutuksen ja lapsi-vanhempisuhteen yhteys elämässä selviytymiseen. Sosiaalinen perimä ja koulutuskulttuurisen pääoman periytyminen suku-

polvesta toiseen. Helsingin yliopisto. Helsinki.
ISBN 952-10-1292-7

Asiasanat: *vanhempi-lapsisuhte,
vanhemmat, isät, äidit, lapset, sukupolvet,
sosiaalinen tausta, perhetausta,
sosiaalinen pääoma, henkinen pääoma,
koulutustausta, koulutustaso, koulutus,
tavoitteet, elämänhallinta, selviytyminen.*

Tiivistelmä: Tavoitteena oli selvittää, mitkä tekijät ennustavat elämässä selviytymistä ja elämänhallinnan voimavaroja lapsuudesta aikuisuuteen. Tavoitteena oli tutkia empiirisesti, miten kirjallisuudesta saadut hypoteesit pätevät espoolaisessa koululaisaineistossa. Empiirisestä aineistosta tutkittiin lukuisista elämässä selviytymiseen vaikuttavista tekijöistä merkittävimmiksi oletettuja, vanhempien koulutusta ja sosiaaliluokkia sekä lapsi-vanhempisuhteita. Empiirisenä seuranta-aineistona oli kaksi espoolaista 14–15-vuotiaiden koululuokkaa, 74 oppilasta (100 %), heidän 148 vanhempaansa (74–100 %) ja tietoja isovanhempien koulutuksesta (73 %) sekä opettajansa (100 %) v. 1976 kyselyin ja arkistotiedoin. Samat päähenkilöt teemahaastateltiin v. 1994 heidän ollessaan 34–35-vuotiaita. Kaikista saatiin keskeiset tiedot (100 %). Äidin koulutuksen merkitys lapsen koulutustasolle oli tärkeä. Äidin koulutuksen merkitys lapsen koulutuskulttuuriselle perimälle on suhteellisesti korostunut erityisesti avioerolasten osuuden lisääntyttyä. Tulokset tukivat sitä, että vanhempien koulutuskulttuuriset pääomat periytyivät vanhemmilla lapsen suhteen olleiden koulutustasotavoitteiden kautta, jotka puolestaan vaikuttivat usein lapsen omien tavoitteiden kautta. Lapsen oman motivaation merkitys tavoitteiden saavuttamisessa on korostunut koulutusmahdollisuuksien lisääntyttyä. Vanhempien ja lapsen

tavoitteiden mennessä ristiin alemmilla koulutustavoitteilla oli taipumus toteutua. Lapsen omien tavoitteiden ja motivaation merkitystä tuki myös se, että tämän itsensä 14–15-vuotiaana ilmoittamista koulutustavoitteista toteutui koulutusammatin tarkkuudella lähes puolet. Myös lapsen oma koulumenestys (14–15-vuotiaana) ennusti myöhempää koulutustasotavoitteen saavuttamista. Vaihtoehtoisesti lähes yhtä hyvä ennuste oli koulukäyttäytymispiirteiden yhdistelmä, joka koostui mm. tavoitteellisuudesta, pitkäjänteisyydestä, toisten huomioon ottamisesta, tasapainoisuudesta ja itsetunnosta. Vanhempien ammatinmukaisen sosiaaliluokan vaikutusta lapsen koulutustavoitteissa, niiden toteutumisessa ja myöhemmin elämässä selviytymisessä aineisto ei tukenut yksiselitteisesti. Vanhempien koulutus vaikutti enemmän suoraan kuin sosiaaliluokan välityksellä. Tulos tuki sosiaalisten pääomien periytymistä koulutustavoitteiden, sosiaalisten suhteiden ja vanhempien koulutuksen kautta. Vanhemmilla lapsen suhteen olleet koulutustasotavoitteet ennustivat suoraan lapsen elämässä selviytymistä vielä tämän aikuisiässä (34–35-vuotiaana), mutta lapsen omat koulutustasotavoitteet ennustivat oman koulutuksen kautta. Kaikilla elämässä aikuisiässä hyvin selviytyneillä oli ollut sekä hyvä äiti-että hyvä isäsuhte lapsuudessa antamansa arvion mukaan. Lapsi-vanhempisuhteen mittari koostui lapsen kokemasta hyväksynnästä, kannustavuudesta, keskustelelevasta ja kuuntelevasta ohjauksesta, johdonmukaisuudesta, lapsen koulunkäynnistä kiinnostuneisuudesta sekä kouluun ja opettajiin peruspositiivisesta asenteesta. Heikoimmin elämässä selviytyneillä oli ollut em. mittarilla huono lapsi-vanhempisuhte samaa sukupuolta olleeseen vanhem-

paansa, ja toiseksi heikoimmin selviytyneillä oli ollut huono suhde vastakkaista sukupuolta olleeseen vanhempansa.

Lahikainen, Anja Riitta. 1984.

Uranvalinta perheessä tapahtuvan sosiaalistumisen lopputuloksena. Helsingin yliopisto. Helsinki. ISBN 951-45-3491-3

Asiasanat: *ammatinvalinta, sosiaalisaatio, perhe, perhesosiologia.*

Tiivistelmä: The study includes a number of case studies that show that the identity crisis is a phase of psychological development, which may last for decades or may be avoided. The difficulties in establishing a position in working life seem to be associated with parents who do not offer suitable models for occupational identification, which can be transposed into career plans by means of occupational education. The central part of the empirical section consists of research based on interviews with first-year students of theology (N=168) and the control groups: male students of social sciences (N=74) and religiously active male students (N=35). The comparison of these groups showed that the students of theology and the religious students came from religiously highly active homes, as compared with the students of social sciences and the average degree of commitment to religion in Finland, respectively. Factor analyses of background factors within the groups showed that an outstanding feature of the home background of the theology students was that religion was a connecting factor in the parental relationship. In the groups of religious students and the students of social sciences, in most cases either the mother or the father was religiously active.

The religiousness of the mother was associated with her good features in the group of religious students and with her negative features among the students of social sciences. The students of theology were classified as identified with their parents if they evaluated them as religious and as non-identified if they evaluated them as secularized. The identified and non-identified differed from each other in the experiences of family life. The identified had had a closer relationship with their mother during early childhood and the parents' mutual relationship was happier in their families than it was in the group of the non-identified. The differences were more obvious in the male than in the female group. A comparative analysis of other student groups showed that the differences were not due to typical differences between religious and non-religious families. Matrimonial happiness had a greater impact on identification in the group of students coming from the country than among those coming from urban areas. The urban-rural dimension had no effect on the impact of early maternal care. The students also evaluated the positiveness of their mother and father, the dominance of their father and the strictness of their mother. The mother's strictness was the factor, which had the greatest statistical significance in respect of a son's identification with his mother. The father's positiveness tends to increase the probability of identification with him by girls. Other parental characteristics were unrelated to identification.

Levine, Judith; Pollack, Harold & Comfort, Maureen. 2001. Academic and behavioral outcomes among the children

of young mothers. *Journal of Marriage and Family*, 63 (2), 355–369.

Asiasanat: *academic achievement, behavior, early parenthood, elementary school students, family characteristics, grade repetition, longitudinal studies, mothers, outcomes of education, national longitudinal survey of youth.*

Tiivistelmä: This paper investigates the effects of early motherhood on academic and behavioral outcomes for children born to early child bearers using data from the National Longitudinal Survey of Youth. Prebirth individual and family background factors of teen mothers accounted for early motherhood's strong negative correlation with children's test scores and positive correlation with children's grade repetition.

Niemelä, Pauli. 1997. Suomalainen turvattomuus: inhimillisen turvattomuuden yleisyys, perusulottuvuudet ja tyypittely. Haastattelututkimus 1990-luvun Suomessa. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto. Helsinki. ISBN 951-747-115-7

Asiasanat: *turvattomuus, turvallisuus, perusturvallisuus, Suomi.*

Tiivistelmä: Tutkimuksen tavoitteena oli luoda yleiskuva inhimillisestä turvattomuudesta; sen syistä ja yleisyydestä Suomessa. Toiseksi kartoitettiin turvattomuuden perusulottuvuudet ja kehitettiin turvallisuuden ja turvattomuuden käsittemäärittelyjä. Kolmanneksi luotiin turvattomuustypologia. Tutkimus tehtiin vuosina 1991–1995. Aineisto käsitti n. 6 800 haastattelua eri puolilta Suomea. Tulokset osoittavat, että inhimillinen turvattomuus on muuttunut 20 vuodessa. Nyt turvattomuuden pääaiheuttajat ovat maailmanlaajuisia: ym-

päristöllisiä (ekologisia), kulttuurin arvoihin sekä maailmantilanteeseen liittyviä. Ihmisten välinpitämättömyys toisiaan kohtaan on ympäristön jälkeen yleisin turvattomuuden aiheuttaja. Siksi voidaan puhua ”riskiyhteiskunnan” (Beck) ohella myös ”välinpitämättömyyden yhteiskunnasta”. Turvallisuus ja turvattomuus ovat läpäisymuuttujia. Ne koskevat kaikkia elämän alueita. Turvattomuutta onkin mitattava yhteydessä kontekstiin. Tässä tutkimuksessa käytettiin sekä strukturoituja että avoimia mittareita. Tulokset osoittavat, että kehystetyt mittarit kykenevät tuottamaan pätevää tietoa. Mitattaessa turvattomuutta yksityiskohtaisesti asiaulottuvuuksittain, turvattomuuden kuva täsmentyy ja luvut ovat erilaisia (korkeampia) kuin mitattaessa ilmiötä vain yleisellä tasolla ja avoimesti. Turvallisuus ja turvattomuus ovat monimutkaisia ilmiöitä. Ensiksi etäiset globaalit tekijät luovat erityisesti turvattomuutta ja läheiset tekijät (esim. ihmissuhteet) luovat turvallisuutta. Toiseksi läheiset tekijät, kun ne ovat epäkunnossa, luovat niin ikään turvattomuutta, mutta etäiset globaalit tekijät – vaikka ne olisivatkin kunnossa – eivät kykene luomaan turvallisuutta mutta vähentävät kyllä turvattomuutta ollessaan kunnossa. Tulosten mukaan turvattomuus ja turvallisuus on yhtäältä yksilöllistä ja toisaalta se on kiinteässä yhteydessä sukupuoleen, ikään ja elämänvaiheeseen, sosioekonomiseen asemaan, toimeentuloon ja lapsuuden ajan kokemuksiin. Turvattomuus liittyy siis paljolti elämisen ehtoihin ja elämänkokemuksiin. Tutkimuksessa löydetty uusi turvallisuuden ja turvattomuuden hahmottamistapa on samalla perusta analysoida eri turvallisuuspolitiikkoja ja -instituutioita, joiden tehtävänä on eri tasoilla ja eri ulottuvuuksilla turvata hyvien asioiden jatkuvuus ihmisten elämässä.

Pensola, Tiina. 2003. From past to present: effect of lifecourse on mortality, and social class differences in mortality in middle adulthood. Yearbook of population research in Finland. XXIX. Supplement. The population research institute, The Family federation of Finland and the Finnish demographic society. ISBN 952-9605-98-6
Asiasanat: *class differences, Finland, middle aged adults, home environment, childhood factors, life stage transitions, life cycle.*

Tiivistelmä: Social class differences in mortality are larger in middle adulthood than at any other time of life. Circumstances over the lifecourse may contribute to these adult social class differences. However, it is only rarely that the lifecourse approach has been applied to mortality studies among persons in their middle adulthood. The aim of this thesis is to disentangle the effects of the living conditions in the parental home and major transition in youth on social class differences in mortality from various causes of death among women and men aged 31–42 at death, and to evaluate whether the effect of the past circumstances on mortality is through latency, accumulation or pathway mechanisms. This thesis (papers II–V) is based on the 1990 census data for all Finnish persons born in 1956–60 linked with death records (4,369 deaths) for 1991–98 and with information on lifecourse circumstances from the 1970, 1975, 1980 and 1985 censuses. These aggregated cross-tables are analysed by means of Poisson regression. Parental home had an association with disease mortality from age 20 onwards, indicating a latency effect. However, the direct effect of the parental home on mortality was minor, and therefore

the contribution of latency model to differential mortality remained small. An indication for the accumulative effect of disadvantageous social class was found for cardiovascular diseases and alcohol-related causes. The living conditions in the parental home, i.e. the manual class and one-parent family, had an effect on the transitions a person experienced in youth, and thus contributed to the effect youth paths exerted on adult social class differences in mortality from various causes of death. Youth paths had a substantial effect (about 60–90%) over and above the preceding effect of living conditions in the parental home on mortality. The higher mortality in the lower social classes was mainly attributable to disadvantageous educational path. Moreover, both family formation, particularly early marriage in women and staying single in men, and experience of unemployment in youth, had independent effects on class differences in mortality. These results strongly suggest that youth is a 'sensitive period' affecting social class differences in mortality in middle adulthood.

Weissman, Myrna; Wickramaratne, Priya; Nomura, Yoko; Warner, Virginia; Verdeli, Helen; Pilowsky, Daniel; Grillon, Christian & Bruder, Gerald. 2005.

Families at high and low risk for depression: a 3-generation study. Archives of General Psychiatry; 62 (1), 29–36.

Asiasanat: *adult, age of onset, anxiety disorders / diagnosis / epidemiology / genetics, child, child of impaired parents, cohort studies, comparative study, depressive disorder / diagnosis / epidemiology / genetics, depressive disorder, major / diagnosis / epidemiology / genetics, family, family health,*

female, genetic predisposition to disease, humans, male, middle aged, pedigree, research support, U.S. Gov't, P.H.S., risk factors, severity of illness index.

Tiivistelmä: Background: The familial nature of early-onset major depressive disorder (MDD) has been documented in numerous family studies of adults and is supported by studies of offspring of parents with MDD, for whom the risk is more than 3-fold. None of the published high-risk studies have gone beyond 2 generations, and few have a longitudinal design. We report results of an approximately 20-year follow-up of families at high and low risk for depression. The first 2 generations were interviewed 4 times during this period. The offspring from the second generation are now adults and have children of their own, the third generation of the original cohort. Objective: To examine the familial aggregation of psychiatric disorders and functioning in grandchildren by their parents' and grandparents' depression status. Design: Longitudinal, retrospective cohort, family study. Participants: One hundred sixty-one grandchildren and their parents and grandparents. Main outcome measures: Lifetime rate of psychiatric disorder and functioning in grandchildren, stratified by parental and by grandparental depression status, collected by clinicians blind to diagnoses of previous generations and to previous interviews. Results: There were high rates of psychiatric disorders, particularly anxiety disorders, in the grandchildren with 2 generations of major depression, with 59.2% of these grandchildren (mean age, 12 years) already having a psychiatric disorder. The effect of parental depression on grandchildren's outcomes differed significantly with grandpar-

ental depression status. Among families with a depressed grandparent, increased risk of anxiety (relative risk, 5.17; 95% confidence interval, 1.4–18.7; $P=.01$) and increased risk of any disorder (relative risk, 5.52; 95% confidence interval, 2.0–15.4; $P=.002$) were observed in grandchildren with a depressed parent as compared with those with nondepressed parents. The severity of parental depression, as measured by impairment, significantly increased the rate of a mood disorder in these grandchildren (relative risk, 2.44; 95% confidence interval, 1.1–5.5; $P=.03$). In contrast, among grandchildren with nonfamilial depression, ie, depressed parents with no depressed grandparents, there was no significant effect of parental MDD on grandchildren diagnoses. However, parental MDD, regardless of whether families had a depressed grandparent, had a significant impact on the grandchildren's overall functioning. Potential confounding variables did not affect the strength of the association with parental and grandparental depression. Conclusions: The association between parental MDD and child diagnosis is moderated by grandparental MDD status. The rates of psychopathology are highest in grandchildren of parents and grandparents with a moderately to severely impairing depression. Anxiety disorders are the early sign of psychopathology in the young grandchildren. Early interventions in the offspring of 2 generations affected with moderately to severely impairing MDD seem warranted. This familial group may be the target for neuroimaging, genetic, and other biological studies.

Österbacka, Eva. 2004. It runs in the family. Empirical analyses of family background and

economic status. Åbo Akademi University Press. Åbo. ISBN 951-765-181-3. Julkaistu myös verkkojulkaisuna. ISBN 951-765-182-1
Asiasanat: *perhetausta, sosiaalinen tausta, vaikutukset, tulot, ansiotaso, toimeentulo, taloudellinen tila, työttömyys, sosioekonominen asema, 1970–1995.*

Tiivistelmä: The study examines the importance of family background for economic outcomes of both men and women in Finland. The empirical analyses are based on a Finnish data set that originates from the censuses in Finland from 1970 to 1995, and is thoroughly examined. The empirical analyses show, that the estimates for intergenerational and sibling correlations in earnings are relatively low compared to other countries and has been constant in the 1980s and 1990s. The economic status of the father is more important than that of the mother. The mechanisms behind the intergenerational earnings correlation are also empirically clarified. Largest share of the intergenerational correlation is transmitted through observed characteristics, such as education and in particular occupation. The importance of occupation suggests that the occupational choice remains an important mechanism for family resemblance.

The unmeasured characteristics of the father account for a large share of the correlation as well, operating both through their effect on the child's education and occupation, and on the child's unmeasured characteristics. Furthermore, the correlation in unemployment across generation is examined. There is a clear connection between parents' and children's employment status. The results imply that the welfare state and the educational system in particular are important for the economic status of children who have grown up in poor families. The results also show differences between men and women. The relationship between daughters and their parents are weaker than that of sons and their parents. The woman's own family is more important for her earnings than her family background. Children, who grew up in the 1990s, grew up during high unemployment at the same time as the welfare state experienced cut backs. Therefore, children from less advantaged families with problems might have a higher risk of becoming excluded on several fronts. Considering this, policies to reduce the risk of unemployment among young individuals, e.g. through education and training programs, seem even more urgent.

Perhemallin muutos ja muutoksen vaikutukset seuraaviin sukupolviin

Äidiksi ja isäksi tulo koettelee avioliiton laatua varsinkin, jos aviopuolisoilla on kokemuksia omien vanhempiensa avioliiton ongelmista. Sveitsiläistutkimuksen (Perren, Von Wyl, Burgin, Simoni & Von Klitzing 2005) mukaan kokemuksissa avioliiton laadun heikkenemisestä lapsen ensimmäisen elinvuoden aikana havaittiin ylisukupolvista jatkuvuutta. Kaikkein eniten negatiivisia seurauksia vanhemmaksi tulolla oli avioliitoissa, joissa molemmat puoliset muistelivat vanhempiensa avioliittoa onnettomaksi. Seuraukset eivät ilmenneet vielä raskauden aikana vaan vasta lapsen syntymän jälkeen. Vähiten vanhemmuus koetteli pareja, joiden vanhemmilla oli ollut onnellinen avioliitto, ja nämä parit myös kykenivät parempaan keskinäiseen vuorovaikutukseen. Eräs selittävä tekijä voi olla sisäistettyjen mallien lisäksi isovanhempien tarjoama tuki.

Yhdysvaltojen perherakenteen muutoksesta ja sen vaikutuksesta lasten hyvinvointiin on kirjoittanut Amato (2005). Hänen mukaansa kahden biologisen vanhemman luona kehittyvällä lapsella on todennäköisesti vähemmän kognitiivisia, emotionaalisia ja sosiaalisia ongelmia yksinhuoltajaperheessä kasvaneisiin lapsiin verrattuna. Kahden vanhemman luona kasvaneilla lapsilla on korkeampi elintaso, ja joutuvat harvemmin stressaaviin tilanteisiin ja olosuhteisiin. He ovat myös tunnetasolla läheisempiä vanhempiensa kanssa. Lasten sosiaalisten ja emotionaalisten ongelmien taustalla on kuitenkin myös muita tekijöitä kuin pelkkä perherakenne. Siitä huolimatta Amato uskoo, että lasten hyvinvointia voitaisiin edistää interventioilla, jotka kohdentuisivat parisuhteiden tukemiseen (erityisesti ensimmäistä kertaa aviossa olevien parien, joilla on lapsia).

Avioerojen vaikutusta lasten hyvinvointiin kolmessa sukupolvessa ovat tarkastelleet Amato ja Cheadle (2005). Isovanhempien avioerolla todettiin vaikutuksia paitsi heidän lapsiinsa, myös heidän avioerohetkellä vielä syntymättömiin lapsenlapsiin. Isovanhempien avioerolla todettiin yhteys lastenlasten alhaisempaan koulutustasoon ja avioliiton epäsopuun. Tällaisilla lapsenlapsilla todettiin myös heikommat siteet vanhempiinsa. Tätä lopputulosta välittävänä tekijänä toimivat esimerkiksi keskimmäisen sukupolven alhaisempi koulutustaso ja avioerojen yleisyys.

Perinteinen ydinperhe on yleistyneiden avoliittojen, avioerojen, samaa sukupuolta olevien liitojen, adoptioiden ja moninaistuvan perhemallin myötä saanut rinnalleen monenlaisia perheitä. Levin (2004) tarkastelee artikkelissaan avoliittoa uudempaa ilmiötä, syystä tai toisesta omissa talouksissaan elävien puolisoitten muodostamia perheitä Ruotsissa ja Norjassa. Tällaisia perheitä muodostuu useista syistä, mutta usein syynä on toisen puolison halu ottaa hoitovastuuta omasta ikääntyneestä vanhemmastaan tai omista aiemmassa suhteessa syntyneistä lapsistaan, jotka asuvat toisella paikkakunnalla.

Amato, Paul. 2005. The impact of family formation change on the cognitive, social, and emotional well-being of the next generation. *The Future of children*, 15 (2), 75–96.

Asiasanat: *adolescent, adult, child, divorce / prevention & control / psychology, emotions, family / psychology, female, humans, male, marriage / psychology, mental health, nuclear family / psychology, parents / psychology, single-parent family / psychology, social class, social environment, United States.*

Tiivistelmä: How have recent changes in U.S. family structure affected the cognitive, social, and emotional well-being of the nation's children? Paul Amato examines the effects of family formation on children and evaluates whether current marriage-promotion programs are likely to meet children's needs. Amato begins by investigating how children in households with both biological parents differ from children in households with only one biological parent. He shows that children growing up with two continuously married parents are less likely to experience a wide range of cognitive, emotional, and social problems, not only during childhood but also in adulthood. Although it is not possible to demonstrate that family structure causes these differences, studies using a variety of sophisticated statistical methods suggest that this is the case. Amato then asks what accounts for the differences between these two groups of children. He shows that compared with other children, those who grow up in stable, two-parent families have a higher standard of living, receive more effective parenting, experience more cooperative co-parenting, are emotion-

ally closer to both parents, and are subjected to fewer stressful events and circumstances. Finally, Amato assesses how current marriage-promotion policies will affect the well-being of children. He finds that interventions that increase the share of children who grow up with both parents would improve the overall well-being of U.S. children only modestly, because children's social or emotional problems have many causes, of which family structure is but one. But interventions that lower only modestly the overall share of U.S. children experiencing various problems could nevertheless lower substantially the number of children experiencing them. Even a small decline in percentages, when multiplied by the many children in the population, is a substantial social benefit.

Amato, Paul & Cheadle, Jacob. 2005.

The long reach of divorce: divorce and child well-being across three generations. *Journal of marriage and family*, 67 (1), 191–206.

Asiasanat: *divorce, children, well being, generational differences, parent child relations, family stability.*

Tiivistelmä: We used data from the study of Marital Instability Over the Life Course to examine links between divorce in the grandparent generation & outcomes in the grandchild generation (N=691). Divorce in the first (G1) generation was associated with lower education, more marital discord, weaker ties with mothers, & weaker ties with fathers in the third (G3) generation. These associations were mediated by family characteristics in the middle (G2) generation, including lower education, more marital discord, more divorce, & greater tension in early parent-child

relationships. In supplementary analyses, we found no evidence that the estimated effects of divorce differed by offspring gender or became weaker over time. Our results suggest that divorce has consequences for subsequent generations, including individuals who were not yet born at the time of the original divorce.

Levin, Irene. 2004. Living apart together: A new family form. *Current Sociology*, 52 (2), 223–240.

Asiasanat: *interpersonal relations, intimacy, social institutions, social change, Sweden, Norway, cohabitation.*

Tiivistelmä: Traditionally, marriage has been the social institution for couples that have been together for a long period. Some decades ago non-marital cohabitation began to appear in the western world as a new social institution. ‘Living apart together’ – the LAT relationship – is a more recent phenomenon, which seems to have the potential of becoming the third stage in the process of the social transformation of intimacy. In contrast to couples in ‘commuting marriages’, who have one main household in common, couples living in LAT relationships have one household each. This article presents data on the frequency of LAT relationships in Sweden & Norway, & explores the variation which exists within LAT relationships. The article argues that the establishment of LAT relationships as a social institution requires the prior establishment of cohabitation as a social institution.

Perren, Sonja; Von Wyl, Agnes; Burgin, Dieter; Simoni, Heidi & Von Klitzing, Kai. 2005. Intergenerational

transmission of marital quality across the transition to parenthood.

Family process, 44 (4), 441–459.

Asiasanat: *marital satisfaction, first birth timing, cultural transmission, intergenerational relations, marital quality, family-of-origin, first birth.*

Tiivistelmä: One of the most frequently reported changes across the transition to parenthood is a decline in marital quality after the birth of a first baby. Experiences in the family of origin may influence the trajectory of marital quality. Our study aimed to investigate the impact of recollections of family-of-origin marriage on marital quality (self-reports & clinical evaluation) from pregnancy to 1 year after the birth of a first child. A total of 62 first-time parents completed questionnaires (self-reported marital satisfaction) & clinical interviews (clinical evaluation of couples’ dialogue quality). Although self-reported marital satisfaction & observed dialogue quality were highly associated, only self-reported marital satisfaction declined from pregnancy to 1 year after birth. This decrease was partly due to very high marital satisfaction during pregnancy. Different trajectories for self-reported marital satisfaction & observed dialogue quality were found for participants with recollections of low-, average-, & high-quality family-of-origin marriage. A structural equation model showed that participants who recollected a negative quality in their parents’ relationship reported more negative changes in the quality of their own marriages. There seems to be an intergenerational transmission of marital quality that comes to light when couples are challenged by the birth & rearing of a baby.

Isyys- ja äitiyspuheen muutokset useassa sukupolvessa

Äitiys- ja isyyspuheet liittyvät toisiinsa ja kulttuurinen puhe vanhemmuudesta vaikuttaa vanhempana toimimiseen. Vanhemmat arvioivat äitiyteen ja isyyteen liitettyjen mielikuvien avulla omaa ja muiden onnistumista vanhemmuudessa. Heinosen (2006) mukaan viime vuosikymmenten syvät rakennemuutokset ovat kohdistuneet vahvasti suomalaisen naisen ja miehen elämään, työmarkkinoihin, perheessä ja omassa lähi-piirissä toimimiseen. Peräkkäiset sukupolvet ovat joutuneet haasteiden eteen, kun omilta vanhemmilta opittua ei sellaisenaan voi soveltaa muuttuneessa yhteiskunnallisessa tilanteessa.

Isyyspuheen muuttuminen näkyi Aallon (2002) tutkimusaineistossa, jossa miesten kuvaamat omakohtaiset kasvatuseriaatteen ja hyvän isyyden ideat olivat muuttuneet. Vanhemmalla sukupolvella isyys liitettiin elättäjyyteen ja kunnan kansalaisten kasvattamiseen, nuoremmalla polvella tärkeäksi koettiin läsnäolo lasten arjessa.

Usean sukupolven äitiyspuheen tarkastelu osoittaa, että todellisuus eroaa äitiyteen liitetystä mielikuvista. Ajatus siitä, että ennen oli paremmin (äidit olivat enemmän lastensa saatavilla) osoittautui Katvalan (2001) tutkimuksen mukaan vääräksi. Miehet painottivat äitiyspuheessaan enemmän äidin paikkaa ja työskentelyä kotona, naiset äidin ja lapsen välistä yhteyttä. Hyvän äidin uskomus oli sukupolvesta riippumatta samankaltainen: ”(hyvän) äidin paikka on kotona, lapsia hoitamassa ja kasvattamassa”. Vallitseva äitiyden ihanne voi aiheuttaa riittämättömyyden tunnetta esimerkiksi kiireiselle kodin ulkopuolella työssäkäyvälle äidille.

Perälä-Littunen (2004) on vertaillut kolmen peräkkäisen sukupolven jäsenten äitiyden ja isyyden uskomuksia. Hän jakoi vastaajat hyvän äidin mielikuvan perusteella kahteen joukkoon: isiin, isoäiteihin ja isoiisiin (”Perinteiset”), joiden mielikuva hyvästä äidistä oli perinteisempi, ja tyttäriin, poikiin ja äiteihin (”Valistuneet”), joiden mielikuva sisälsi kasvatuseriaatteen ja asiantuntijaneuvoista tuttuja piirteitä. ”Valistuneiden” puheessa hyvään äitiin liitettiin useammin muun muassa lapsen kuuntelu ja hänen itsetuntonsa tukeminen, ajan antaminen lapselle ja rajojen asettaminen. Eri sukupolvien hyvään isän liittämät mielikuvat eivät eronneet niin paljon toisistaan kuin äiteihin liitettyt, mutta hyvän isän mielikuva vaikuttaa olevan muuttoksessa. Hyvään äitiin liitettiin useimmiten rakkaus, hyvään isään aika.

Korhosen (1994) mukaan koulutus ja sosiaalinen asema vaikuttivat naisten kasvatustyyliin enemmän kuin lapsuuden perhetausta. Tosin näiden naisten sosiaalinen asema on rakentunut sekä vanhempien sosiaalisen aseman että heidän kasvatustensa varassa. Miesten kuvauksissa lapsuuden isistä ja itsestä isinä ei käsitteellisellä tasolla havaittu kovinkaan selvää jatkuvuutta (Korhonen 1999). Omalta isältä saadut opit olivat monelta osin osoittautuneet aikansa eläneiksi, ja miehet olivat joutuneet

muovaamaan isänsä mallia vaimojensa ja lastensa avustuksella. Sekä miesten että naisten kasvatusajattelussa ilmeni usein myös jatkuvuutta.

Peräkkäisten sukupolvien kasvatusajattelua yhdisti kunnollisen, siveellisen kansalaisen idea. Selvän katkoksen takana oli aina ongelmalliseksi koettu suhde jompaankumpaan vanhempaan. (Korhonen 1994 ja 1999; Kempainen 2001.) Vastaavan tuloksen ovat myös saaneet Mykkänen, Hirsjärvi ja Laurinen (2001), joiden mukaan useat miehet kertoivat jatkavansa lapsuudessaan hyviksi kokemiaan kasvatustavoitteita omien lastensa kasvatuksessa, mutta huonoksi koettuja keinoja kuten kurittamista ei hyväksytty. Kempaisen (2001) mukaan omien vanhempien toiminnan hylkäämistä omassa vanhemmuudessa tukivat myös omat kokemukset vanhempana toimimisesta, ja siihen liittynyt oman lapsuuden kotikasvatuksen pohdinta sekä epäkohtien tiedostaminen.

Aalto, Ilana. 2002. Elättäjistä läsnäolijaksi.

Kasvatuspuheen muutos kahden sukupolven miesten isyyskertomuksissa. Nuorisotutkimus, 20 (2), 3–16.

Asiasanat: *miehet, isyys, sukupolvet, arvot, isät, kasvatustavoitteet, kasvatustavoitteet, kasvatusmenetelmät, perhe, roolit, vanhemmat.*

Tiivistelmä: Artikkelissa käsiteltiin 1930- ja 1960-luvuilla syntyneiden suomalaisten miesten isyyskertomusten kasvatusta koskevaa puhetta sekä siinä ilmenevää muutosta ja jatkuvuutta. Yksi tarkastelun kohde oli, millaista on hyvä isyys miesten isää etsimässä -kirjoituskilpailuun lähettämässä kertomuksissa. Miehet liittivät kasvatustehtävän kerrottuaan isyyteen, mutta omista käytännön kasvatustavoitteista ei kerrottu paljoa. Kasvatuspuhe liikkui niin yleisellä tasolla, että se muistutti mielipidekirjoitusta. Miehet ohittivat kertomuksissaan äidit, ja esittivät mieheyden muista riippumattomaksi. Molemmat sukupolvet irroittivat itsensä vastuuttomasta vanhemmuudesta, joka vanhemmalla polvella liitettiin nykyaikaan, nuoremmalla individualistiseen elämäntapaan. Kahden sukupolven välillä oli selvä ero kasva-

tuspuheen sisällössä: miesten kuvaamat oma-kohtaiset kasvatustavoitteet ja hyvän isyyden ideat olivat muuttuneet. Vanhempien kirjoittajien ihanteet kytkeytyivät kunnan kansalaisen kasvattamisen periaatteeseen ja isän elättäjän roolin korostamiseen. Nuoremmat kokivat, että parasta isyyttä on lasten arjessa läsnäoleminen. Molemmat sukupolvet kokivat tärkeäksi lapsen edun huomioimisen, mutta näkemys isän roolista sen toteuttamisessa oli muuttunut.

Heinonen, Jari. 2006. Työläismies ahdinossa? Kolme miessukupolvea rakennemuutosten Suomessa. Yliopistopaino. Helsinki. ISBN 951-570-636-X

Asiasanat: *työväenluokka, miehet, sukupolvet, identiteetti, mieheys, mieskulttuuri, rakennemuutos, miestutkimus.*

Tiivistelmä: Viime vuosikymmeninä syvät toisiaan seuranneet rakennemuutokset ovat kohdistuneet vahvasti suomalaisen miehen elämään, työmarkkinoihin, perheeseen ja omassa lähipiirissä toimimiseen. Tarkastelun kohteena ovat kolmen eri sukupolven suomalaisten työväenluokkaisten miesten tavat ymmärtää

itsensä miehinä. Miessukupolvia ovat jälleerakentajat ("ukit"), suuret ikäluokat ("isät") ja pienet ikäluokat ("pojat"). Teoksessa pohditaan suomalaista työväenluokkaista mieskulttuuria ja syitä sen toimimattomuudelle nyky-yhteiskunnassa. Siinä esitetään myös ratkaisuehdotuksia, jotka liittyvät sosiaalipolitiikkaan, työelämään sekä sosiaalisiin verkostoihin ja valtautumiseen.

Katvala, Satu. 2001. Missä äiti on? Äitejä ja äitiyden uskomuksia sukupolvien saatossa. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 186. Jyväskylän yliopisto. ISBN 951-39-1043-1

Asiasanat: *äidit, äitiys, vanhemmuus, sukupolvet, uskomukset, käsitykset, muistot, kasvatus, lapset, kotikasvatus.*

Tiivistelmä: The aim of this study was to explore Finnish motherhood and the beliefs related with it across three generations. In the study motherhood was approached from the perspective of the presence and absence of the mother. The data gathered during 1994–1995 consists of interviews with three generations of members of the same family (129 families, 387 persons). The analysis was carried out using qualitative methods. Motherhood, as reflected in the descriptions of the absence and presence of the mother was found to be constructed from daily life: a mother's work and fussing over her children, longing for one's mother and being held by her, caring, feelings of guilt, everyday problems and solutions. Moments when the mother was present and absent were remembered years later and aroused emotions. The themes of presence and of absence reoccurred from one generation to another but with changes

in emphasis. In the stories told by the oldest generation the emphasis was on the mother's absence. The middle-aged generation is the generation of contradictions, where balance is sought between the presence and absence of the mother. The stories told by the youngest generation are characterised by the versatility of the mother's presence. The maternal beliefs found in the study form a rather traditional picture of the mother, one which highlights the importance of the mother being present for the child and in the home. The mother constructed by these beliefs is strong, perfect and capable. The strong mother rules and leads the home. The perfect mother is eternally caring, attentive, and loving. The descriptions of the capable mother reflect the difficult and responsible task of the mother as a child-rearer and educator. These entities form part of the shared, collective belief system of motherhood. Moreover, while taking a stand regarding mothering, the interviewees produced 'building blocks' for a more general discourse and for the beliefs of parenthood. The fact that stories about the presence and absence of the mother were told in all three generations (and both sexes) shows that the mother's place is an important element in the memories and experiences relating to mothers and is thus perhaps part of the more general discourse around motherhood.

Kemppainen, Jaana. 2001. Kotikasvatus kolmessa sukupolvessa. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 190. Jyväskylän yliopisto. ISBN 951-39-1091-1

Asiasanat: *kasvatushistoria, kotikasvatus, lapset, historia, kasvatus, perinne, vanhemmuus, lapsuus, kasvatustavoitteet,*

rangaistukset, kuri, autoritaarisuus, palkitseminen, tavat, uskomukset, sukupolvet, muistot, muistelmat, lapsen asema.

Tiivistelmä: The aim of this study was to describe and compare the memories and child-rearing beliefs of informants spanning three consecutive generations. In addition, attention was paid to how continuity and change are manifested in these crossgenerational memories and child-rearing beliefs. The data consist of interviews with three generations of individuals from 85 families (255 interviewees) living in different parts of Finland during the period 1996–1997. The various forms of child-rearing and parenting were traced, in particular, through child-rearing practices, limited in this study to rewarding, punishing, guiding, and giving advice. The analysis was carried out using qualitative methods. Changes in child-rearing were manifested in the mitigation of punishments and in an increase in giving advice, guidance and taking the child's opinion into account together with a greater propensity to reward. A change has taken place from a child-rearing culture based on parental power to an authoritative culture in which the child's voice is also heard. Though the older more severe forms of punishment have been replaced by negotiation, parents do not want to stop setting limits and rules to their offspring. Rules, limits and the maintenance of discipline were highlighted in the childhood memories and beliefs of all three generations. Permissive child-rearing was seen neither as valued or needed. The memories and beliefs reported by the interviewees draw on both to the informant's personal childhood memories and the prevailing conceptions of parenthood and child-rearing. Continuity in child-rearing

was manifested in the use of corporal punishment. Childhood memories of corporal punishment were a prerequisite for the use and acceptance of corporal punishment as a part of one's own parenting. In no case did a parent who had not experienced the use of corporal punishment as a child report using corporal punishment on his or her own children. Tradition in Finnish child-rearing appeared most clearly in the utilisation of crystallised beliefs. Present day Finnish child-rearing reflects both modern child-rearing awareness and culture yet the voice of the past can still be heard.

Korhonen, Merja. 1994. Keski-ikäisten naisten lapsuuskokemukset ja oma vanhemmuus. Psykologian tutkimuksia 15, Joensuun yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. ISBN 951-708-272-X

Asiasanat: *naiset, vanhemmuus, keski-ikä, lapsuus, kokemukset, perhe-elämä.*

Tiivistelmä: Tutkimustehtävänä oli kuvata suomalaisen kasvatuskulttuurin ja vanhemmuuden muutoksia. Suuriin ikäluokkiin kuuluvien naisten (n = 39) kasvatustapaa verrattiin heidän omien vanhempensa, erityisesti äitien, kasvatukseen. Lapsuudenkokemukset vaihtelivat onnellisen huolettomista hyvinkin kielteisiin. Samoin arviot omien vanhempien kasvatustavasta vaihtelivat. Kertomukset isistä olivat usein tunnepitoisesti latautuneita. Omia äitejä kuvattiin arkisemmin ja neutraalimmin, vaikka sävy kaiken kaikkiaan olikin myönteisempi kuin kuvattaessa isiä. Lapsuuden äidit käsitteellistettiin vahvoiksi kasvattajiksi, etäisiksi huolehtijoiksi, läheisiksi huolehtijoiksi ja pelottaviksi äideiksi. Naisten omassa vanhemmuudessa erotettiin neljä erilaista kasvatustyyliä: tietoiset kasvattajat, yksilöllisyyttä korostavat

äidit, ymmärtävät huolenpitäjät ja puuskittaiset äidit. Osalle näistä löytyi psykologinen vastine edellisen sukupolven äitien kasvatusstyleistä. Aineistossa oli nähtävissä siirtymä etäisestä, perushoitoa korostavasta huolehtimisesta emotionaalisesti läheiseen huolenpitoon. Lapsuuden pelottavien äitien tyyppi näytti kadonneen. Yksilöllisyyttä korostavat äidit oli selvästi uusi, vielä varsin harvinainen kasvattajatyyppejä. Sille tyypillistä oli vanhempien ja lasten välisen hierarkian puuttuminen, lapsen yksilöllisyyden ja omaehtoisuuden korostaminen sekä hienovarainen lasten ohjaaminen sekä äidin korkea koulutustaso. Oma koulutus ja sosiaalinen asema vaikutti naisten kasvatusstyleihin enemmän kuin lapsuuden perhetausta. Tosin oma sosiaalinen asema on rakentunut sekä vanhempien sosiaalisen aseman että heidän kasvatusotteensa varassa. Naisten kuvauksilla omien äitien kasvatusotteesta oli myös yksilötasolla yhteyttä siihen, miten he itse kertoivat kasvattavansa omia lapsia. Myönteisenä pidettyä äidinmallia (vahva kasvattaja, ymmärtävä huolehtija) seurataan todennäköisemmin kuin neutraalia (etäinen huolehtija) tai kielteistä (pelottava äiti). Oman isän kuvausten ja oman vanhemmuuden kuvausten välillä ei ilmennyt yhtä selkää yhteyttä. Naisten kuvaukset omasta lapsuudesta viittasivat siihen, ettei ole syytä idyllisoida menetettyä maaseutulapsuutta. Aikuisten ja lasten välisille tunteille – tämän päivän merkityksessä – oli vain vähän tilaa. Vaikka vanhemmuus oli vahvaa, se oli etäistä. Naiset itse näyttivät suhtautuvan lapsiinsa selvästi omia vanhempiaan lempeämmin. Vaikka naisten kasvatusote olikin keskustelelevampi ja ymmärtävämpi kuin heidän vanhempiensa, sukupolvien välillä ei ollut selvää katkosta. Kunnollisen, siveellisen kansalaisen idea näytti

yhdistävän sukupolvien kasvatusajattelua. Edes omien vanhempien käyttämä ruumiillinen kuritus ei estänyt jatkuvuuden kokemusta, vaikka itse olisi sanouduttu kurituksesta irti. Selvän katkoksen takana oli aina ongelmalliseksi koettu suhde jompaankumpaan vanhempaan.

Korhonen, Merja. 1999. Isyyden muutos. Keski-ikäisten miesten lapsuuskokemukset ja oma vanhemmuus. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja 39. ISBN 951-708-808-6

Asiasanat: *isyys, keski-ikä, elämäkkaari, elämänmuutokset, lapsuuskokemukset, miehet, vanhemmuus, perhesosiologia.*

Tiivistelmä: Tutkimuksessa tarkasteltiin suomalaisen kasvatuskulttuurin muutoksia paneutumalla kotikasvatukseen ja vanhemmuuden, erityisesti isyyden muutoksiin ja jatkuvuuteen. Tutkimuksessa jäljitettiin suuriin ikäluokkiin kuuluvien miesten elämäkulkua lapsuudesta keski-ikään, pojasta isäksi. Tutkimukseen osallistui 80 vuonna 1949 syntynyttä itäsuomalaista naista ja miestä. Tärkeitä teemoja olivat elämä lapsuuskodissa, nykyinen perhe, perheen sisäinen työn- ja vastuunjako sekä suhde omiin lapsiin. Aineiston laadullisessa analyysissä miesten tarinoista erotettiin erilaisia lapsuuden maailmoja. Yleisin muistikuva isästä oli etäinen auktoriteetti (41 %). Myönteisten muistojen varassa miehet luonnehtivat isiään tasaisiksi ja hyväluonteisiksi (27 %). Epävakaita, arvaamattomia isiä (20 %) kuvattiin enimmäkseen kielteisesti, vaikka isään saattoi liittyä hyviäkin mielikuvia. Sen sijaan muistot pelottavan ankarista isistä (12 %) olivat aina ahdistavia ja mielipahansävyisiä. Lapsuuden äitejä miehet kuvasivat isiin verrattuna arkisemmin ja neutraalimmin. Kerronta oli sen verran

niukkaa, että äititarinoista muodostettiin vain kolme tyyppiä: huolehtijat (54 %), kasvattajat (39 %) ja komentelijat (7 %). Miesten kuvauksissa omasta vanhemmuudestaan oli suu-
rempaa vaihtelua kuin lapsuuden isistä kerrot-
taessa. Kuvauksista saattoi erottaa viisi melko
erilaista isätyyppiä: vastuutaan korostavat isät
(37 %), taustalta tukijat (24 %), toiminnalliset
isät (15 %), miehiset auktoriteetit (12 %) ja
otteensa menettäneet isät (10 %) sekä lisäksi
edellisiin tyyppeihin ”sopimaton” poikkeuksel-
lisen äidillinen isä (2 %). Miesten kuvauksissa
lapsuuden isistä ja itsestä isinä ei käsitteellisellä
tasolla havaittu kovinkaan selvää jatkuvuutta.
Omalta isältä saadut opit olivat monelta osin
osoittautuneet aikansa eläneiksi, ja miehet oli-
vat joutuneet muovaamaan isänsä mallia vai-
mojensa ja lastensa avustuksella. Kun lapsuu-
den isät olivat yleensä melko kaukana lasten
(ja naisten) arkielämästä, suurten ikäluokkien
miehet olivat jo selvemmin sitoutuneita isyy-
teen ja kotiin muutenkin kuin perheen elättä-
jinä. Suhde lapsiin oli aiempaa tasavertaisempi,
läheisempi ja lempeämpi. Kasvatusotteen peh-
meneminen näkyi myös lasten kasvatukseen
liittyvien ongelmien ja ristiriitojen käsittelys-
sä ja hallinnassa. Sukupolvierosta huolimatta
oman isän merkitys miesten kasvatustyyliin
oli ilmeinen. Myönteistä isäkuva seurattiin
soveltuvien osien ja ongelmallista mallia taas py-
rittiin muokkaamaan ja parantelemaan. Suuriin
ikäluokkiin kuuluvien miesten kasvatusote oli
heidän omia vanhempia keskustelempampi ja
sallivampi. Kunnollisen kansalaisen idea yhdisti
kuitenkin miessukupolvien kasvatusajattelua.
Sääntöjä ja rajoituksia korostamalla miehet
tekivät selvän pesäeron vapaaseen kasva-
tukseen. Kasvatuksessa koettu jatkuvuus oli
perusarvojen ja lähtökohtien soveltamista

nykykulttuuriin ja itselle sopivaan muotoon.
Selvän katkoksen takana oli yleensä ongelmal-
liseksi koettu suhde ainakin jompaankumpaan
vanhempaan. Tutkimus sisältää rinnakkaisen
vertailun vastaavaan naisten aineistoon (Kor-
honen 1994).

**Mykkänen, Johanna; Hirsjärvi, Sirkka
& Laurinen, Leena.** 2001. Poikien, isien ja

isoisien uskomuksia kasvatuksesta.

Kasvatus, 32 (4), 382–391.

Asiasanat: *lastenkasvatus, uskomukset,
isät, pojat.*

Tiivistelmä: Artikkelissa tarkastellaan kolmen
eri sukupolven miesten uskomuksia tyttöjen
ja poikien kasvatuksesta sekä sitä, onko eri
sukupolvien miesten kasvatusajattelussa ero-
ja ja samankaltaisuuksia. Artikkelin pohjautuu
49 eri-ikäisen miehen haastatteluun. Miehet
muodostavat kahden tai kolmen perättäisen
sukupolven ketjuja seuraavaan tapaan: poika –
isä, isä – isoisa ja poika – isä – isoisa. Miehistä
70 %:lla on omia lapsia. Kaikissa sukupolvissa
korostettiin kuria, rajoja ja sääntöjä lasten kas-
vatuksessa sekä kasvatuksen lapsilähtöisyyttä,
lasten omien ajatusten ja valintojen tukemista.
Eniten näitä toivat kuitenkin esille nuorimman
sukupolven miehet. Kaikissa sukupolvissa ko-
rostettiin hyvänä kasvatustapahtumana myös
ohjaamista ja neuvomista. Valtaosa miehistä
kasvattaisi tyttöjä ja poikia eri tavoin, mutta
osa miehistä uskoi tyttöjen ja poikien kasva-
tuksen samanlaisuuteen. Eri lailla tyttöjä ja poi-
kia kasvattavat miehet näkivät eri sukupuolten
välisten kasvatuserojen johtuvan kulttuurista ja
perinteistä, biologisista eroista sekä yksilöiden
erilaisista luonteista. Useat miehet kertoivat
jatkavansa lapsuudessaan hyviksi kokemiansa
kasvatuskeinoja omien lastensa kasvatuksessa.

Sen sijaan huonoksi koettuja keinoja, kuten ruumiillista kuritusta ei hyväksytty. Uskomus tyttöjen ja poikien samanlaisesta ja myös erilaisesta kasvatuksesta oli pitkälle yhteinen saman suvun miehillä. Myös näkemykset lapsen luonteen ainutlaatuisuudesta ja yksilöllisyydestä sekä rajojen ja sääntöjen asettamisesta olivat samantyyppisiä samoissa suvuissa.

Perälä-Littunen, Satu. 2004. Cultural images of a good mother and a good father in three generations. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 239. University of Jyväskylä. ISBN 951-39-1758-4

Asiasanat: *kulttuurikäsitteet, Suomi, Viro, naistutkimus, miestutkimus, vanhemmuus, äitiys, kulttuurintutkimus, isyys.*

Tiivistelmä: This study focuses on parental ethnotheories in Finland paying special attention to the images of a good mother and a good father produced by individuals of both genders and across three generations. Meanings attached to beliefs which had the highest frequency in these images were scrutinised. Possible sources of child-rearing beliefs are also touched upon. The role of culture is especially highlighted in the comparisons between the images of good parents held in Finland and in Estonia. The methodological solutions are those of qualitative research and the phenomena studied are understood to be socially constructed. Statistical procedures are used in comparisons. The data are drawn from several sources: from interviews with three generations of the same family in Finland (387 informants) and in Estonia (177 informants), and

the written memories of 236 Finns gathered by the National Board of Antiquities in Finland. According to the Finnish interviewees, love was the most widely reported quality of a good mother. A mother's love was used as a common denominator of various other beliefs. Moreover, a mother's love was found to have conflicting qualities; for instance, it was expected to be uncontrollable, yet the mother should be able to use it her childrearing. A good mother was also expected to be able to control her child's behaviour. A good mother also listened to her children, gave advice and was patient. A good Finnish father had time for his children. A father's time was a prerequisite for several other beliefs characterising a good father. A father's love contributed to his children's sense of security. A good father controlled his children, but was not a harsh disciplinarian. He gave his children advice and listened to them. Although, in accordance with the gender equality ideology, the informants often protested at the difficulty of producing separate images of a good mother and a good father, the mother emerged as the primary parent against whom the father was compared. The prevalence of the mother as a parent for the Finns was highlighted also in the comparisons of the images between the Estonian and the Finnish informants. Finns talked more about a mother than did the Estonians. The Estonians, besides talking more about a good father than the Finns, also produced more traditional characterisations, such as the family breadwinner. In general, the Estonian images of good parents pertained more to parents' role as spouses than parents per se.

Vanhemmuustyylien taustat, periytyminen ja vaikutukset lapseen

Vanhemmuustyyleillä on suuri merkitys lasten varhaiseen sosio-emotionaaliseen kehitykseen. Erityisesti kovakourainen kohtelu ja ylisuojelevuus on yhdistetty lapselle koitaviin negatiivisiin seurauksiin. (Boivin ym. 2005.) Vanhemmuustyyliin vaikuttavat jonkin verran vanhempien itsetunto ja koulutustaso. Vanhempien itsetunto liittyi auktoritatiiviseen vanhemmuuteen, alhainen koulutustaso käskevään vanhemmuustyyliin. (Aunola, Nurmi, Onatsu-Arvilommi & Pulkkinen 1999.)

Lieberman, Padrón, Van Horn ja Harris (2005) uskovat, että lasten kaltoinkohtelun ylisukupolvisen ketjun katkaisussa auttaa havainto ”lastenhuoneen enkeleistä”, huononkin lapsuuden eläneen varhaislapsuuden hyvistä kokemuksista, jolloin lapsi sai vanhemmaltaan tarvitsemaansa tukea ja hyväksyntää. Sellaiset kokemukset voisivat toimia voimavarana kaltoinkohtelua lapsuudessaan kokeneiden vanhempien psykoterapiassa. Vanhemmuuteen liittyvien uskomusten roolia lastenkasvatuksessa ovat aikaisemman tutkimuskirjallisuuden valossa tarkastelleet Hirsjärvi ja Perälä-Litunen (2001).

Aunola, Kaisa; Nurmi, Jari-Erik; Onatsu-Arvilommi, Tiina & Pulkkinen, Lea. 1999.

The role of parents' self-esteem, mastery-orientation and social background in their parenting styles. *Scandinavian journal of psychology*, 40 (4), 307–317.

Asiasanat: *vanhemmat, itsetunto, sosiaalinen tausta, koulutustaso, kasvatus.*

Tiivistelmä: In order to examine the extent to which parents' levels of education, financial resources, self-esteem, and their mastery-orientation versus task-avoidance are associated with their parenting styles and parental stress, data from two studies were analyzed. In Study I, parents of 105 6 to 7-year old children were asked to fill in scales measuring their parenting styles and parental stress, mastery-orientation, financial resources, and their level of education. In Study II, 235 parents were asked to fill in the same scales. An identical pattern of results was found in the two studies. Parents' self-esteem and their use of mastery-ori-

ented strategy were found to be associated with authoritative parenting and low parental stress, whereas parents' low level of education was related to an authoritarian parenting style. The results further showed that the impact of parents' self-esteem on authoritative parenting and parental stress was partly mediated by their use of a mastery-oriented strategy.

Boivin, Michel; Pérusse, Daniel; Dionne, Ginette; Sausset, Valérie; Zoccolillo, Mark; Tarabulsy, George; Tremblay, Nathalie & Tremblay, Richard.

2005. The genetic-environmental etiology of parents' perceptions and self-assessed behaviours toward their 5-month-old infants in a large twin and singleton sample. *Journal of child psychology and psychiatry, and allied disciplines*, 46 (6), 612–630.

Asiasanat: *adult, comparative study, environment, epidemiologic methods,*

fathers / psychology, female, hostility, humans, infant, male, mothers / psychology, parent-child relations, parenting / psychology, parents / psychology, research support, non-u.s. gov't, twins / genetics / psychology, twins, dizygotic / genetics / psychology, twins, monozygotic / genetics / psychology.

Tiivistelmä: Background: Given the importance of parenting for the child's early socio-emotional development, parenting perceptions and behaviours, and their correlates, should be assessed as early as possible in the child's life. The goals of the present study were 1) to confirm, in two parallel population-based samples, including a large sample of twins, the factor structure of a new self-administered questionnaire assessing both parents' specific parenting perceptions and behaviours toward their 5-month-old infants (i.e., parental self-efficacy, perceived parental impact, parental hostile-reactive behaviours and parental overprotection), 2) to identify the specific risk factors associated with the negative side of these parenting dimensions, 3) to document the genetic-environmental etiology of these parenting dimensions through the twin method. Methods: Parents (2,122 mothers and 1,829 fathers) of 5-month-old infants, and parents of 5-month-old infant twins (510 families) completed the questionnaire (28 items). The data were submitted to a series of confirmatory factor analyses. The contribution to parenting of a variety of risk factors was examined in the two samples using regression analyses. A series of quantitative genetic analyses were performed to quantify the different sources of variation in parenting. Results: A consistent factor structure was found across informants and across samples.

There were significant mean differences in parenting between mothers and fathers, as well as between parents of twins and parents of singletons. A differentiated pattern of association with risk factors was found for each dimension of parenting. The twin analyses revealed that shared environment accounted for each parenting dimension. Maternal hostile-reactive behaviours were also moderately related to genetic factors in the child and this association was mainly mediated by the infant difficulty. Conclusions: The overall pattern of results was consistent with Belsky's (1984) view of parenting as multiply determined. The longitudinal follow-up of these families should provide the means for testing developmental models about the determinants and outcomes of these parenting dimensions.

Hirsjärvi, Sirkka & Perälä-Littunen,

Satu. 2001. Parental beliefs and their role in child-rearing. *European journal of psychology of education*, 16 (1), 87–116.

Asiasanat: *parental beliefs, child-rearing, parenthood, childrearing practices, parental attitudes, parents.*

Tiivistelmä: Beliefs have been a topic of considerable interest among researchers in various fields. In this article 71 articles reporting a study on parental beliefs and published in the course of fifteen years (1980–1995) are reviewed. After clarifying the term 'belief', the topics and the methodological solutions of the studies are discussed. Throughout the discussion the question of the origins of parental beliefs and the belief – behavior dilemma are dealt with. Finally, the implications of the findings and suggestions for future research are presented.

**Lieberman, Alicia; Padrön, Elena;
Van Horn, Patricia & Harris, William.**

2005. Angels in the nursery: The intergenerational transmission of benevolent parental influences. *Infant mental health journal*, 26 (6), 504–520.

Asiasanat: *intergenerational transmission, benevolent parental influences, early relational experiences, helplessness, fear, care-receiving experiences, parent, child, security, self-worth, childrearing, emotional trauma, parent child relations, psychosocial development, psychotherapy, transgenerational patterns, attachment behavior, childhood development, childrearing practices, early experience, emotional security, parenting skills.*

Tiivistelmä: Fraiberg and her colleagues (1975) introduced the metaphor "ghosts in the nursery" to describe the ways in which parents, by reenacting with their small children scenes from the parents' own unremembered early relational experiences of helplessness and

fear, transmit child maltreatment from one generation to the next. In this article we propose that angels in the nursery (care-receiving experiences characterized by intense shared affect between parent and child in which the child feels nearly perfectly understood, accepted, and loved) provide the child with a core sense of security and self-worth that can be drawn upon when the child becomes a parent to interrupt the cycle of maltreatment. We argue that uncovering angels as growth-promoting forces in the lives of traumatized parents is as vital to the work of psychotherapy as is the interpretation and exorcizing of ghosts. Using clinical case material, we demonstrate the ways in which early benevolent experiences with caregivers can protect against even overwhelming trauma, and examine the reemergence of these benevolent figures in consciousness as an instrument of therapeutic change. Finally, we examine implications of the concept of "angels in the nursery" for research and clinical intervention.

Kiintymyssuhteen muodostuminen, vaikutukset ja ylisukupolvisuus

Kiintymyssuhdeteorian isänä pidetään John Bowlbya, joka julkaisi vuosina 1969, 1973 ja 1980 kolmiosaisen teoksen *Attachment and loss*. Kiintymyssuhdeteorian muodostumisesta ja kiinnittymisen merkityksestä kehitykselle on kirjoittanut esimerkiksi Hautamäki (2000). Turvattomasti kiintyneillä lapsilla on Leväsen ja Silvénin (2000) mukaan havaittu enemmän psyykkisiä häiriöitä.

Kiintymyssuhdetyyppien jakautumisessa on havaittu eroja eri kulttuureissa. Moilanen, Kunelius, Tirkkonen ja Crittenden (2000) ovat tutkineet 1,5-vuotiaiden suomalaisten kaksosten kiintymyssuhdetta. Yhdysvaltalaisotokseen verrattuna suomalaisilla kaksosilla havaittiin enemmän A-tyyppin kiintymyssuhdetta, mutta suomalaisilla kaksosilla havaittiin hieman enemmän B-tyyppiä kuin yksöslapsilla. A-tyyppi oli yleisin myös Hautamäen (2006) kolmen sukupolven kiintymyssuhdetutkimuksen aineistossa.

Kiintymyssuhdeteoriaa ovat soveltaneet Sternberg, Lamb, Guterman, Abbott ja Dawud-Noursi (2005), jotka ovat tutkineet israelilaisten nuorten ja heidän vanhempiansa suhdetta ja koetun perheväkivallan vaikutusta nuori-vanhempi -suhteen laatuun. Pahoinpidellyillä nuorilla havaittiin heikompi kiintymys vanhempiansa kuin nuorilla, joita itseään ei ollut pahoinpidelty tai joiden perheissä väkivaltaa ei esiintynyt lainkaan. Suhde äitiin oli heikompi huolimatta siitä oliko äiti pahoinpitelijä vai ei. Lapsen tai nuoren ja vanhemman välinen kiintymys voi kuitenkin muuttua olosuhteiden muuttuessa. Tulosten perusteella lapsi-vanhempisuhteeseen kohdistuvalla interventiolla voidaan saavuttaa hyvä tulos huolimatta perheen väkivaltaisesta taustasta.

Kiintymyssuhteen muodostumisvaiheessa on mahdollista lisätä soveltuvalla interventioilla turvallisesti kiintyneiden lasten määrää. Hollantilaisessa tutkimuksessa (van den Boom 1994) kolme kuukautta kestänyt interventio aloitettiin, kun vauva oli puolivuotias. Kohderyhmänä olivat alemman sosiaaliluokan äidit, joilla oli helposti ärtyvä vauva. Intervention tarkoituksena oli tukea turvallisen kiintymyssuhteen muodostumista. Siinä pyrittiin parantamaan äidin kykyä havaita lapsen tarpeet ja reagoida niihin johdonmukaisesti. Intervention kohderyhmän vauvoilla oli yksivuotiaana merkitsevästi useammin turvallinen kiintymyssuhde kuin vertailuryhmällä, ja äitien herkkyyks havaita vauvan tarpeet lisääntyi intervention aikana. Seurantatutkimuksessa (van den Boom 1995) intervention positiiviset vaikutukset näkyivät vielä lapsen ollessa kolmevuotias.

Varhaisen vuorovaikutuksen tukemiseen suunnattuja interventioita ovat meta-analysissaan vertailleet van Ijzendoorn, Juffer ja Duyvesteyn (1995). Heidän mukaansa interventioilla pystyttiin parhaiten muuttamaan vanhempien herkkyyttä havaita oikein lapsen tarpeet. Sen sijaan lapsen turvattoman kiintymyssuhteen muuttamisessa interventiot eivät olleet olleet yhtä tehokkaita. Lyhytaikaiset ehkäisevät interventiot havaittiin pitkäaikaisia terapeuttisia interventioita tehokkaimmiksi.

Benoit ja Parker (1994) ovat tutkineet aikuisen kiintymystyylin pysyvyyttä ja kiintymyssuhteen ylisukupolvisuutta kolmen sukupolven, isöäidin, äidin ja syntyvän vauvan tarkastelussa. Äidin kiintymystyyliä havaittiin pysyvyyttä raskausajasta siihen saakka, kun lapsi oli 11 kuukauden ikäinen. Vain viiden tutkimukseen osallistuneen äidin kiintymystyyli muuttui seuranta-aikana, 59 äidin pysyi samana. Tutkimukseen osallistuneista kolmen sukupolven jäsenistä 65 prosentilla oli keskenään sama kiintymyssuhdetyyppi. Tuloksia tarkastellessa tulee huomioida, että otoksen äideillä oli keskimääräistä parempi koulutus- ja tulotaso, eikä otos siten vastannut perusjoukkoa. Myös Besser ja Priel (2005) havaitsivat kolmen sukupolven tarkastelussaan jatkuvuutta kiintymyssuhteissa.

Vanhemman kiintymyssuhde vaikuttaa hänen tapansa olla vuorovaikutuksessa lapsensa kanssa (Levänen & Silvén 2000). Myös Hautamäen (2006) tulokset tukevat oletusta kiintymyssuhteen ylisukupolvisuudesta. Kun lapsen, äidin ja äidinäidin kiintymyssuhdetta verrattiin lapsen ollessa 1-vuotias, 42 %:lla oli sama kiintymyssuhdemalli. Lapsen ollessa 3-vuotias sama malli havaittiin 47 %:lla. Suurin jatkuvuus havaittiin B-tyyppin kiintymyssuhteessa, mutta myös A-tyyppissä havaittiin jatkuvuutta. Ranskalaisessa kolmen sukupolven tarkastelussa (Sabatier & Lannegrاند-Willems 2005) havaittiin puolestaan selvää jatkuvuutta kiintymystavoissa ja arvoissa äidiltä nuorelle. Isoäidin vaikutus nuoreen oli epäsuora eikä niin selvä. Lähinnä isoäidin vaikutus näkyi äidin kasvatustavoitteissa ja välittyi sitä kautta lapsenlapsen.

Benoit, Diane & Parker, Kevin. 1994.

Stability and transmission of attachment across three generations.

Child development, 65 (5), 1444–1456.

Asiasanat: *stability of adult attachment & transmission of attachment across generations, infants & mothers & grandmothers, 12 mo study, attachment behavior, transgenerational patterns, grandparents, longitudinal studies, mothers.*

Tiivistelmä: Examined stability of adult attachment and transmission of attachment across 3 generations in a longitudinal study of 96 White infants, mothers, and maternal grandmothers. The Adult Attachment Interview (AAI) assessed attachment in mothers (during pregnancy and when infants were 11 mo old) and grandmothers (any time during

the study). The Strange Situation (SS) assessed attachment in infants at 12 mo. Both the 3- and 4-category classification systems of the AAI and the SS were used. Mothers' AAI classifications were stable over 12 mo in 90% (3-category) and 77% (4-category) of mothers. Mothers' AAI classifications during pregnancy predicted infants' SS classifications in 81% (3-category) and 68% (4-category) of cases and grandmothers' AAI classifications in 75% (3-category) and 49% (4-category) of cases. Using log-linear analysis, a simple parent-to-child model is shown to account for transmission of attachment.

Besser, Avi & Priel, Beatriz. 2005.

The apple does not fall far from the tree: attachment styles and personality

vulnerabilities to depression in three generations of women. *Personality and social psychology bulletin*, 31, 8, 1052–1073.

Asiasanat: *adult, aged, depression / psychology, female, humans, intergenerational relations, interpersonal relations, middle aged, object attachment, questionnaires.*

Tiivistelmä: The intergenerational transmission of attachment insecurity was examined in a community sample of 300 participants consisting of 100 three-generation triads of women. It was hypothesized that personality vulnerabilities mediate the association between attachment insecurity and depression within each generation. Findings show significant intergenerational congruence of trait vulnerabilities and attachment styles. Moreover, the second generation's attachment dimensions and personality vulnerabilities were found to mediate the association between first- and third-generation scores on attachment and vulnerability variables. Findings supported the following hypothesized within- and between-generation paths: Within generations, self-criticism was found to mediate the association between attachment insecurity and depression; between generations, depression, but not self-criticism, mediated the association between assessments of attachment insecurity in mothers and their daughters. This study constitutes a first approach to the delineation of the role played by self-criticism in the association between negative models of the self and depression across generations.

Hautamäki, Airi. 2000. Kiinnittymisteoria. Teoria yksilön kiinnittymisestä tärkeisiin toisiin ihmisiin, kiinnittymisen merkityksestä

kehitykselle ja kiinnittymisen katkoksista. *Psykologia*, 35 (1), 4–29.

Asiasanat: *Bowlby, John; psykoanalyysi, lasten kehitys, ihmissuhteet, äidit, kiinnittymisteoria, kiintymyssuhdeteoria.*

Tiivistelmä: Artikkelissa tarkastellaan kiinnittymisteorian kehitystä ja teoriaan liittyvää menetelmäkehitystä. Lisäksi esitetään kiinnittymistutkimuksen peruskysymyksiä ja metodologisia haasteita.

Hautamäki, Airi. 2006. Transmission of attachment across three generations: A longitudinal study of two normative samples in Finland concerning mechanisms of continuity and discontinuity. The 10th World Congress of the WAIMH, Paris, July 2006. Handout.

Tiivistelmä: Julkaisussa esitellään tuloksia tutkimuksesta, jossa tarkasteltiin kiintymyssuhteen pysyvyyttä äidin linjassa kolmessa sukupolvessa Suomessa. Tutkimusaineistona oli 15 joensulaista ja 19 helsinkiläistä ensimmäistä lastaan odottavaa äitiä ja isää sekä syntyvät lapset ja äidinäidit. Kokonaisotos oli 135 henkilöä. Menetelminä hyödynnettiin äidin ja äidinäidin adult attachment interview -syvähaastattelua, vauvan ja vanhempien vuorovaikutuksen videokuvausta kotona, sekä laboratorio-olosuhteissa toteutettua infant strange situation -menetelmää ja preschool strange situation -menetelmää. Niiden avulla selvitettiin, mitkä ovat äidinäidin, äidin ja isän kiintymyssuhteet sekä lapsen kehittyvä kiintymyssuhde. Perhettä seurattiin raskauden alkujasta siihen, kun lapsi oli kolmevuotias. Yleisin kiintymyssuhdetyyppi oli A (isistä 64,7 % ja kolmevuotiaista lapsista 51,5 %, isoäideistä 42,4 %), mitä saattaa selittää autoritäärisen

kasvatuksen perinne. Alustavat tulokset tukevat klassisia kiintymyssuhdetutkimustuloksia: mitä sensitiivisempi vanhempi (lapsen viestit tunnustava ja niihin oikein reagoiva) sitä todennäköisemmin lapsi on turvallisesti kiintynyt 1-vuotiaana. Usein kiintymyssuhdelinjan havaittiin jatkuvan sukupolvelta toiselle, mutta hieman heikommin kuin Benoit & Parkerin (1994) tutkimuksessa, jossa otos oli keskiluokkainen. Tulosta saattoivat selittää sukupolvien kasvuolosuhteet, joihin ovat vaikuttaneet voimakkaat yhteiskunnalliset muutokset, kuten kaupungistuminen. Kun lapsen, äidin ja äidinäidin kiintymyssuhdetta verrattiin lapsen ollessa 1-vuotias, 42 %:lla oli sama kiintymyssuhdemalli. Lapsen ollessa 3-vuotias sama malli havaittiin 47 %:lla. Suurin jatkuvuus havaittiin B-tyyppin kiintymyssuhteessa, mutta myös A-typissä havaittiin jatkuvuutta. Suomi vaikuttaa otosten perusteella olevan kulttuuri, jossa löytyy vähemmän turvallisesti kiintyneitä (B-kiintymyssuhdetyyppejä) kuin yleensä löytyy kansainvälisissä meta-analyytisissä tutkimuksissa. Näin on siitakin huolimatta, että ulkoinen sosiaalinen turvallisuus on Suomessa lisääntynyt isoäitisukupolven ajoista, ja vanhemmat ilmaisivat usein halunsa ilmaista hellyyttä ja tunteitaan lapsilleen. Selitys saattaa löytyä siitä, että kiintymyssuhteen muutos puheen tasolta käytännön toiminnaksi voi viedä aikaa ainakin kolmen sukupolven verran.

Levänen, Maija & Silvén, Maarit. 2000.

Ennustaako äidin kiintymyssuhde vanhemmuuden laatua? *Psykologia*, 35 (1), 58–70.

Asiasanat: *kiintymys, kiintymyssuhdeteoria, vanhemmuus, äidit, vuorovaikutus.*

Tiivistelmä: Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, ennustaako suomalaisten äitien kiin-

tymyssuhteen laatu heidän sensitiivisyyttään leikki-tilanteissa kaksivuotiaan lapsen kanssa. Tutkimukseen osallistui 49 äiti-lapsi-paria. Lasten ollessa kaksivuotiaita arvioitiin äidin sensitiivisyys leikki-tilanteesta. Kun lapset olivat viisivuotiaita, äidit haastateltiin AAI-menetelmällä kiintymyssuhteen laadun arvioimiseksi. Tulokset osoittivat, että autonomiset äidit ovat sensitiivisempiä vuorovaikutustilanteissa kaksivuotiaan lapsensa kanssa kuin ei-autonomiset äidit, mikä vastaa aikaisempien tutkimusten tuloksia. Yllättävä tulos oli, että koulutus selitti osan kiintymyssuhteen ja sensitiivisyyden välistä yhteydestä.

Moilanen, Irma; Kunelius, Anne;

Tirkkonen, Tiina & Crittenden,

Patricia. 2000. Attachment in Finnish

twins. Teoksessa: Crittenden, Patricia & Claussen, Angelica (toim.). *The organization of attachment relationships: Maturation, culture, and context.* Cambridge University Press, 125–140. ISBN 0-521-58002-1

Asiasanat: *twin status & premature birth & hospital treatment & darkness, attachment styles,*

18 mo old twins vs singletons & parents,

Finland, cross cultural differences,

attachment behavior, hospitalization,

premature birth, seasonal variations,

twins, cross cultural differences.

Tiivistelmä: Focuses on attachment in Finnish twins (aged 18 mo), particularly the possibility that rates of secure attachment may be affected by twin status, biophysiological risk, and seasonal depression. The authors hypothesized that (1) because of Finland's Scandinavian culture and policy of maternal employment, normative Finnish children would

display a distributional bias toward Type A attachment pattern relative to other cultures; however, there would be fewer Type A twins than singletons, (2) because of egalitarian values of Finnish culture, no gender differences would exist, (3) "overt" risk factors of twin status, premature birth, and hospital treatment would increase parental attention to infants such that the greater the risk, the greater the probability of security, and (4) darkness (during the winter months) would adversely affect security of attachment in both twins and singletons. When compared with reference groups in the US, the Finnish twins' attachment seems more often to be Type A. When comparing Finnish twins with singletons, twins seemed to be slightly more often in category B, whereas singletons more often exhibited Type A. Infants receiving hospital treatment seemed to be more often in category B, and twins were most often in category B during the dark months.

Sabatier, Colette & Lannegrand-Willems, Lyda. 2005. Transmission of family values and attachment. A French three-generation study. *Applied psychology: an international review*, 54 (3), 378–395.

Asiasanat: *family values, attachment, French three generation study, attachment behavior, family relations, family, intergenerational relations, values, mothers.*

Tiivistelmä: This study addresses the question of transmission among 95 triads of three generations (grandmothers, mothers, and adolescents) regarding two aspects of family solidarity: agreement on values in three domains (individualism, collectivism, and family values), and representations with regard

to self-other relationships (working models of attachment). The results underscore the specificity of modern French families which is characterised for all generations by a certain combination of autonomy values and solidarity based on social contract and respect for hierarchies. French adolescents show a high level of endorsement of family values but also a high level of individualism. Values and working models of attachment are transmitted unequally depending on their content and through a variety of patterns. However, direct and indirect transmissions are seldom an exact replication. Some differences are observed along generations. Data indicate more proximity between mothers and adolescents than grandmothers and a clear transmission from mothers to adolescents. Grandmothers influence mothers through their parental goals (obedience and autonomy), value of children, and collectivist values.

Sternberg, Kathleen; Lamb, Michael; Guterman, Eva; Abbott, Craig & Dawud-Noursi, Samia. 2005.

Adolescents' perceptions of attachment to their mothers and fathers in families with histories of domestic violence: a longitudinal perspective. *Child abuse & neglect*, 29 (8), 853–869.

Asiasanat: *family violence, adolescents, perceptions, parent child relations, individual differences, well being, attachment, child abuse.*

Tiivistelmä: Effects of both childhood & teenage experiences of domestic violence on adolescent-parent attachments were examined. Israeli adolescents ($M=15.9$ years) who were either victims of physical abuse,

witnesses of physical spouse abuse, victims & witnesses of abuse, or neither victims nor witnesses of abuse were questioned about attachments to their parents using the Inventory of Parent & Peer Attachment [IPPA; Armsden, G. C., & Greenberg, M. T. (1987). The inventory of parent & peer attachment: Individual differences & their relationship to psychological well-being in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 16, 427–454]. Abuse status 5 years earlier was unrelated to the adolescents' current perceptions of their attachments whereas current abuse status predicted the adolescents' perceptions of attachment to their mothers. Adolescents who were victims of physical abuse reported weaker attachments to their parents than adolescents who were not abused or who had solely witnessed interparental physical abuse. Attachments to mothers were weaker whether or not mothers were the perpetrators of abuse. These findings suggest that victimization adversely affects children's perceptions of relationships with their parents, but that changes in the exposure to family violence are associated with changes in relationships with parents. These findings suggest that intervention can have positive effects on parent-child relationships despite violent histories.

van den Boom, Dymphna. 1994 . The influence of temperament and mothering on attachment and exploration: An experimental manipulation of sensitive responsiveness among lower-class mothers with irritable infants. *Child development*, 65 (5), 1457–1477.

Asiasanat: *maternal sensitive responsiveness,*

quality of interaction & infant exploration & attachment, 6 mo olds & their mothers, 3 mo study, attachment behavior, exploratory behavior, mother child relations, sensitivity / personality.

Tiivistelmä: Assigned 100 6-mo-old infants and their mothers to 2 intervention and 2 control groups to study effects of enhancing maternal sensitive responsiveness on quality of mother-infant interaction, infant exploration, and attachment. The intervention lasted 3 mo and was directed at promoting secure attachment by improving mothers' ability to monitor infant signals attentively, to perceive infant signals accurately, and to respond appropriately and contingently. When infants were 9 mo of age, intervention group mothers were significantly more responsive, stimulating, visually attentive, and controlling of their infant's behavior than were control group mothers. Intervention infants had higher scores than control infants on sociability, self-soothing, and exploration, and they cried less. Quality of exploration also improved with intervention. At age 12 mo, significantly more intervention group dyads than control group dyads were securely attached.

van den Boom, Dymphna. 1995.

Do first-year intervention effects endure?

Follow-up during toddlerhood of a sample of Dutch irritable infants.

Child development, 66 (6), 1798–1816.

Asiasanat: *skill based training program, maternal sensitivity enhancement, 6–9 mo olds & their mothers, 3 yr study, mother child relations, parent training, program evaluation, sensitivity training,*

longitudinal studies.

Tiivistelmä: Evaluated the enduring effectiveness of a skill-based training program, 1st conducted when the children were 6–9 mo old, to enhance maternal sensitivity. 82 mothers and their toddlers were evaluated at 18 and 24 mo, and 79 at 3½ yrs on the basis of observations of free play, everyday interaction, problem solving, and peer interaction. Results show that the intervention promoted a sustained improvement in the mother-child relationship. More toddlers whose mothers participated in the intervention were securely attached than there were securely attached control group dyads. The benefits of the intervention were seen at 24 mo as well as in assessments of the quality of the interaction across multiple domains. Evidence of sustained effects of the 1st yr intervention program was still seen in the 3rd yr.

van IJzendoorn, Marinus;

Juffer, Femmie & Duyvesteyn, Marja.

1995. Breaking the intergenerational cycle of insecure attachment: A review of the effects of attachment-based interventions on maternal sensitivity and infant security.

Journal of child psychology and psychiatry, 36 (2), 225–248.

Asiasanat: *preventive or therapeutic interventions, parental sensitivity & child's attachment security, meta analysis, attachment behavior, meta analysis, parent child relations, parent training, parents.*

Tiivistelmä: Addresses the effectiveness of preventive or therapeutic interventions aiming at enhancing parental sensitivity and children's attachment security in the infant-mother attachment relationship. Sixteen pertinent studies are reviewed, and 12 studies are included in a quantitative meta-analysis (N=869). Results show that interventions are more effective in changing parental insensitivity ($d=.58$) than in changing children's attachment insecurity ($d=.17$). Longer, more intensive, and therapeutic interventions appear to be less effective than short-term preventive interventions. Interventions which are effective at the behavioral level may not necessarily lead to changes in insecure mental representations of the parents involved. The implications of changes at the behavioral level (sensitivity; attachment) without accompanying changes at the representational level will be discussed.

Äidin raskaudenaikaisen päihteiden käytön vaikutukset lapseen

Äidin raskaudenaikaisen päihteiden käytön on todettu altistavan lapsen monenlaisille kehityshäiriöille, joita voimistavat puutteet varhaisessa vuorovaikutuksessa. Koponen (2006) on tutkinut sikiöaikana päihteille altistuneiden lasten kasvuympäristöä ja kehitystä. Ratkaisevinta alkoholille altistuneiden lasten kehitykselle oli se, miten paljon toimintakykyä haittaavia sairauksia ja vammoja sikiöaikainen alkoholi-altistus oli aiheuttanut, miten varhain lapset oli sijoitettu pitkäaikaisesti pois biologisesta perheestään ja miten paljon vaikeita elämänkokemuksia heillä oli. Vähiten oireilevat lapset löytyivät niiden lasten joukosta, jotka oli sijoitettu suoraan synnytyslaitokselta.

Viittalan (2001) tutkimuskohteena olivat sikiöaikana alkoholille altistuneiden huostaanotettujen lasten elämäntilanne, ja siinä ilmenevät riski- ja suojaavat prosessit. Elämäntilanteeseen sisältyivät lapsen yksilölliset ominaisuudet, toimintaympäristöt, sosiaaliset suhteet ja toiminnalliset piirteet. Riskiprosesseja välittäviä haavoittavia mekanismeja olivat:

1. lastensuojelun toimet (elämänmuutokset, piiloasiakkuus, sijaisperheiden elämänmuutokset ja heidän tuen puute, lastensuojeluongelmien sosiaalinen periytyvyys, sisaruksista eroon joutuminen, sosiaalityöntekijän näkymätön rooli lapsen kanalta, viranomaisyhteistyön puute),
2. sikiöaikainen alkoholi-altistuminen ongelmana lapselle (FAS-tiedon puute lapsen lähi-piirissä ja siitä seurannut tietämättömyys lapsen käyttäytymispiirteiden neurologisesta perustasta, kuntoutustutkimusten ja kuntoutuksen sattumanvaraisuus) ja
3. erityiskoulusijoitus normaalin koulun ulkopuolelle poikkeavuuden vahvistajana (erityisopetus ei aina kuntouttanut vaan syrjäytti lapsia).

Suojaavia prosesseja välittäviksi mekanismeiksi havaittiin Viittalan tutkimuksessa puolestaan seuraavat asiat:

1. sijaishuolto (biologisen perheen suoja, lapsen vanhemmikseen kokemat sijaisvanhemmat ja perheeseen kokema sijaisperhe, sosiaalinen verkosto kiintymyssuhteiden verkostona, sosiaalityöntekijän rooli lapsen tukijana ja perhehoidon ohjaukseen liittynyt sijaisvanhempien tukeminen),
2. lasten ominaisuudet (aktiivisuus ja vahvuudet) ja
3. erityisopetuksen vahvuudet (kuntoutumista edistävät tekijät, ulkoiset puitteet).

Pajulo (2001) tutki psykiatrian väitöskirjassaan päihderiippuvaisten äitien ja vauvan vuorovaikutusta sekä raskaudenaikaisen päihderiippuvuuden ja masennuksen yleisyyttä ja samanaikaista esiintyvyyttä keskiverto-otoksessa. Poikkileikkaustutkimuk-

nessa päihderiippuvuuden esiintyvyydeksi tuli 6 %, ja se oli merkitsevästi yhteydessä raskaudenaikaiseen masentuneisuuteen (8 % äideistä) ja koettuihin vaikeuksiin läheisissä ihmissuhteissa. Äidin odotusaikaiset mielikuvat lapsesta ja äitiydestä olivat negatiivisempia, jos hänellä oli jokin edellä mainituista riskitekijöistä. Negatiivisilla mielikuvilla on puolestaan yhteys äidin ja vauvan väliseen vuorovaikutukseen, ja puutteellisen vanhemmuuden ylisukupolvisuuteen.

Äidin ja vauvan vuorovaikutuksen tukeminen on tärkeää ja kannattavaa raskausajalta lähtien. Myönteisten kokemusten lisääntyminen yhteisissä tilanteissa vauvan kanssa edesauttavat äidin päihteettömänä pysymistä ja riittävän hyvään vanhemmuuteen motivoitumista. Kiintymyssuhdemenetelmiä on hyödynnetty sellaisen interventiomallin kehittämisessä, jonka kohteena ovat olleet huumeriippuvaiset äidit (Suchman, Pajulo, DeCoste & Mayes 2006). Pajulo ja Kalland (2006) ovat tarkastelleet katsauksessaan päihdeongelmaisen äidin ja vauvan hoitomenetelmien sisällöllistä kehittämistä suomalaisten päihde-ensikotien työssä. Heidän mukaansa hoitoa ei ole saatavissa riittävästi ja varsinkin vauva-äitisuhdetta korostava hoito on järjestösektorin vastuulla.

Koponen, Anne. 2006. Sikiöaikana päihteille altistuneiden lasten kasvuympäristö ja kehitys. Kotu-tutkimuksia 5. Kehitysvammaliitto. Helsinki. ISBN 951-580-417-5

Asiasanat: sikiön alkoholioireyhtymä, sikiövauriot, lasten kehitys, lapset, kehitys, sikiö, altistuminen, päihteet, alkoholi, huumeet, vaikutukset, sikiöt, kehityshäiriöt, fyysinen kehitys, psyykinen kehitys, terveys, sosiaalinen kehitys, elinolot, kasvuympäristö, sosiaalinen käyttäytyminen, käyttäytymishäiriöt, varhainen vuorovaikutus, vanhempi-lapsisuhte, kiintymys, vammaiset, sijaishuolto, perhehoito.

Tiivistelmä: Tutkimuksessa kartoitettiin sikiöaikana alkoholille (n = 78) tai huumeille (n = 15) altistuneiden lasten kasvuympäristöä sekä fyysistä ja sosioemotionaalista kehitystä. Tutkittavina olivat Helsingin sosiaaliviraston asiakkaina vuoden 2002 alussa olleet 0–16-vuotiaat lapset. Tiedot lapsista saatiin kyselylomakkeilla sosiaalityöntekijöiltä ja las-

ten kasvattajilta, kasvattajien kirjoittamista lasten elämäkertatiedoista ja haastatteluilla. Alkoholille altistuneista lapsista yli puolella oli FAS-diagnoosi, neljänneksellä FAE-diagnoosi ja viidennes oli diagnosoimattomia. Joka toisella alkoholille altistuneella lapsella ja joka viidennellä huumeille altistuneella lapsella oli todettu vähintään yksi pitkäaikaissairaus tai vamma. Huumeille altistuneista lapsista viidesosalla oli jokin pitkäaikaissairaus. Loput olivat fyysisesti terveitä. Alkoholille altistuneista lapsista 4 oli kehitysvammaisia, ja heikkolahjaisuutta oli 9 %:lla. Huumeille altistuneilla lapsilla ei ilmennyt vaikea-asteisia kehitysviivästymiä, mutta monella oli sosioemotionaalisen kehityksen ongelmia. Kielen ja puheen ongelmat sekä tarkkaavuuden, keskittymiskyvyn ja sosiaalisen kanssakäymisen ongelmat olivat tyypillisiä sekä alkoholille että huumeille altistuneille lapsille. Vain yksi lapsi oli sijoitettu heti syntymänsä jälkeen pitkäaikaiseen perhehoitoon. Muut suoraan synnytyslaitokselta sijoitetut kuusi lasta oli sijoitettu ensin lastenkotiin ja sieltä alle

3-vuotiaina perhehoitoon. Kaikki muut lapset varttuivat elämänsä alun biologisessa perheessä. Pääosa alkoholille altistuneista lapsista oli tutkimushetkellä sijoitettuina sijaisperheisiin ja pieni osa laitoksiin. Huumeille altistuneet lapset olivat nuorempia kuin alkoholille altistuneet lapset ja asuivat useammin biologisessa kodissa. Kaikilla biologisessa perheessä asuneilla lapsilla oli takanaan rankkoja kokemuksia. Alkoholille altistuneista lapsista 44 % oli sijoitettu ainakin kerran biologisen kotinsa ulkopuolelle jo ennen ensimmäistä ikävuottaan. Huumeille altistuneilla lapsillakin tilapäisiä sijoituksia oli ollut jo runsaasti, ja osa oli sijoitettu pysyvästi sijaisperheisiin. Ratkaisevinta alkoholille altistuneiden lasten kehitykselle oli se, miten paljon toimintakykyä haittaavia sairauksia ja vammoja sikiöaikainen alkoholi-altistus oli aiheuttanut, miten varhain lapset oli sijoitettu pitkäaikaisesti pois biologisesta perheestään ja miten paljon vaikeita elämäkokemuksia heillä oli. Vaikutusta oli myös suhteella biologisiin vanhempiin sijoituksen jälkeen. Vähiten oireilevat lapset löytyivät niiden lasten joukosta, jotka oli sijoitettu suoraan synnytyslaitokselta. Silmiinpistävä piirre vaikeimmin oireilevilla lapsilla oli yleinen käyttäytymisen jäsentymättömyys. Perhehoito edisti lasten kehitystä, mutta ei poistanut ongelmia. Terapiaa ja tukea kasvatukseseen oli saatu liian vähän. Pitkäaikaisen huostaanoton kynnyks on Suomessa korkea, eivätkä lasten suojelulaissa määritetyt lasten oikeudet toteudu käytännössä. Sikiöaikaisen alkoholi-altistuksen ja kasvuympäristön vaikutusta lasten kehitykselle on vaikea eritellä. Todennäköisesti alkoholi-altistuksen aiheuttama keskushermostohäiriö yhdessä varhaisen vuorovaikutuksen puutteiden kanssa käynnistää prosessin, jonka takia lapsen on vaikea

muodostaa jäsentynyttä kuvaa itsestään sekä säädellä tunteitaan ja käyttäytymistään.

Pajulo, Marjaterstu. 2001. Early motherhood at risk: mothers with substance dependency. *Annales Universitatis Turkuensis D 439*. Turun yliopisto. Turku. ISBN 951-29-1922-2

Asiasanat: *substance dependency, depression, social support, mother-infant interaction, maternal representations, pregnancy, postnatal period.*

Tiivistelmä: Background of the study: The first purpose of this study was to explore the prevalence of antenatal substance dependency and antenatal depression, their co-existence and associated factors in a general population sample (n=391). The second purpose was to explore specific factors hypothesized to affect substance-addicted mothers' interactive behaviour with their babies using clinical (n=12) and control groups (n=12). Methods: Prevalences and associated factors were explored using questionnaires in a cross-sectional population sample of pregnant women (Substance Abuse Subtle Screening Inventory, Edinburgh Postnatal Depression Screen and two Social Support Questionnaires). The maternal interactive capacity of substance-addicted mothers with their babies was assessed using a video method (Early Relational Assessment) at the child's age of 3 and 6 months, and co-existing psychosocial risk factors were explored with questionnaires. The contents of mental representations were studied with semantic differentials (Interview of Maternal Representations During Pregnancy) both in the general population sample and in the clinical group. Results: In the epidemiological study, the prevalence

of antenatal substance dependency was 6%, and of depression 8%. Substance dependency and experienced difficulties in social relationships were independently associated with antenatal depression. Mothers defined as being at psychosocial risk had more negative prenatal representations about the child, self, partner and own mother. Especially the difference between the risk group and the low-risk group in prenatal representations of maternity seemed to be of importance. In the controlled clinical study, substance-addicted mothers had more concern scores in their interactive behaviour, and especially in the area of "maternal affective and behavioural involvement", more depressive symptoms, more experienced difficulties in social environment and less experienced social support during the postnatal period than the control group mothers. A change in the content of certain mental representations towards negativity from late pregnancy onwards was associated with problems in maternal interactive behaviour and depression at six months postpartum in the clinical group. Conclusions: The combination of substance addiction and early motherhood leads to a complex situation, which seems to be on the increase and urgently needs development of identification, education and more specialised treatment services. The association of antenatal substance dependency with antenatal depression and experienced difficulties in social relationships should be more widely acknowledged by professionals.

Pajulo, Marjukka & Kalland, Mirjam. 2006. Uutta ajattelua päihdeongelmaisten äiti-vauvaparien hoidossa. *Duodecim*, 122 (21), 2603–2610.

Asiasanat: *raskaus, päihdeongelmat, päihdeongelmaiset, hoito, saatavuus, resurssit, äidit, sekakäyttö, sikiö, altistuminen, huumeet, päihteet, sikiövauriot, synnytys, äitiys, selviytyminen, vauvat, vuorovaikutus, riippuvuus, neurobiologia, mielihyvä, hoito, ensikodit, interventiohoito, tuloksellisuus, vanhemmuus, vuorovaikutus, refleksiivisyys.*

Tiivistelmä: Äitien päihteidenkäyttöön liittyvät haitat ovat poikkeuksellisen laajoja ja monitasoisia. Katsauksessa on kuvattu päihdeongelmaisten äitien hoidon sisällöllistä kehittämistä suomalaisten päihde-ensikotien työssä ja sen teoreettisia ja kliinisiä perusteita. Hoito aloitetaan jo raskausaikana, mikäli mahdollista. Hoidossa tuetaan samanaikaisesti ja voimakkaasti sekä äidin päihteettömänä pysymistä että äidin ja vauvan suhdetta. Hoidossa vahvistetaan refleksiivistä funktiota, mikä tarkoittaa vauvan nostamista äidin mieleen ja pitämistä siellä varhaisesta vaiheesta lähtien ja monin eri tavoin. Työmuotoja on kehitetty, mutta uusien työmuotojen kehittäminen ja tehostaminen on tarpeen.

Suchman, Nancy; Pajulo, Marjukka; DeCoste, Cindy & Mayes, Linda. 2006.

Parenting interventions for drug-dependent mothers and their young children: The case for an attachment-based approach. *Family relations*, 55 (2), 211–226.

Asiasanat: *parenting interventions, drug-dependent mothers, young children, attachment-based approach, outpatient interventions, child welfare system, caregiving skills, attachment behavior, drug abuse, intervention, mothers, parent training, child welfare, outpatient treatment, parenting skills.*

Tiivistelmä: Maternal substance abuse is the most common factor involved when children come to the attention of the child welfare system. Although there is a clear need for clinical trials to evaluate parenting interventions for drug-dependent women, few studies to date have systematically examined the efficacy of interventions for this population. We first review six published reports of outpatient interventions that aimed to enhance the caregiving skills of substance-abusing mothers caring for children between birth and 5 years of age. After discussing implications of these preliminary studies, we then describe an attachment-based intervention that addresses these implications and has demonstrated preliminary feasibility in a pilot trial.

Viittala, Kaisu. 2001. "Kyllä se tommosellaki lapsella on kovempi urakka". Sikiöaikana alkoholille altistuneiden huostaanotettujen lasten elämäntilanne, riskiprosessit ja suojaavat prosessit. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 180. Jyväskylän yliopisto. ISBN 951-39-0932-8

Asiasanat: *altistuminen, alkoholi, sikiö, lapset, elämäntilanne, huostaanotto, riskitekijät, lasten kehitys, selviytyminen, sikiön alkoholioireyhtymä, lastensuojelu, lapsen asema.*

Tiivistelmä: The research task was to describe and to assess the life situation of the individual child with fetal alcohol syndrome (FAS) or who had been exposed to alcohol in utero and to assess holistically the risk and protective processes with the mediating mechanisms in the life situation of the group of the children. The mediating mechanisms in protective process are reduction of risk

impact, establishment and maintenance of self-esteem and self-efficacy and opening of opportunities. The mediating processes for risk processes are called vulnerability; they are the negative pole of the same processes. The data on the possible meanings of interaction effects were chosen to illustrate different possibilities rather than to draw general conclusions. The research assignment included describing and assessing the disabilities and handicaps caused by exposure to alcohol in utero. The research is multiple case-study, and in the data there were eight children. All the children were being taken care of by society. The child's developmental context was studied with ecological assessment in a natural setting by interviewing fosterparents, teachers, social workers and therapists. The data was gathered, although limited, with non-participatory observations, too. There were 35 interviews, 6 of the children were interviewed. Because of the social workers' recommendation 2 children were excluded from these data collections. The data was gathered over a period of six months in 1995 and 1996. The data were analysed inductively and qualitatively by using the model developed in the themes in the data. It is interpreted from adulthood, making a stand for the child. The life situation of every child is described in the case studies and an assessment of the risk and protective processes with mediating mechanisms was made for all the children. As childhood research is seldom conducted, the social structure of childhood was brought to light. The perspective of children themselves in their childhood showed the strong features of the children and their active side. The mediating mechanisms that might increase the risk proc-

esses to all children were focused on the child protection system, the exposure to alcohol in utero as a problem for children and special education as increasing their deviance. The mediating mechanisms in protective processes were the personal qualities of the children, foster care and the positive features in special education. To study these processes and eco-

logical assessment it is possible to capture the basis of child-centered assessment when the problems are seen, but the mediating mechanisms and the strong, protective poles, too. Then it is possible to plan other interventions than medical to prevent problems and to educate and to teach children in a natural environment, especially to change the environments.

Perheen päihdeongelmat ja päihderiippuvuuskien ylisukupolvisuus

Bailey, Hill, Oesterle ja Hawkins (2006) tarkastelivat päihteiden käytön jatkuvuutta isovanhemmilta vanhemmille ja näiden päihteidenkäytön yhteyttä lasten ongelmakäyttäytymiseen. Taipumuksessa päihteiden käyttöön havaittiin vähäistä, mutta tilastollisesti merkitsevää jatkuvuutta sukupolvelta toiselle. Vanhempien päihteiden käyttö ennusti lasten ongelmakäyttäytymistä, joka puolestaan saattaa olla merkki lapsen päihteiden käytöstä tulevaisuudessa. Myös isovanhempien päihteiden käytöllä havaittiin epäsuora yhteys heidän lastenlapsien ongelmakäyttäytymiseen. Päihteiden käytön ja ongelmakäyttäytymisen ylisukupolvisen kierteen katkaisu on tulosten valossa tärkeää.

Saksalaisessa tutkimuksessa (Barnow, Schuckit, Lucht, John & Freyberger 2002) tarkasteltiin nuorten alkoholin käyttöön vaikuttavia tekijöitä, kuten suvussa esiintynyttä alkoholismia, vanhemmuustyyliä, ja nuoren käyttäytymis- ja tunne-elämän ongelmia, kaveripiiriä ja itsetuntoa. Siinä havaittiin, että alkoholiongelmallisilla nuorilla oli merkitsevästi muita nuoria enemmän käyttäytymisongelmia ja diagnosoituja persoonallisuus- tai käytöshäiriöitä sekä alkoholinkäyttöä kaveripiirissä, ja he olivat kokeneet vanhempiensa torjuntaa. Alkoholiongelmiaisten nuorten vanhemmilla havaittiin runsaasti mielenterveyden akuutteja häiriöitä, millä oli suora ja epäsuora negatiivinen vaikutus nuorten alkoholin käyttöön. Suvussa esiintyneellä alkoholismilla ei havaittu yhteyttä nuoren alkoholin käyttöön. Nuorten alkoholiongelmien kehittymisen ymmärtäminen edellyttää sekä perimän että ympäristötekijöiden huomioimista.

Tanskalaisessa tutkimuksessa (Christoffersen & Soothill 2003) todettiin, että vanhempien pitkäaikaisella alkoholin väärinkäytöllä oli useita pitkäkestoisia seurauksia lapsille. Alkoholistien lapsilla havaittiin 15–27 vuoden ikäisenä keskimääräistä suurempi kuolleisuus ja runsaasti itsetuhoista käyttäytymistä (itsemurhayrityksiä ja huumeriippuvuutta) sekä jonkin verran enemmän psyykkisiä häiriöitä. Vanhempien juominen altisti nuoret teiniraskauksille ja nuorisotyöttömyydelle. Alkoholistivanhemman sukupuoli aiheutti joitakin eroja. Esimerkiksi väkivaltarikokset ja seksuaalirikokset olivat tutkimusotoksessa yleisempiä nuorilla, joiden äiti oli alkoholisti.

Itäpuisto (2005) on tutkinut vanhemman alkoholismien varjossa varttuneiden lapsuudenkokemuksia. Vanhemman alkoholiongelmaiseksi määrittely oli vaikea prosessi lapselle, mutta se tuotti loppuun saatettuna helpotuksen tunteen. Vanhempien alkoholiongelmiin kietoutui usein väkivalta, ja alkoholiongelmainen vanhempi nähtiin perheestä irrallisena ja heikkona vanhempana. Aineistossa näkyi lasten unien häiriintyminen vanhemman käytöksen takia. Mikäli alkoholivanhempi oli äiti, pelättiin hänen kotoa lähtemistä, kun alkoholisti-isää pelättiin hänen ollessa humalassa. Vain harvat olivat saaneet lapsena kaipaamaansa apua, ja lähiympäristö (myös aikuiset) oli avun sijaan leimannut lapsen juovan vanhempansa takia.

Sukupolvittaiset muutokset alkoholin käytössä ovat mahdollisia, ja niihin vaikuttavat myös vallitseva alkoholipolitiikka ja siihen liittyvät yhteiskunnalliset toimenpiteet kuten alkoholilainsäädäntö sekä paikalliset olot. Orjasniemi (2005) on tutkinut raittiuden ja alkoholin käytön sukupolvittaisia muutoksia 1980–2000-luvulla pohjoisella maaseudulla, jossa moraalikulttuuriin on vaikuttanut perinteisesti talonpoikaisuuden ohella lestadiolaisuus. Pohjoisella maaseudulla raittius on yleisempää kuin keskimäärin koko Suomessa ja suhtautuminen alkoholin saamiseen muuta Suomea jyrkempää. Alkoholin käyttö lähes kaksinkertaistui tutkimuspaikkakunnilla parissakymmenessä vuodessa, mutta jäi silti 40 prosenttiin koko Suomen keskimääräisestä käytöstä. Väestöstä oli erotettavissa kolme sosiaalista sukupolvea raittiuden ja alkoholin käyttöön nähden: ”Maaseudun kieltolaki -sukupolvi”, ”Maaseudun märkä sukupolvi” (1950–1960-luvulla syntyneet) ja ”Vapaan alkoholin sukupolvi” (1970- ja 80-luvulla syntyneet).

Bailey, Jennifer; Hill, Karl; Oesterle, Sabrina & Hawkins, David 2006. Linking substance use and problem behavior across three generations. *Journal of abnormal child psychology*, 34 (3), 273–292.

Asiasanat: *between-generation continuity, substance use, problem behavior, childhood & adolescent development, drug usage, behavior problems, drug abuse, transgenerational patterns, adolescent development, childhood development.*

Tiivistelmä: This study examined patterns of between-generation continuity in substance use from generation 1 (G1) parents to generation 2 (G2) adolescents and from G2 adult

substance use and G1 substance use to generation 3 (G3) problem behavior in childhood. Structural equation modeling of prospective, longitudinal data from 808 participants, their parents, and their children showed low levels of G1 to G2 cross-generational continuity in the general tendency to use drugs. This effect was fully mediated by G2 early adolescent behavior problems. Drug-specific residual effects were observed across generations for cigarette smoking. Once established in adolescence, substance use in G2 showed stability over time. G2 substance use at age 27 significantly predicted G3 problem behavior. G1 substance use also was related to G3 problem behavior indirectly. These findings highlight

the importance of interrupting intergenerational cycles of substance use and problem behavior.

Barnow, Sven; Schuckit, Marc; Lucht, Michael; John, Ulrich & Freyberger, Harald. 2002.

The importance of a positive family history of alcoholism, parental rejection and emotional warmth, behavioral problems and peer substance use for alcohol problems in teenagers: A path analysis. *Journal of studies on alcohol*, 63 (3), 305–315.

Asiasanat: *Adolescent, affective symptoms / genetics / psychology, alcoholism / genetics / psychology, child, child behavior disorders / genetics / psychology, child of impaired parents / psychology, comorbidity, female, germany, humans, juvenile delinquency / psychology, male, mental disorders / genetics / psychology, parenting / psychology, peer group, personality assessment, rejection / psychology, research support, non-U.S. Gov't, risk factors, self concept, substance-related disorders / genetics / psychology.*

Tiivistelmä: Objective: The purpose of this study was to test a hypothetical model of alcohol problems in German adolescents. Among 180 offspring, family history of alcoholism, parenting styles, behavioral and emotional problems, peer-group characteristics, feelings of self-esteem, behavioral problems and psychiatric comorbidity of the parents were examined. Method: Data were generated from the Study of Health in Pomerania (SHIP), in which families were randomly selected if 12–18 year old biological offspring were members of the household; a smaller

group of subjects was selected from local outpatient treatment centers. Members of 133 families, including 180 (50.6% male) offspring who were appropriate for the current analyses, received personal semistructured diagnostic interviews and several self-rating questionnaires. Analyses compared offspring with alcohol problems (AP; n=40) and with no alcohol problems (NAP; n=140), and used structural equation modeling to test a hypothetical model. Results: The comparisons revealed that the AP group had significantly more behavioral problems (e.g., aggression / delinquency), more perceived parental rejection and less emotional warmth, a higher amount of alcohol consumption, were more likely to associate with substance-using peers and more often received a diagnosis of conduct disorder or antisocial personality disorder. Whereas the family history of alcoholism did not differ significantly between groups, parents of offspring with an alcohol use disorder had significantly more additional diagnoses on DSM-IV Axis I. The evaluation of the model supported the importance of aggression / delinquency and association with substance-using peers for alcohol problems in people. An additional diagnosis in the parents was directly and indirectly (through aggression / delinquency) related to alcohol problems of the adolescents. Conclusions: The data indicate that alcohol problems in the offspring are associated with several domains of influence in their environment. Prospective studies measuring both biological and environmental factors using sufficient sample sizes will be needed for optimal understanding of the development of alcohol problems in youth.

Christoffersen, Mogens & Soothill, Keith. 2003. The long-term consequences of parental alcohol abuse: a cohort study of children in Denmark. *Journal of Substance Abuse Treatment*, 25 (2), 107-116.

Asiasanat: *teenage childbearing, suicide attempt, violent crime, youth unemployment, mental illness.*

Tiivistelmä: The aim of this study is to consider whether parents' abuse of alcohol has an impact on children during their formative years. The research is based on data from 84,765 children born in Denmark in 1966. These children and their parents were followed between 1979 and 1993. Information was analyzed from government registers covering health, education, family separation, suicidal behavior, criminality, and unemployment, using a discrete time Cox-regression model. Results showed that the parents' alcohol abuse may frame the childhood with parental violence, very high occurrence of family separations, and often foster care. The parental abuse of alcohol may influence several long-term consequences for their 15- to 27-year-old children such as increased mortality, self-destructive behaviors (e.g. attempted suicide or drug addiction). Hospitalization due to violence, an increased risk of teenage pregnancy and unemployment were also seen more frequently among cases where the parents were alcohol abusers. Mothers' alcohol abuse seemed to be associated with higher occurrences of all the mentioned disadvantages.

Itäpuisto, Maritta. 2005. Kokemuksia alkoholiongelmisten vanhempien kanssa eletystä lapsuudesta. Kuopion yliopiston julkaisuja E 124. Kuopio. ISBN 951-27-0363-7

Asiasanat: *alkoholiongelmat, päihdeongelmat, vanhemmat, perheet, lapsiperheet, lapset, lapsuus, kokemukset, läheisriippuvuus, alkoholinkäyttö, alkoholismi, vaikutukset, perhesosiologia.*

Tiivistelmä: Tutkimuksessa tarkasteltiin sitämillaisia lapsuudenkokemuksia alkoholiongelmisten vanhempien kanssa eläminen synnyttää. Empiirisenä aineistona käytettiin sellaisten omista kokemuksistaan kertovien eri-ikäisten ihmisten haastatteluja ja kirjoituksia, jotka olivat eläneet lapsuuttaan joko yhden tai kahden alkoholiongelmaiseksi määrittelemänsä vanhemman kanssa. Tutkimuksen yhtenä tavoitteena oli eritellä aiempaa alkoholiongelmisten vanhempien lapsista tehtyä tutkimusta ja läheisriippuvuusajattelua. Lasten ja aikuisten välillä havaittiin eroja käsityksissä siitä, kuka on alkoholiongelmainen. Vanhemman määrittelyminen alkoholiongelmaiseksi oli monin tavoin vaikea prosessi. Väkivalta kietoutui monesti kertojien kokemuksissa vanhempien alkoholiongelmiin. Kertojat näkivät alkoholiongelmaisen vanhemman perheestä irrallisena. Tämän toiminta vanhempänä oli kertojien mukaan usein heikkoa, ja osaa vanhemmista kuvattiin jopa sadistisiksi. Juovan vanhemman sukupuoli vaikutti lapsuudenkokemuksiin. Humalaiset isät herättivät pelkoa kotiin tullessaan kun taas alkoholiongelmaisen äidin kotoa lähtemistä pelättiin. Lapsuudessa koettu ympäristön suhtautuminen kuvattiin hylkäämisen ja leimaamisen käsittein. Vain harvat olivat saaneet lapsena kaipaamaansa apua. Lasten leimaamiseen juovien vanhempien perusteella olivat osallistuneet niin ympäristön aikuiset kuin lapsetkin. Lapsuudessa käytettiin monia keinoja, joilla itseä ja muita ihmisiä suojeltiin alkoholiongelmien tuottamilta haitoilta. Monet kertoivat hoitaneensa lap-

suudessa erilaisia perheen asioita. Näin lapsen oma toiminta voidaan nähdä jopa merkittävänä läheisen alkoholiongelmien tuottamien haittojen vähentämisessä. Lapsuuden näkökulmaa ei ole hyödynnetty alkoholitutkimuksessa ja siksi relevantteja tutkimuskysymyksiä on paljon. Lopuksi tarkasteltiin käytössä olevia keinoja, joilla alkoholiongelmaisten vanhempien lasten elämää käytännössä helpotetaan tai voitaisiin helpottaa.

Orjasniemi, Tarja. 2005. Ottaako vai ei...

Raittiuden ja alkoholin käytön sukupolvittaiset muutokset moraalivallin murtumisen ilmentyminä pohjoisella maaseudulla 1980–2000-luvulla. Acta Universitatis Lapponiensis 89. Lapin yliopisto. Rovaniemi. ISBN 951-634-992-7

Asiasanat: *alkoholinkäyttö, raittius, juomatavat, alkoholikulttuuri, alkoholi, asenteet, maaseutuväestö, sukupolvet, sukupuolirot, alkoholipoliittikka, 1980-luku, 1990-luku, 2000-luku, Posio, Ranua, Lappi.*

Tiivistelmä: Tutkimus kuvaa raittiuden ja alkoholin käytön muutoksia sekä muutoksiin liittyvää moraalivallin murentumista. Sukupolvittaiset ja -puolittaiset muutokset raittiudessa ja alkoholin käytössä ilmentävät postmodernisoituvan yhteiskunnan vaikutusten tunkeutumista erityisyyksiä sisältävään pohjoisen maaseudun vahvaan traditionaaliseen kulttuuriin jonka moraalivallin tukipilarina on talonpoikaisuuden ohella lestadiolaisuus. Tarkastelu kohdentuu pohjoisen maaseudun kahteen kuntaan Posioon ja Ranuaan. Tutkimustehtävä on kuvata, miten väestö arvioi kehitystä paikkakunnalla, miten paikallinen alkoholipoliittinen asenne- ja mielipideilmasto on muuttunut, miten raittius ja siinä tapahtuneet muutokset ilmenevät paikallisesti

vuosina 1980-, 1990- ja 2000-luvulla sekä mitä muutoksia alkoholin käytössä on tapahtunut. Tutkimus on survey-tutkimus. Tutkimusaineisto muodostuu kolmesta poikkileikkausaineistosta ja kahdesta paneeliaineistosta. Poikkileikkausaineistot ovat vuodelta 1984 (N = 658), 1994 (N = 287) ja 2001 (N = 376). Paneeliaineistot ovat vuosilta 1984–2001 (N = 179) ja 1994–2001 (N = 126). Ensimmäinen kysely tehtiin täysin kuivilla paikkakunnilla ennen alkoholi myymälöiden tuloa, toinen kysely keskioluen kieltopäätösten purkamisen jälkeen ja kolmas kysely kuusi vuotta uuden alkoholilain jälkeen. Raittius on ollut ja on edelleen pohjoisella maaseudulla huomattavasti yleisempää kuin keskimäärin koko Suomessa. Poikkeuksen muodostavat posiolaiset nuoret, jotka eivät eroa enää raittiudessaan omasta ikäluokastaan. Raittius kiinnittyy Ranualla vahvasti uskonnollisuuteen. Raittiiden keski-ikä on myös maaseudulla noussut ja iäkkäät naiset muodostavat raittiiden ydinryhmän. Alkoholipoliittisen mielipideilmaston vapautumisesta huolimatta suhtautuminen alkoholin saatavuuteen on jyrkempää kuin koko Suomessa. Alkoholin käyttö on lähes kaksinkertaistunut paikkakunnilla parissakymmenessä vuodessa, mutta jää silti 40 prosenttiin koko Suomen keskimääräisestä käytöstä. Pohjoisen maaseudun väestön keskuudesta voidaan erottaa raittiuden ja alkoholin käytön suhteen kolme sosiaalista sukupolvea, joista kaksi vanhinta ovat myös paikallissukupolvea. Maaseudun kieltolaki -sukupolvi on elänyt aikuisuutensa joko kokonaan tai osittain kuivalla maaseudulla. Yleinen raittius ja vähäinen alkoholin käyttö on kuulunut varsinkin naisten elämään. Maaseudun märkä sukupolvi muodostuu 1950–1960-luvulla syntyneistä. He ovat ensimmäinen yhtenäisesti alkoholia käyt-

tävä sukupolvi. Naisten luopuminen raittiudesta alkoi 1980-luvulla, mutta alkoholin käyttö lisääntyi vasta 1990-luvulla. Vapaan alkoholin sukupolvi on syntynyt 1970- ja 80-luvulla. He ovat tulleet alkoholin käyttökään vapaan alkoholin saatavuuden aikana.

Lapsi ja vanhemman mielenterveysongelmat

Masentuneiden äitien lapsilla on havaittu käytöshäiriöitä, kuten antisosiaalisuutta, mitä on selitetty hoivaympäristöllä ja geeneillä. Brittiläisen kaksostutkimuksen mukaan sekä geenit että ympäristö voivat kohottaa antisosiaalisuuden riskiä masentuneiden äitien lapsilla. Interventiot tulisikin kohdentaa äidin masennuksen hoitoon ja vanhemmuuden tukemiseen, ja tärkeää olisi selvittää vanhempien mahdollinen antisosiaalinen tausta. (Kim-Cohen, Moffitt, Taylor, Pawlby & Caspi 2005.) Riittävän varhaisella perheinterventiolla on saatu hyviä tuloksia masentuneiden vanhempien lasten sairastumisen ehkäisyssä (Beardslee, Gladstone, Wright & Cooper 2003). Tehokkaaksi keinoksi osoittautui esimerkiksi lapsen ymmärryksen kasvattaminen vanhemman sairaudesta.

Bifulco ym. (2002) ovat selvittäneet psyykkisen häiriön puhkeamiseen nuoruuden ja aikuistumisen kynnyksellä vaikuttavia ylisukupolvisia tekijöitä, kuten äidin masennusta ja heikkoa vanhemmuutta. Varhaisaikuisuuden psyykkisen häiriön puhkeamista ennusti parhaiten äidin haavoittuvuus (alhainen itsetunto ja puutteet ihmissuhdetaidoissa) sekä lasten laiminlyönti tai pahoinpitely. Haavoittuvien äitien lapsilla havaittiin nelinkertainen riski sairastua psyykkisesti.

Jos halutaan ymmärtää vanhemmalla todetun mielialahäiriön vaikutuksia lapseen, on tärkeä ymmärtää, millainen vaikutus vanhempien mielialojen vaihtelulla ylipääntään on heidän lapsiinsa. Solantaus-Simula, Punamäki ja Beardslee (2002) havaitsivat tutkimukseen osallistuneilla lapsilla neljäntyyppisiä reaktioita vanhemman alamaissa olemiseen. Niistä ”aktiivinen empatia” ja ”piittaamattomuus” näyttivät tukevan lapsen selviytymistä, kun puolestaan ”ylitunteellisuus” ja ”välttely” aiheuttivat lapselle masennukseen liittyviä oireita. Perhe-elämän vastoinkäymisten varalta lapsen olisi hyvä osata tuntea empatiaa muita kohtaan, osata tunnistaa omat tunnereaktionsa sekä erottaa omat kokemuksensa vanhempien kokemuksista.

Jähi (2004) on tutkinut aikuisia, joilla on lapsuudenkokemuksena äidin tai isän psyykinen sairaus. Vanhemman psyykinen sairaus synnytti pelon omasta sairastumisesta. Usein vanhemman sairastuminen loi lapselle huolehtijan ja vastuunkantajan roolin. Vaikeat kokemukset olivat olleet ”pinnan alla”, ja niihin oli mahdollista ottaa etäisyyttä kielellistämällä kokemukset. Lapsiomaisilla on yksilöllisiä kokemuksia, jotka synnyttävät omanlaisiaan tiedon ja tuen tarpeita. Vaikea kokemus voi luoda myös selviytymisen välineitä.

Beardslee, William; Gladstone, Tracy; Wright, Ellen & Cooper, Andrew. 2003.

A family-based approach to the prevention of depressive symptoms in children at risk:

Evidence of parental and child change.

Pediatrics, 112 (2), 119–31.

Asiasanat: *adolescent, child, child behavior, child psychology, child of impaired parents / psychology, depression / prevention & control, depressive disorder / diagnosis / epidemiology, family / psychology, family relations, follow-up studies, intervention studies, mood disorders / psychology, parents / psychology, psychotherapy, risk factors.*

Tiivistelmä: We conducted a large-scale efficacy trial of 2 manual-based preventive intervention programs that were designed to be used widely in public health settings. These interventions target the relatively healthy children (ages 8–15) of parents with mood disorder. Ninety-three families (88.5% of our initial sample), including 121 children, participated in this study. To address directly how their lives had changed, all family members in both conditions were assessed for psychopathology and for overall functioning at intake, and for psychopathology, functioning, and response to intervention immediately postintervention, approximately 1 year postintervention, and again approximately 2.5 years postintervention. We found that parents in both conditions reported significant change in child-related behaviors and attitudes, and that the amount of change reported increased over time from time 3 to time 4 ($\chi^2(1)=18.1$). Moreover, relative to parents in the lecture program (mean number of changes=6.3), parents in the clinician-facilitated program reported more change in child-related behaviors and at-

titudes (mean number of changes=9.8). Children in both conditions reported increased understanding of parental illness attributable to participation in our intervention programs. There was a positive association between the amount of change children reported in their understanding of parental illness and the number of changes couples reported in child-related behaviors / attitudes ($\chi^2(1)=37.3$; ie, parents who had changed the most in response to intervention had children who also changed the most). Finally, internalizing scores for all children decreased with increased time since intervention ($\chi^2(1)=7.3$). In addition, females had higher internalizing scores than males ($\chi^2(1)=5.3$). There was no significant effect of group on children's change in internalizing symptomatology ($\chi^2(1)=0.2$). Carefully designed preventive interventions do have long-standing positive effects in how families problem solve around parental illness. Our results show significant benefits from both interventions. Moreover, changes in parents' perceptions translated directly into changes in children's own understanding of parental illness. Parental behavior and attitude changes and their connection to child changes in understanding identify an important mediating variable: family change. By increasing children's understanding of parental mood disorder, our interventions were found to promote resilience-related qualities in these children at risk. This presentation represents the first and only longitudinal primary prevention study of relatively healthy children at risk for psychopathology attributable to parental mood disorder and demonstrates a significant reduction in risk factors and increase in protective factors in these families over a long

time interval, 2(1/2) years. Our results provide support for a family-based approach to preventive intervention.

Bifulco, Antonia; Moran, Patricia; Ball, Caroline; Jacobs, Catherine; Baines, Rebecca; Bunn, Amanda & Cavagin, Joanne. 2002. Childhood adversity, parental vulnerability and disorder: Examining inter-generational transmission of risk. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 43 (8), 1075–1086.

Asiasanat: *childhood adversity, parental vulnerability, intergenerational transmission of risk, intergenerational factors, psychiatric disorders, maternal characteristics, early experience, mental disorders, mothers, parental characteristics, transgenerational patterns, at risk populations.*

Tiivistelmä: Investigated intergenerational factors associated with psychiatric disorder in late adolescence / early adulthood to differentiate influences from maternal disorder, maternal poor psychosocial functioning and poor parenting, on offspring. 276 mother-offspring pairs participated. Data were collected over two time periods: a consecutively screened series of mothers and offspring in 1985–90 and a 'vulnerable' series of mothers and offspring in 1995–99. The vulnerable mothers were selected for poor interpersonal functioning and / or low self-esteem and the consecutive series were used for comparison. Rates of childhood adversity and disorder in the offspring were examined in the two groups. Maternal characteristics including psychosocial vulnerability and depression were then examined in relation to risk transmission. Offspring of

vulnerable mothers had a fourfold higher rate of yearly disorder than those in the comparison series. They were twice as likely to have experienced childhood adversity comprising either severe neglect, physical or sexual abuse before age 17. Analysis showed that maternal vulnerability and neglect / abuse of offspring provided the best model for offspring disorder. Results are discussed in relation to psychosocial models of risk transmission for disorder.

Jähi, Rita. 2004. Työstää, tarinoida, selviytyä. Vanhemman psyykkinen sairaus lapsuudenkokemuksena. *Acta Electronica Universitatis Tampereensis*, 353. Tampere University Press. Saatavissa: <http://acta.uta.fi>. ISBN 951-44-5993-8. Julkaistu myös painettuna sarjassa *Acta Universitatis Tampereensis*, 1015. ISBN 951-44-5992-X

Asiasanat: *psykkisesti sairaat, mielenterveyshäiriöt, vanhemmat, psyykkiset vaikutukset, lapset, omaiset, kokemukset, lapsuus, vanhempi-lapsisuhde, sairaus.*

Tiivistelmä: Tutkimuksen kohteena olivat psyykkisesti sairastuneiden vanhempien nyt jo aikuistuneiden lasten kokemukset vanhempiensa sairaudesta. Siinä käsiteltiin lapsen kokemusta äidin tai isän psyykkisestä sairaudesta ja sairaudelle annettua merkitystä elämän osana. Tutkimuksessa etsittiin riskien lisäksi suojaavia tekijöitä, jotka johtavat selviytymiseen. Laadullinen aineisto koostui kymmenestä haastattelusta, joihin osallistui 12 naista ja yksi mies. Sairastunut vanhempi oli kaikissa tapauksissa äiti, mutta yhdessä myös isä oli sairastunut psyykkisesti. Tutkimuksessa selvisi, että vaikeat kokemukset olivat olleet ”pinnan alla”, ja

niihin oli mahdollista ottaa etäisyyttä kielellis-tämällä kokemukset. Äitiä kuvattiin totaalisen kielteisenä tai lisäksi rakkauden, myötätunnon ja säälin värittämänä. Vanhemman psyykkinen sairaus synnytti pelon omasta sairastumisesta, ja itsensä selviytyneiksi kokeneet eivät enää pelänneet sairastuvansa. Usein vanhemman sairastuminen loi lapselle huolehtijan ja vastuunkantajan roolin. Psykkisesti sairastuneiden vanhempien lapsilla oli ollut törmäyksiä terveydenhuollon kanssa.

Kim-Cohen, Julia; Moffitt, Terrie; Taylor, Alan; Pawlby, Susan & Caspi, Avshalom. 2005. Maternal depression and children's antisocial behavior: nature and nurture effects. *Archives of General Psychiatry*, 62 (2), 173–181.

Asiasanat: *adult, antisocial personality disorder / diagnosis / epidemiology / etiology, child, child behavior disorders / diagnosis / epidemiology / etiology, child of impaired parents, depressive disorder / epidemiology, family health, humans, research support, non-U.S. Gov't, research support, U.S. Gov't, P.H.S., social environment.*

Tiivistelmä: Background: Children of depressed mothers have elevated conduct problems, presumably because maternal depression disrupts the caregiving environment. Alternatively, the association between maternal depression and children's antisocial behavior (ASB) may come about because (1) depressed women are likely to have comorbid antisocial personality traits, (2) depressed women are likely to mate and bear children with antisocial men, or (3) children of depressed mothers inherit a genetic liability for

psychopathology. Method: We used data from the E-Risk Study, a representative British cohort of 1116 twin pairs assessed at 5 and 7 years of age. We tested for environmental mediation of the association between maternal depression during the children's first 5 years of life and children's ASB at age 7 years, free from familial liability for ASB. Results: Maternal depression occurring after, but not before, the twins' birth was associated with child ASB and showed a significant dose-response relationship with child ASB at 7 years of age. Parental history of ASPD symptoms accounted for approximately one third of the observed association between maternal depression and children's ASB, but maternal depression continued to significantly predict children's ASB. Intraindividual change analyses indicated that children exposed to their mother's depression between ages 5 and 7 years showed a subsequent increase in ASB by age 7 years. The combination of depression and ASPD symptoms in mothers posed the greatest risk for children's ASB. Conclusions: Studies ignoring genetic transmission overestimate social transmission effects because both genetic and environmental processes are involved in creating risk for ASB in children of depressed mothers. Interventions for depressed mothers aiming to reduce conduct problems in their children should address parents' antisocial personality, as well as mothers' depression.

Solantaus-Simula, Tytti; Punamäki, Raija-Leena & Beardslee, William. 2002. Children's responses to low parental mood. I: Balancing between active empathy, overinvolvement, indifference, and

avoidance. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 41 (3), 278–286.

Asiasanat: *adaptation, psychological, adult, affect, attitude, child, cluster analysis, empathy, female, humans, male, middle aged, parent-child relations, research support, non-U.S. Gov't, social alienation.*

Tiivistelmä: Objective: The aims were to study children's behavioral and emotional responses to parental low mood, and the associations of these responses with parental depressive symptoms and the children's own mental distress. Method: The community sample consists of 990 twelve-year-old Finnish children and their mothers (843) and

fathers (573). The children's responses were elicited by inquiring about their behaviors and feelings when their mothers and their fathers were feeling down. Results: Cluster analysis identified four response patterns: the Active Empathy, Emotional Overinvolvement, Indifference and Avoidance. The Emotional Overinvolvement and the Avoidance groups reported more depressive and externalizing symptoms than the other two groups. The patterns did not vary on the basis of variation in the level of parental depressive symptoms. Conclusions: Children are sensitive members of their families and feel for their parents. Their responses can reflect both adaptive and nonadaptive patterns.

Väkivallan ja rikollisuuden ylisukupolvinen kierre

Väkivallan ylisukupolvinen periytyminen

Perheväkivallan on havaittu johtavan toisinaan ylisukupolviseen kierteeseen. Myös kotimaisessa tutkimuksessa on havaittu äidiltä lapselle siirtyvä väkivallan ylisukupolvinen kierre (Haapasalo & Aaltonen 1999). Väkivallan ylisukupolvisuutta on selitetty sosiaalisella oppimisella, väkivaltaisten roolimallien siirtymisellä ja heikolla vanhemmuudella. Sosiaalisen oppimisen teorian mukaan väkivaltaisissa perheissä varttuneilla on suurempi riski omaksua negatiivinen kommunikaatiotyyli ja aggressiivinen konfliktinratkaisutyylit. On myös esitetty, että perheessä, jossa on pahoinpitelevä isä ja pahoinpidelty äiti, tytär omaksuisi uhrin ja poika pahoinpitelijän roolin. Vancouverilainen otos tuki yleistä sosiaalisen oppimisen teoriaa, mutta ei sukupuoleen tai rooleihin liittyvää siirtymistä. (Kwong, Bartholomew, Henderson & Trinke 2003.)

Suurempi riski turvautua väkivaltaan omassa seurustelusuhteessa on sellaisilla nuorilla, jotka ovat lapsuudessaan todistaneet väkivaltaista käytöstä vanhempiensa välillä ja joiden perheessä vanhempien valvonta on vähäistä (Chapple 2003). Väkivallalle lapsuudessaan altistuneet miehet olivat konfliktitilanteissa aggressiivisempia ja dominoivempia, mistä voidaan päätellä, että väkivallalle altistuneet miehet ovat vaarassa ajautua vihamielisyyteen ja vaikeuksiin omassa parisuhteessaan (Skuja & Halford 2004). Myös kolmen sukupolven pitkittäistutkimuksen (Conger, Neppl, Kim & Scaramella 2003) tulokset ovat tukeneet sosiaalisen oppimisen teoriaa vihaisen ja vihamielisen käyttäytymisen ylisukupolvisuudesta: aggressiivisen vanhemmuustyylin havaittiin jatkuneen isoäidiltä hänen lapsilleen, ja lapsenlapsen aggressiivisella käytöksellä havaittiin yhteys hänen vanhempansa käytökseen.

Vanhempien välisellä väkivallalla on pitkäaikaisia vaikutuksia lapsiin. Tällaisissa perheissä varttuneilla todettiin pitkittäistutkimuksessa tavallista huonompi lapsi-vanhempisuhte, huonompi henkinen hyvinvointi ja enemmän väkivaltaisuutta omassa parisuhteissaan. (McNeal & Amato 1998.) Väkivallan ylisukupolvisuuden tutkimuksissa on lähes poikkeuksetta otettu tutkimusyksiköksi yksilö, eikä molemmat vanhemmat. Kuitenkin on mahdollista, että suojaavana tekijänä voi toimia toisen vanhemman perheväkivallaton tausta, jolloin suurimmassa vaarassa olisivat lapset, joiden molemmilla vanhemmilla on taustalla kokemuksia lapsuudessa koetusta perheväkivallasta. (Kwong, Bartholomew, Henderson & Trinke 2003.)

Chapple, Constance. 2003. Examining intergenerational violence: Violent role modeling or weak parental controls? *Violence and victims*, 18 (2), 143–162.

Asiasanat: *intergenerational violence, parental violence, role modeling, social control, parental controls, dating violence, parent child attachments, monitoring, adolescent dating,*

attitudes toward violence, family violence, parent child relations, partner abuse, social dating, transgenerational patterns, adolescent attitudes, attachment behavior, childrearing practices, marital conflict, role models.

Tiivistelmä: Family violence research has uncovered a positive relationship between parental violence and children's later involvement in intimate violence. In a similar vein, criminology's social control theory suggests that weak or absent parental controls are associated with a variety of delinquent acts. Little research, however, investigates the link between parental violence, parental controls, and dating violence. This article asks two research questions: How is inter-parental violence associated with parent-child attachments, monitoring, adolescent dating, attitudes toward violence, and dating violence? And second, are there independent and interactive effects of inter-parental violence, and parental controls on dating violence offending and attitudes towards violence? Subjects in grades 9–11 completed a self-report survey. Dating violence offending is significantly associated with witnessed inter-parental violence, high dating frequency, and low parental monitoring. Attitudes towards violence are associated with witnessed interparental violence, lower parental attachment, and the interaction of witnessed interparental violence and parental attachment. The implications for role modeling and social control theory are discussed.

Conger, Rand; Neppl, Tricia;

Kim, Kee Jeong & Scaramella, Laura.

2003. Angry and aggressive behavior across three generations: a prospective, longitudinal

study of parents and children. *Journal of abnormal child psychology*, 31 (2), 143–160.

Asiasanat: *adolescent, adult, aggression, anger, child, child / preschool, cohort studies, female, follow-up studies, humans, intergenerational relations, male, parent-child relations, parenting / psychology, prospective studies, questionnaires, research support, non-U.S. Gov't, research support, U.S. Gov't, P.H.S., social behavior disorders / epidemiology / psychology.*

Tiivistelmä: This investigation examined intergenerational continuities in both angry, aggressive parenting and also the angry, aggressive behavior of children and adolescents. Data from 75 G2 youth (26 men, 49 women, M=22-years old), their mothers (G1), and their G3 children (47 boys, 28 girls, M=2.4-years old) were included in the analyses. The prospective, longitudinal design of the study, which included observational and multiinformant measures, overcame many of the methodological limitations found in much of the earlier research on intergenerational transmission. The results demonstrated a direct connection between observed G1 aggressive parenting and observed G2 aggressive parenting from 5 to 7 years later. G2 aggressive behavior as an adolescent and G3 aggressive behavior as a child were related to parenting behavior but not directly to one another. The results were consistent with a social learning perspective on intergenerational continuities in angry and aggressive behaviors.

Haapasalo, Jaana & Aaltonen, Terhi. 1999.

Mothers' abusive childhood predicts child abuse. *Child abuse review*, 8 (4), 231–250.

Asiasanat: *child abuse, child care,*

child welfare workers, psychological abuse, regression analysis, cultural transmission, intergenerational transmission of abuse, child protection services.

Tiivistelmä: To examine the intergenerational transmission of abuse, the study compared 25 mothers whose child had been under the supervision of the child protection services (CPS) with 25 mothers who had had no contact with the CPS. The groups were compared with respect to their own self-reported childhood abuse, their abuse of their own child and punitiveness. The data were gathered using interviews and files. There were no significant differences between the groups in self-reported childhood physical abuse, but the CPS mothers had experienced more childhood psychological abuse, especially rejection, accusations, terrorizing and corrupting. The groups did not differ in the self-reported physical or psychological abuse inflicted upon one's own child. In the total sample of 50 mothers, hierarchical regression analyses showed, however, that the mothers' childhood abuse experiences predicted their abuse of their own child. Punitiveness was best predicted by maternal childhood psychological abuse. The results thus provide evidence for the cycle of abuse model.

Kwong, Marilyn; Bartholomew, Kim; Henderson, Antonia & Trinke, Shanna. 2003. The intergenerational transmission of relationship violence. *Journal of family psychology*, 17 (3), 288–301.

Asiasanat: *adult, british columbia, domestic violence / psychology, female, humans, intergenerational relations, male, middle aged, models, psychological, regression analysis,*

risk factors, sex factors, stress, psychological / psychology.

Tiivistelmä: This study explored the intergenerational transmission of violence in a community sample. A telephone survey of 1,249 adults in the City of Vancouver assessed family-of-origin violence (father to mother, mother to father, father to self, and mother to self), as well as physical and psychological abuse in intimate relationships. All forms of family-of-origin violence were predictive of all forms of relationship abuse, consistent with a general social learning model of relationship violence. There was no evidence of gender-specific or role-specific patterns of transmission. For example, father-to-mother violence was not specifically predictive of men's perpetration and women's victimization in adult relationships. Nor was parent-to-self violence more predictive of victimization than perpetration. The methodological and theoretical implications of these findings are discussed.

McNeal, Cosandra & Amato, Paul. 1998. Parents' marital violence: long-term consequences for children. *Journal of family issues*, 19 (2), 123–139.

Asiasanat: *adult children, parent child relations, family violence, childhood factors.*

Tiivistelmä: In terms of long-term consequences, for children, longitudinal data from the Study of Marital Instability over the Life Course show that approximately 500 parents' reports of marital violence 1980–1988 (when children were ages 11–19, on average) predict 420 offspring's 1992 reports of negative outcomes in early adulthood, including poorer

parent-child relationships, lower psychological well-being, & more violence in their own relationships. Most of these associations are independent of parents' nonviolent conflict, divorce, self-reported abusive behavior toward children, & alcohol / drug use.

Skuja, Kathy & Halford, Kim 2004.

Repeating the errors of our parents? Parental violence in men's family of origin and conflict management in dating couples. *Journal of Interpersonal Violence*, 19 (6), 623–638.

Asiasanat: *adaptation, psychological, adult, aggression / psychology, case-control studies, domestic violence / psychology / statistics & numerical data, female, humans, intergenerational relations, male, marriage / psychology, parent-child relations, Queensland, regression analysis, research support, non-U.S. Gov't, risk factors, sex factors,*

sexual partners / psychology, students / psychology.

Tiivistelmä: Within a social learning model, family-of-origin violence places men at risk for developing negative communication in their adult relationships. Thirty young men exposed to family-of-origin violence (exposed group) and 30 unexposed young men were videotaped discussing a conflict topic with their female dating partners. Relative to the unexposed group, the exposed men and women reported higher relationship aggression and during discussion showed more negative communication, were more domineering, and the men reported more negative affect. There were no differences between the groups on cognition or heart rate. The conflict management deficits and aggression evident in the exposed group suggest that these partners are at high risk for future relationship aggression and distress.

Perheväkivallan ja antisosiaalisuuden riski- ja suojaavat tekijät

Lasten kaltoinkohtelun (seksuaalisen tai fyysisen väkivallan) ylisukupolvisuuden riskitekijöiksi on tunnistettu vanhempien nuori ikä (alle 21-vuotiaat vanhemmat) sekä aiemmin todetut mielenterveysongelmat ja väkivaltaisen aikuisen asuminen perheessä, mutta myös esimerkiksi vanhemmuustyyleillä on vaikutusta väkivallan ylisukupolvisuuteen (Dixon, Browne & Hamilton-Giachritsis 2005). Tanskalaisen pitkäikäistutkimuksen mukaan lasten kaltoinkohtelua esiintyi erityisesti perheissä, joissa esiintyi isän mielenterveysongelmia, äidin alkoholi- tai huumausaineongelmia, äidin pitkäaikaistyöttömyyttä, perheväkivaltaa ja vanhempien rikollisuutta, ja joissa havaittiin olevan heikentyvät sosiaaliset verkostot (Christoffersen 2000). Pojat altistuivat väkivallalle tyttöjä useammin. Huostaanotettujen lasten äideillä havaittiin itsellään olleen ongelmallinen äitisuhde (Vuori 2003).

Haapasalo (2000) on tutkinut lapsena pahoinpideltyjen äitien vankilassa olevia poikia ja näiden poikien kokemaa lapsuuden pahoinpitelyä. Rikollisista merkittävä osa oli kokenut lapsuudessaan pahoinpitelyä, samoin kuin heidän vanhempansa

omassa lapsuudessaan. Äitiyden ongelmat ja avioliittoongelmat selittivät vastaavuu-
ta taloudellisten vaikeuksien ja lastensuojeluinterventioiden välillä. Tulokset tukivat
aikaisempia tutkimustuloksia siitä, kuinka lapsuuskodin taloudelliset vaikeudet lisää-
vät vanhempien mielenterveysongelmia ja kovempien kurinpitokeinojen käyttöä ja
vaikuttavat negatiivisesti lapsen elämässä selviytymiseen.

Sauvola (2001) on selvittänyt seurantatutkimuksessaan lapsuuden perheraken-
teen, erityisesti yksinhuoltajuuden vaikutusta nuoruudessa ilmenevään henkiseen ja
fyysiseen hyvinvointiin sekä rikollisuuteen. Yksinhuoltajataustaisilla nuorilla havaittiin
muita enemmän väkivaltaista rikollista käyttäytymistä sekä rattijuoppoutta. Ei-väki-
valtainen rikollinen käyttäytyminen oli yleisempää nuorilla miehillä, joiden vanhempi
oli kuollut tai vanhemmat eronneet. Yksinhuoltajataustaisilla miehillä todettiin ko-
honnut kuolleisuusriski, erityisesti itsemurhariski. Yksinhuoltajaperheessä kasvami-
nen oli nuorille rasite, vaikkei aina johtanut negatiivisiin seurauksiin.

Jokela (2006) on laatinut katsauksen antisosiaalisuuden ja rikollisuuden käyttäyty-
misgeneettiseen tutkimukseen, erityisesti käsitteellisiin seikkoihin. Antisosiaalisuudel-
la viitataan käyttäytymiseen, joka rikkoo sosiaalisia normeja ja muiden ihmisten oi-
keuksia eli yksilö voidaan tulkita antisosiaaliseksi hänen tekojensa (normien vastai-
sen toiminnan) tai henkilökohtaisten ominaisuuksiensa (psykiatristen kriteerien tai
persoonallisuuden) perusteella. Antisosiaalista käyttäytymistä ei voida täysin selittää
ympäristötekijöillä, sillä myös yksilön geenit vaikuttavat käyttäytymispiirteiden kehit-
tymiseen vuorovaikutuksessa ympäristötekijöiden kanssa. Ihmisiin kohdistuva, jo lap-
sena alkanut aggressiivinen antisosiaalinen käyttäytyminen kytkeytyy tutkimusten mu-
kaan vahvemmin genetiikkaan kuin ei-aggressiivinen (esim. varastelu nuoruusiässä).

On tärkeää huomata, että perinnölliset taipumukset vaikuttavat kehityksen
suuntautumisen todennäköisyyteen, mutta eivät määrää lopputulosta ennalta. Anti-
sosiaalisen käyttäytymisen ja rikollisuuden polku ei ala aina varhaislapsuudesta vaan
antisosiaalinen käyttäytyminen voi alkaa missä vaiheessa tahansa ainakin varhaisai-
kuisuuteen asti (Thornberry 2005). Toisaalta antisosiaalisuus ilmenee ihmisen eri
kehitysvaiheissa lapsuudesta aikuisuuteen eri tavoin.

Antisosiaalisessa käyttäytymisessä on havaittu toisinaan ylisukupolvista jatku-
vuutta kolmen sukupolven tarkastelussa (Smith & Farrington 2004 ja Thornberry
2005). Molempien vanhempien ominaisuudet ja käytös voivat osaksi selittää lapsen
rikollisuutta. Amerikkalaisessa yhteiskunnassa vallitsevat sukupuoliroolit ja niihin
liittyvät odotukset vaikuttavat siihen, että rikollisuuden riskiä lisäsi äidin kyvyttö-
myys tarjota lapselle lämminhenkinen ja hoivaava kasvuympäristö ja isän negatiivinen
vanhemmuus sekä taloudellinen stressi. Toisaalta vanhemmuus ei rajoitu pelkästään
vanhempiin, vaan toisinaan lapsiin vaikuttavat suorasti tai epäsuorasti myös isovan-
hemmat, jotka voivat esimerkiksi lisätä lapsen riskiä ajautua rikolliseksi tai suojata
häntä rikollisen uralta. (Thornberry 2005.)

Lapsena koetun kaltoinkohtelun on todettu johtavan antisosiaaliseen käyttäytymiseen. Fyysinen pahoinpitely (ei henkinen laiminlyönti) varhaislapsuudessa johti vertaisryhmästä syrjäytymiseen päiväkodissa, mikä ennusti ongelmia koulunkäynnissä ja antisosiaalista käytöstä nuoruudessa. Siksi antisosiaalisuuden ehkäisyyn tulisi alkaa jo lapsuuteen sijoittuvilla interventioilla. (Egeland, Yates, Appleyard & van Dulmen 2002.) Todennäköisemmin ongelmallisia kasvatuskeinoja käyttivät sellaiset vanhemmat, joilla on todettu antisosiaalista käytöstä. Ongelmallisella vanhemmuudella puolestaan todettiin yhteys jälkikasvun aggressiivisuuteen. (Johnson, Smailes, Cohen, Kasen & Brook 2004.) Vanhempien vaikutus lapsen antisosiaaliseen käyttäytymiseen oli kiinni lapsen sukupuolesta, ja käyttäytymiseen vaikutti eri tavalla äiti ja isä (Kosterman, Haggerty, Spoth & Redmond 2004).

Perheväkivallan tai sodan aiheuttamalla traumalla on erilaiset seuraukset sosiaaliseen tukeen väkivaltaisen kokemuksen ajankohdasta riippuen. Lapsuudessa koettu kaltoinkohtelu heikensi sosiaalista tukea, mutta aikuisena koettu sotilaallinen väkivalta lisäsi sosiaalista tukea. Molemmilla väkivallan uhreilla todettiin runsaasti mielenterveysongelmia eli sosiaalinen tuki ei välttämättä vaikuttanut myönteisesti väkivallan uhrien selviytymiseen. Riittävä ja tyydyttävä sosiaalinen tuki kuitenkin lievensi sotilaallista väkivaltaa kokeneiden mielenterveysongelmia, mutta ei lapsuudessa väkivallan uhriksi joutuneiden mielenterveysongelmia. (Punamäki, Komproe, Qouta, El-Masri & de Jong 2005).

Christoffersen, Mogens. 2000. Growing up with unemployment: a study of parental unemployment and children's risk of abuse and neglect based on national longitudinal 1973 birth cohorts in Denmark.

Childhood: a global journal of child research, 7 (4), 421–438.

Asiasanat: *child abuse, child neglect, children, family characteristics, family problems, family violence, foreign countries, longitudinal studies, parent background, social environment, social influences, unemployment, Denmark.*

Tiivistelmä: Explored the role of parental unemployment as a risk factor for abuse and neglect of Danish children between 6–18 years old. Information from population-based registers cover several health aspects, educa-

tion, social networks, family violence, parental self-destructive behaviour, parental alcohol or drug abuse, and parental unemployment. Preliminary analysis of a 10 percent randomized sample of two birth cohorts (children born in 1966 and 1973) led to the present design. The study included all Danish children born in 1973 who had been hospitalized due to abuse or neglect between the years 1979 and 1991, when the children were between 6 and 18 years of age. Population-based registers were used to gather data on health, education, social networks, family violence, parental self-destructive behaviour, parental alcohol or drug abuse and parental unemployment. The study analysed how the family situation prior to the abuse or neglect differs from the controls. The nested case cohort data were

analysed by means of logistic regression to isolate the potential influence from parental unemployment. The results show that incidences of abuse or neglect of children and adolescents are seen more often in families suffering from: (1) father's neurotic disorder; (2) diminishing social networks; (3) violence in the family and parental criminality; (4) mother's alcohol or drug abuse; (5) parental lack of vocational training and (6) mother's long-term unemployment. Boys were more exposed to abuse and neglect than girls. Estimates show that the odds ratio for abuse and neglect is 1.3 if the mother had been unemployed for at least 21 weeks the previous year – standardized for other risk factors. The article suggests that as unemployment degrades and humiliates parents, it can put considerable strain on their behaviour towards their children.

Dixon, Louise; Browne, Kevin & Hamilton-Giachritsis, Catherine. 2005.

Risk factors of parents abused as children: a mediational analysis of the intergenerational continuity of child maltreatment (Part I). *Journal of child psychology and psychiatry, and allied disciplines*, 46 (1), 47–57.

Asiasanat: *adolescent, adult, child, child abuse / psychology, child health services, child, preschool, cohort studies, community health nursing, data collection, female, health surveys, humans, infant, infant, newborn, intergenerational relations, male, referral and consultation, risk factors.*

Tiivistelmä: Background: This study provides an exploration of factors implicated in the intergenerational cycle of child maltreatment. Families with newborns where at least one of the parents was physically and / or sexually

abused as a child (AP families) were compared in terms of risk factors to families where the parents had no childhood history of victimization (NAP families). The mediational properties of risk factors in the intergenerational cycle of maltreatment were then explored. Methods: Information was collected by community nurses as a part of the 'health visiting' service. Data was collated across 4351 families, of which 135 (3.1%) had a parent who self-reported a history of abuse in childhood. The health visitor visited each family at home when the child was 4 to 6 weeks of age to assess the presence of risk factors. Results: Within 13 months after birth, 9 (6.7%) AP families were referred for maltreating their own child in comparison to 18 (.4%) NAP families. Assessments found a significantly higher number of risk factors for AP families. Mediational analysis demonstrated that the presence of three significant risk factors (parenting under 21 years, history of mental illness or depression, residing with a violent adult) provided partial mediation of the intergenerational continuity of child maltreatment, explaining 53% of the total effect. Conclusion: Prevention may be possible, once a history of parental childhood abuse has been identified, by offering services in priority to those families where a parent is under 21 years, has a history of mental illness / depression and / or there is a violent adult residing in the household. However, it must also be acknowledged that these factors do not provide a full causal account of the intergenerational transmission and consideration should be given to additional factors, such as parenting styles (see Part II of this mediational model, Dixon, Hamilton-Giachritsis, and Browne, 2004).

Egeland, Byron; Yates, Tuppert; Appleyard, Karen & van Dulmen, Manfred. 2002. The long-term consequences of maltreatment in the early years: a developmental pathway model to antisocial behavior. *Children's services: social policy, research & practice*, 5 (4), 249–260.

Asiasanat: *child abuse, juvenile delinquency.*

Tiivistelmä: The developmental pathways linking maltreatment in early childhood and antisocial behavior in adolescence were examined using data from a longitudinal study of high-risk children and their families. Two developmental process variables, emotional / self-regulation (dysregulation) and establishing a close emotional relationship between the child and primary caregiver (alienation), were included in the model in an effort to better understand the pathway from maltreatment to antisocial behavior. The results indicated that alienation and, to a much lesser extent, dysregulation helped explain the relation between early maltreatment and later antisocial behavior. The model including the developmental process variables was a better representation of the data than the model considering only the direct effect between early maltreatment and later antisocial behavior. Physical abuse in early childhood, not emotional neglect, led to alienation in preschool, which then predicted early onset externalizing problems in the elementary school years, ultimately resulting in antisocial behavior in adolescence. One of the implications of these findings for preventing adolescent antisocial behavior is to intervene at an early age with a relationship-based program.

Haapasalo, Jaana. 2000. Sons in prison and their mothers: Is there a relationship between childhood histories of physical abuse? *Contemporary perspectives in family research*, 2, 73–90.

Asiasanat: *child abuse, sons, mothers, parent child relations, childhood factors, prisoners, economic problems, family violence, adult children, Finland.*

Tiivistelmä: A sample of young men in prison in Finland was used to examine the relationship between maternal childhood abuse experiences & abuse experiences of their sons. The focus was on what motivates or deters the cycle of abuse in criminal populations. Other factors, including marital conflict, economic stress, parental divorce, maternal psychiatric problems, substance abuse, criminality, & intervention by child protection services, were also tested to determine their mediator/moderator effects. Data were obtained in 1994/95 from extensive interviews with 89 offenders & 31 mothers. The results confirmed earlier findings that a considerable proportion of the offenders & their parents were physically abused during childhood. In addition, maternal problems & marital conflict seemed to account for a correlation between economic difficulties & child protection interventions. Economic stress in the offender's family-of-origin strengthened the relationship between the mother's & son's childhood history of physical abuse, supporting previous findings that economic pressures affect child outcomes through parental mental problems & harsher disciplinary measures. Topics for further research are suggested.

Johnson, Jeffrey; Smailes, Elizabeth; Cohen, Patricia; Kasen, Stephanie & Brook, Judith. 2004. Anti-social parental behaviour, problematic parenting and aggressive offspring behaviour during adulthood: A 25-year longitudinal investigation. *British journal of criminology*, 44 (6), 915–930.

Asiasanat: *antisocial parenting behavior, problematic parenting, offspring aggression, child rearing behavior, aggressive behavior, antisocial behavior, childrearing practices, offspring, parenting style.*

Tiivistelmä: Data from a 25-year community-based prospective longitudinal study were used to investigate the role of problematic parenting in the association between a history of anti-social parental behaviour and subsequent offspring aggression during adulthood. Parents with a history of anti-social behaviour were significantly more likely than other parents were to engage in two or more types of problematic child-rearing behaviour. Problematic parenting was associated with offspring aggression during adulthood after a history of anti-social parental behaviour was controlled statistically. Anti-social parental behaviour was associated with aggressive offspring behaviour during adulthood before, but not after, problematic parenting was controlled. These findings support the hypothesis that problematic parenting tends to mediate the association between anti-social parental behaviour and subsequent offspring aggression.

Jokela, Markus. 2006. Perimä ja ympäristö antisosiaalisuuden kehityksessä. Teoksessa: P. Honkatukia & J. Kivivuori (toim.). Nuorisoriikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli.

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Helsinki, 97–121. ISBN 951-704-323-6

Tiivistelmä: The article provides an overview of behaviour genetic literature of anti-social behaviour. The role of genetics in the development of antisocial behaviour has been examined in dozens of twin and adoption studies carried out in several different countries. According to a recent meta-analysis involving 51 studies, approximately 41 percent of the variance in antisocial behaviour is due to genetic differences between individuals. The importance of genetic influences may depend on the nature of antisocial behaviour. Aggressive and callous-unemotional antisocial behaviours (e.g. violence) appear to be most heritable, while non-aggressive antisocial behaviour (e.g. shoplifting) is less heritable and more affected by environmental influences. There is also evidence to indicate that the role of heritable factors in antisocial behaviour may vary with age. Antisocial behaviour exhibited early in childhood and continuing to adulthood shows high heritability and only little environmental variation, while delinquency restricted to youth may be less heritable and more influenced by environmental factors. It has therefore been suggested that antisocial behaviour might be classified into life-course persistent and adolescence-limited forms. It is suggested that genetic and neurobiological factors are more important in the former, while the latter is related also to adolescent social psychology and peer-relations. Genetic influences are related to environmental influences via gene environment correlation and interaction. Gene-environment correlation refers to processes where genes affect how individuals become exposed to different kinds

of environmental factors. For instance, heritable tendencies may influence how children react to harsh discipline, or how individuals choose their friends and partners. Gene-environment interaction refers to instances where the expression of heritable dispositions depends on environmental conditions, or when the impact of the environment depends on heritable characteristics of the individual. Given these two processes, genetic and environmental risks are likely to cumulate together. Heritability estimates do not tell which specific genes are responsible for the genetic variation. Molecular genetic studies have begun to identify individual genes associated with aggression and antisocial behaviour. These methods also provide a powerful tool to investigate the interaction between genes and environmental factors.

Kosterman, Rick; Haggerty, Kevin; Spoth, Richard & Redmond, Cleve. 2004. Unique influence of mothers and fathers on their children's antisocial behavior. *Journal of marriage and family*, 66 (3), 762–778.

Asiasanat: *parent child relations, parental influence, mothers, fathers, sex differences, social development, sons, daughters, deviant behavior.*

Tiivistelmä: The social development model (Catalano & Hawkins, 1996) was adapted to examine the unique influence of mothers & fathers on their children's antisocial behavior. Analyses examined 325 families with sixth-grade children. Structural equation modeling was used to assess unique influences of constructs specific to mothers or fathers. Multiple-group comparisons were conducted to identify differences in the relationships

between constructs for daughters vs sons. Results suggested that, although the relationships were often similar for both parents & for both daughters & sons, mothers & fathers uniquely influenced their child's antisocial behavior depending on the child's gender. Overall, cross-gender influence appeared to be particularly important for fathers' control of their daughters' antisocial behavior. Implications for the prevention of antisocial behavior are discussed.

Punamäki, Raija-Leena; Komproe, Ivan; Qouta, Samir; El-Masri, Mustafa & de Jong, Joop. 2005. The deterioration and mobilization effects of trauma on social support. Childhood maltreatment and adulthood military violence in a Palestinian community sample.

Child abuse & neglect, 29 (4), 351–373.

Asiasanat: *child abuse, social support, Palestinians, adults, victims, military personnel, violence, trauma, mental illness.*

Tiivistelmä: Objectives: To show that exposure to childhood maltreatment deteriorates, whereas exposure to adulthood military violence mobilizes social support; Second, to show that associations between traumatic events & mental health problems are mediated through social support &, subsequently, adulthood military violence is associated with low level & childhood maltreatment with high level of mental health symptoms; third, to explore whether the moderating (protecting) effect of sufficient & satisfactory social support would differ among victims of childhood maltreatment & adulthood military violence. Method: The participants were a random-sample of Palestinian men & women (n=585)

of 16–60 years of age. Exposure to military violence in adulthood was assessed by the Harvard Trauma Questionnaire (HTQ_I), & to childhood maltreatment by a 13-item questionnaire developed for the study. A Social Network Schedule was applied to assess the function, source, & satisfaction with social support, & the Revised SCL90-R Symptoms Checklist to assess mental health symptoms. Results: Findings supported our hypothesis that exposure to childhood maltreatment was associated with low levels of social support, whereas exposure to adulthood military violence was associated with high levels of social support. Contrary to our second hypothesis, both childhood maltreatment & adulthood military violence were associated with high levels of mental health symptoms. Finally, high level & satisfactory social support moderated the association between exposure to military violence in adulthood & mental health symptoms, but not between childhood maltreatment & mental health symptoms. Conclusion: The findings emphasize that the nature of trauma, that is, whether familial or political, determines the availability of protective resources versus vulnerability, which should be considered when tailoring interventions to trauma victims.

Sauvola, Anu. 2001. The association between single-parent family background and physical morbidity, mortality, and criminal behaviour in adulthood. Oulun yliopisto. Saataavissa: <http://herkules.oulu.fi/> isbn9514259416/. ISBN 951-42-5941-6. Julkaistu myös painettuna sarjassa Acta Universitatis Ouluensis, Medica D 629. ISBN 951-42-5940-8

Asiasanat: *perhetausta, vaikutukset, yksinhuoltajat, avioerolapset, lapsuus, aikuiset, hyvinvointi, sairastavuus, rikollisuus, kuolleisuus, itsemurha, seurantatutkimus.*

Tiivistelmä: The proportion of single-parent families has increased in the last few decades world-wide, mostly due to high divorce rates. Also in Finland growing numbers of children spend part of their childhood in single-parent families. The aim of this study was to investigate in a longitudinal perspective, the possible long-term effects of the childhood family structure on psychological, physical and criminal outcomes of an offspring during adulthood. A large, prospectively collected general population birth cohort (n=11 017), the Northern Finland 1966 Birth Cohort, was used as a study population. This database provided the information on childhood family structure of cohort members with additional information of sociodemographic factors of the family and of the child. Information concerning physical and psychiatric illnesses were gathered from the Finnish Hospital Discharge Register (FHDR). Death certificates and the information from national crime registers were also obtained. Females with a single-parent family background were more commonly hospital-treated (61.3% vs. 56.7%) for any physical condition than females with a two-parent family background. For males such difference in overall physical illness was not found. Both females and males from single-parent families had more commonly been hospital-treated for some diagnoses in the ICD-category of "injury and poisoning" than had other cohort members. Furthermore, females from single-parent families had also more commonly been treated due to pregnancy-related conditions

such as induced abortions. During the follow-up time (16 to 28 years of age) 117 (90 males, 27 females) cohort members had died. Males with single-parent family background exhibited an increased mortality risk, especially due to suicides (OR=2.5, 95% CI 1.1–5.8, adjusted for psychiatric hospital diagnosis, parental social class). Criminality was more common among both males and females from single-parent families compared with other cohort members. The results showed that the risk of violent offending and recidivism was increased up to 8-fold if the cohort male member had been born and raised in a singlemother family over most of his childhood. Parental divorce also doubled the risk for both violent and recidivistic offending. Non-violent offences among males were associated only with parental death and divorce. Furthermore, drunk driving was more common among both males and females with single-parent background. Males who were born into single-mother families were at the highest risk of drunk driving offences in adulthood (OR=2.4, 95% CI 1.4–4.2, adjusted for maternal age, psychiatric hospital diagnosis, parental social class). In this study it was shown that young adults with single-parent families in childhood experienced a more stressful pathway from late adolescence to adulthood. However, most of the offspring of single-parent families did well during the follow-up time. Strategies to promote the well-being of children and adolescents in single-parent families are of prime importance for preventive health care.

Smith, Carolyn & Farrington, David.

2004. Continuities in antisocial behavior and parenting across three generations. *Journal*

of child psychology and psychiatry, and allied disciplines, 45 (2), 230–247.

Asiasanat: *adolescent, adult, antisocial personality disorder / epidemiology / psychology, child, crime, female, humans, intergenerational relations, juvenile delinquency / psychology / statistics & numerical data, male, odds ratio, parent-child relations, parenting / psychology.*

Tiivistelmä: Background: Accumulating evidence indicates that there are intergenerational continuities in antisocial behavior, and that parenting patterns play a role in these continuities. Very few studies, however, enable assessment across two generations of children at comparable ages, employing independent reporters and comparable measurements. The present study addresses the extent to which antisocial behavior in parents predicts antisocial behavior in children in two successive generations; the degree to which a man's childhood antisocial behavior predicts antisocial behavior in his own children; the extent to which parenting problems are related to child antisocial behavior similarly in two successive generations; and the extent to which intergenerational continuities in antisocial behavior are mediated by parenting variables. Methods: Questions are addressed with prospective longitudinal data from the Cambridge Study in Delinquent Development (CSDD). The CSDD includes data on 411 Inner London males (Generation 2, or G2), their female partners, their parents (G1) and their children (G3). At time 1, when G2 were aged 8–10, data on G2 child conduct problems and G1 parenting and convictions were available. At time 2 when G2 males were aged 32, data were available on the parenting of

178 G2 fathers with G3 children aged 3–15, and on their G3 children's behavior. Time 1 data come predominantly from G1 mothers, whereas time 2 data come predominantly from G2 fathers. Results: Between generations, antisocial G1 mothers and fathers predicted conduct problems in G2 and G3 children, but G2 child conduct problems did not predict G3 child conduct problems. Within generations, G2 child conduct problems predicted G2 adult antisocial behavior and antisocial partnerships, which in turn predicted G3 conduct problems. Parental conflict and authoritarian parenting were similarly related to early childhood conduct problems in two successive generations. There was relatively little continuity between G1 and G2 parenting except that G2 males who were poorly supervised by their parents were themselves poor supervisors as fathers. Both G1 and G2 generations displayed assortative mating, with antisocial males tending to partner antisocial female peers. Conclusions: There are between-generation and within-generation continuities in antisocial behavior, although assessment of such continuities is complicated by inevitable design and measurement limitations. Parenting partly mediated the impact of parental antisocial behavior on child antisocial behavior in two successive generations, but the relation between antisocial parents and antisocial children is not fully mediated by parenting variables.

Thornberry, Terence. 2005. Explaining multiple patterns of offending across the life course and across generations. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 602 (1), 156–195.

Asiasanat: *life cycle, interactionism, deviant behavior, criminology, juvenile delinquency, parent child relations.*

Tiivistelmä: Four general topics are discussed in this article. The first section uses data from the Rochester Youth Development Study to explore the development of antisocial careers across the life course. The second section presents interactional theory's explanation of offending. The theory recognizes that antisocial careers can begin at any point, from childhood through adulthood, and identifies causal influences associated with varying ages of onset. It then offers an explanation for changing patterns of offending. The third section presents an intergenerational extension of the theory, focusing specifically on the major pathways that mediate the impact of a parent's own adolescent antisocial behavior on the chances that his or her children will also show antisocial behavior. The final section tests key parts of this intergenerational theory using data from the Rochester Intergenerational Study. Adolescent antisocial behavior has indirect effects on a child's early delinquency, mediated by the disruption it causes to the parent's development and his or her subsequent style of parenting.

Vuori, Anna. 2003. Kaltoinkohtelun ylisukupolvisuus. Huostaanotettujen lasten äitien lapsuuskokemuksia. Julkaisematon sosiaalityön pro gradu -työ. Helsingin yliopisto.

Asiasanat: *lapset, kaltoinkohtelu, lapsuus kokemukset, muistot, lastensuojelu, huostaanotto, äidit, perhe-elämä, vanhemmuus, ongelmat.*

Tiivistelmä: Tutkimuksen tarkoituksena oli

analysoida huostaanotettujen lasten äitien omia lapsuuskokemuksia sekä äitien tulkintoja lapsuuskokemustensa merkityksestä myöhempään elämäänsä. Sosiaalitieteellisissä tutkimuksissa on havaittu kaltoinkohtelun jatkuvan usein ylisukupolvisesti. Erityisesti lapsuudessa on löydettävissä erilaisia riskitekijöitä suotuisalle kehitykselle ja tulevalle vanhemmuudelle. Riskitekijöiden ohella on löydettävissä erilaisia suojaavia tekijöitä, joiden ansiosta haavoittavissakin olosuhteissa eläneet lapset voivat päätyä tasapainoiseen aikuisuuteen. Mahdollisuutta kohdata realistisesti lapsuutensa olot, vaikka vaikeatkin, voidaan pitää tärkeänä selviytymistä edistäväenä tekijänä. Tutkimusaineistona käytettiin seitsemän huostaanotetun lapsen äidin haastattelua, jotka toteutettiin kiintymyssuhdeteorianta perustuvan Adult Attachment Interview -haastattelun mukaan. Vanhemmuuden ja perhe-elämän ongelmat olivat jatkuneet hyvin samankaltaisina haas-

tateltujen äitien omasta lapsuudesta omaan vanhemmuuteen. Mielenterveysongelmat, runsas alkoholinkäyttö sekä perheväkivalta tulivat esiin niin lapsuuskokemuksissa kuin aikuiselämässäänkin. Erityisesti lapsuuskuvauksissa kaikilla haastatelluilla havaittiin ongelmallinen suhde omaan äitiin. Äiti oli lapsuudessa koettu joko ei-välittäväksi tai äitiä oli pelätty. Huomionarvoinen oli myös neljän äidin kokemus siitä, ettei heillä lapsuudessaan ollut yhtään turvallista ja läheistä aikuissuhdetta. Äitien tulkinta lapsuutensa merkityksestä vaihteli. Osa äideistä näki lapsuutensa hyvin johdonmukaisesti ja sisällytti siihen niin kielteiset kuin myönteisetkin kokemukset. Jotkut äideistä sen sijaan arvioivat lapsuuttaan hyvin ristiriitaisesti. Lapsuustulkinnan voidaan arvella liittyvän siihen, kuinka hyvin äiti on päässyt kosketukseen kokemustensa kanssa. Yhteistä kaikille äideille oli päätös toimia oman lapsensa kanssa toisin kuin omassa lapsuudessaan oli toimittu.

Aggressiivisuuden seuraukset ja aggressiivisuudelta suojaavat tekijät

Vihamielisyydellä on havaittu yhteys masennukseen ja muihin mielenterveysongelmiin sekä sosiaalisiin ongelmiin. Vihamielisyyden ehkäisyssä tulisi ottaa huomioon koko perhe, eikä vain yksilö. Yksi havaittu aggressiivisuudelta suojaava tekijä on tietynlainen perheympäristö. Sellainen voi olla joko perhe, jossa ei ilmene riskitekijöitä tai perhe, jossa riskitekijöiden rinnalla on suojaavina tekijöinä elämäänsä, työhönsä ja avioliittoonsa tyytyväiset vanhemmat. (Keltikangas-Järvinen & Heinonen 2003.)

Stack ym. (2005) ovat tarkastelleet pitkäaikaistutkimuksessaan mm. äidin lapsuudenaikaisen aggressiivisuuden vaikutusta jälkikasvun kehitykseen. Lapsen heikko tunteiden hallinta, erityisesti aggressiivisuus, on osoittautunut riskitekijäksi myöhemmälle pitkäaikaistyöttömyydelle. Sen on tulkittu johtavan toisinaan kielteiseen kehään, joka ilmenee varhaisaikuisuudessa liiallisena alkoholinkäyttönä ja koulutuksen puutteena. (Kokko 2001.) Kokko ja Pulkkinen (2000a ja 2000b) ovat tutkineet lapsuuden aggressiivisen käyttäytymisen yhteyttä aikuisiällä koettuun pitkäaikaistyöttömyyteen, ja pohtineet mahdollisia riski- ja suojaavia tekijöitä. Vanhemmille ja lapsille

tulisi opettaa uusia tapoja selviytyä konflikteista. Lapsen prososiaaliset taidot ja lapsilähtöinen vanhemmuus havaittiin suojaaviksi tekijöiksi.

Kotimainen seurantatutkimus (Viemerö 1996) osoitti, että rikosrekisterin aikuisena omaavat olivat olleet lapsuudessaan aggressiivisempia ja he olivat katsoneet enemmän väkivaltaa televisiosta kuin sellaiset, joilla rikosrekisteriä ei ollut. Väkivallan katselu ei aiheuta rikollista käyttäytymistä, mutta sitä voidaan pitää oireena, johon tulisi kiinnittää huomiota. Se voi olla merkki vanhempien ja lasten puutteellisesta kommunikatiosta, joka johtaa samaistumiseen television väkivaltaisiin roolimalleihin.

Keltikangas-Järvinen, Liisa &

Heinonen, Kati. 2003. Childhood roots of adulthood hostility: Family factors as predictors of cognitive and affective hostility. *Child development*, 74 (6), 1751–1768.

Asiasanat: *adolescent, adult, affect, child of impaired parents / psychology, cognition, cohort studies, coronary disease / psychology, finland, follow-up studies, hostility, humans, irritable mood, parents / psychology, personal satisfaction, personality development, research support, non-U.S. Gov't, risk factors, socialization, socioeconomic factors, Type A Personality.*

Tiivistelmä: Childhood predictors of adulthood hostility was examined in a population-based sample of 1,004 children and their parents. Parents' Type A behavior, their life satisfaction, family's socioeconomic level, and maternal reports of children's Type A behavior were obtained for 6-, 9-, and 12-year-old participants. Hostility was self-evaluated by these participants 15 years later. Results revealed that childhood environment in terms of parental Type A behavior and life dissatisfaction as well as children's own Type A behavior predicted their adulthood hostility. The findings identified childhood environments that either promoted or protected against hostility. Results underline the need to consider the conjoint effects of

various factors because the same characteristics play different roles in different contexts.

Kokko, Katja. 2001. Antecedents and consequences of long-term unemployment. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 183. Jyväskylän yliopisto. ISBN 951-39-0955-7

Asiasanat: *pitkäaikaistyöttömyys, aggressiivisuus, persoonallisuus, sosiaalinen kehitys, ahdistus, pitkittäistutkimus, henkinen hyvinvointi, perhesuhteet.*

Tiivistelmä: The aims of the present study were to examine, first, whether long-term unemployment in late early adulthood was related to a higher level of concurrent psychological distress, and if so, whether the enhanced level of distress should be interpreted as a consequence of unemployment or – since it might plausibly be supposed to select people for unemployment – as a reason for it; second, whether low self-control of emotions, and behavioral inhibition in childhood preceded long-term unemployment before age 27, and between the ages of 27 and 36; and third, whether low self-control of emotions, and in particular, aggressive behavior in childhood initiated a cycle of maladaptation resulting in long-term unemployment; and whether there were any protective factors buffering aggres-

sive children against later unemployment. The present analyses were based on the ongoing Finnish Jyväskylä Longitudinal Study of Personality and Social Development (JYLS) in which the originally 8-year-old children (N=369) have been followed at ages 14, 27, and 36. For comparative purposes, data from the Swedish longitudinal study, Individual Development and Adaptation (IDA), were also used. The main methods of data collection were teacher ratings in childhood and interviews in adulthood. It was shown that the long-term unemployed at age 36 were more psychologically distressed than the employed. Both the so-called selection and causation hypotheses were supported. Childhood personality characteristics, particularly aggressive behavior as an indicator of low self-control, explained selection into long-term unemployment, but long-term unemployment further increased the level of distress via financial problems and low self-esteem. As confirmed by the IDA sample, low self-control and behavioral inhibition in childhood explained selection into education; which was further linked to long-term unemployment by age 27. During subsequent years, when the period of formal education had been passed, childhood personality characteristics explained the selection into long-term unemployment more strongly than had been the case at a younger age. Aggressive behavior seemed to begin a cycle of maladaptation, in that it accounted for school maladjustment at age 14 which was directly and indirectly (via problem drinking and lack of occupational alternatives at age 27) linked to subsequent long-term unemployment. However, prosocial behavior at age 8, and child-centered parents at age 14 significantly

reduced the probability that an aggressive child would become long-term unemployed.

Kokko, Katja & Pulkkinen, Lea. 2000a.

Aggression in childhood and long-term unemployment in adulthood: A cycle of maladaptation and some protective factors. *Prevention & Treatment*, 3, item 32a.

Asiasanat: *aggressive behavior, psychosocial factors, unemployment.*

Tiivistelmä: The present study was designed to shed light on specific risk mechanisms and protective factors in the relation between aggression in childhood and long-term unemployment in adulthood. Participants were drawn from the ongoing Jyväskylä Longitudinal Study of Personality and Social Development; data gathered at the ages of 8 (N=369), 14, 27, and 36 years (n=311) were used in the present study. Teacher-rated aggression at age 8 was related to subsequent long-term unemployment through a cycle of maladaptation. Specifically, childhood aggression predicted school maladjustment at age 14, which was both directly and indirectly (via problem drinking and lack of occupational alternatives at age 27) related to long-term unemployment. Child-centered parenting and prosocial tendencies in an aggressive child significantly lowered his or her probability of becoming long-term unemployed in adulthood.

Kokko, Katja & Pulkkinen, Lea. 2000b.

Breaking the cycle of maladaptation. *Prevention & treatment*, 3, item 36.

Tiivistelmä: This response to the commentaries of J. Barling (2000), G. Pettit (2000), and B.R.E. Wright (2000) clarifies the rationales for the choice and measurement of the

main variables of the study by Kokko and Pulkkinen (2000), which is part of the ongoing Jyväskylä Longitudinal Study of Personality and Social Development. We highlight that (a) by measuring the duration of unemployment, a lack of capacity for re-employment has possibly been better tapped than it would have been by measuring the number of bouts of unemployment; (b) aggression is a marker of maladaptive development involving a pattern of problem behaviors that could also be studied in parallel to other markers; (c) prosocial behavior, which was found to be a protective factor against aggressive children's becoming long-term unemployed constitutes constructive conflict resolution and is one of the alternative strategies to aggression rather than the opposite end of an aggression dimension; (d) parenting style, which was also found to be a protective factor, was measured using dummy variables to indicate child-centered aspects of parenting without specifying characteristics of non-child-centered parenting; and (e) recollections of parenting were measured 9 years prior to unemployment, which makes for the unlikely conclusion that long-term unemployment affected recollections of parenting. In the prevention and treatment of the cycle of maladaptation, new ways of coping with conflict situations should be taught to the parents and children rather than the mere suppression of problem behaviors such as aggression. Prosocial skills and supportive parenting most likely pave the way for adaptation into school and peer groups, which as a result, helps to break the cycle of maladaptation.

**Stack, Dale; Serbin, Lisa;
Grunzeweig, Naomi; Temcheff, Caroline;**

**De Genna, Natacha; Fisher, Dahlia;
Hodgins, Sheilagh; Schwartzman, Alex
& Ledingham, Jane.** 2005. De l'agressivite a la maternite. Etude longitudinale sur 30 ans aupres de filles agressives devenues meres: trajectoires de leur agressivite durant l'enfance, indicateurs de leurs caracteristiques parentales et developpement de leurs enfants. [From aggressiveness to motherhood. A longitudinal study over 30 years of aggressive girls become mothers: trajectories of their aggressiveness during the childhood, indicators of their parental characteristics and development of their children.] *Criminologie*, 38, 1, 39–65.

Asiasanat: *females, aggression, mothers, child development, childrearing practices, risk factors, parent child relations.*

Tiivistelmä: Childhood aggression in girls may take different forms & follow different longitudinal trajectories from those typical of aggressive boys. Even when overt delinquency & criminality are avoided, girls who are aggressive towards their peers may follow a life course involving continuing social & mental health problems. From a long-term perspective, academic, social, health, & occupational achievement are likely to be negatively affected. Family functioning & parenting abilities may also be compromised, placing the offspring of these girls, a subsequent generation, at risk for social, health, & developmental problems. The Concordia Longitudinal Risk Project, which follows an intergenerational sample of 1,770 inner-city Montrealers, includes a sub-sample of over 200 highly aggressive girls, with comparison groups of aggressive boys & normative children of both genders. Participants have been followed

over a 30-year period, from childhood into adulthood. The present paper describes the long-term trajectories & sequelae of girlhood aggression in the context of a broad range of negative psychosocial & health outcomes, including parenting & the intergenerational transfer of risk to offspring. More specifically, (1) trajectories by which childhood aggression places girls at risk for negative developmental outcomes are outlined, (2) health behaviors & physiological correlates that signify risk to aggressive girls & their offspring are delineated, & (3) pathways through which girlhood aggression influences parenting & offspring development are elucidated. Implications of these findings are discussed.

Viemerö, Vappu. 1996. Factors in childhood that predict later criminal behavior. *Aggressive behavior*, 22 (2), 87–97.

Asiasanat: *parental behavior & previous aggression & viewing TV violence & adolescent delinquency, prediction of aggression & criminal behavior & arrests, young adults originally studied 18 yrs ago, Finland, aggressive behavior, childhood development,*

crime, criminal behavior, juvenile delinquency, adolescent development, childrearing practices, followup studies, television viewing.

Tiivistelmä: Studied the aggressive and delinquent behavior of an original sample of 220 pupils who were aged 7 and 9 yrs in 1978. 187 of the original sample participated at 15–17 years old. 88 subjects had a criminal record at 25–27 yrs old. Variables chosen as possible predictive factors included parental aggression, punitivity, and rejection of the child; Ss' previous acts of aggression (PAA); viewing of television violence during childhood; and aggressive, indifferent, and delinquent behavior in adolescence. For male Ss, physical aggression in adolescence was predicted by PAA; for female Ss, physical aggression in adolescence was predicted by viewing of television violence. Number of arrests for young adult males was predicted by PAA and viewing of television violence. Number of arrests for young adult females were predicted by PAA and viewing of television violence as well as aggressive and delinquent adolescent behavior and aggressive parental attitudes.

Sosiaalisen perimän positiivinen ulottuvuus

Selviytymisen tukeminen ja mahdollisuus muutokseen

Useiden tieteenalojen tutkimus on kielteisorientoitunutta, niin myös psykologian. Poikkeuksen muodostaa tuore Aspinwall'n ja Staudingerin (2006) toimittama käännösteos, jossa pohditaan ihmisten vahvuuksia ja niiden tukemista. Muutoksen mahdollisuutta on pohdittu myös Chase-Lansdalen, Kiernanin ja Friedmanin (2004) toimittamassa teoksessa monitieteisen empiirisen tutkimuksen valossa.

Tärkeää on tunnistaa selviytymisen riski- ja suojaavat tekijät. Esimerkiksi lapsena seksuaalisen väkivallan uhreiksi joutuneiden äitien tutkimus osoitti, että välttelevä sopeutuminen oli riskitekijä ja puolison tuki suojaava tekijä (Wright, Fopma-Loy & Fischer 2005). Lapsena koetusta kaltoinkohtelusta selviytymistä tutkinut Wilkes (2002) huomasi, että lisätutkimusta tarvittaisiin erityisesti syntymäjärjestyksen, sukupuolen ja selviytymisstrategioiden vaikutuksista selviytymiseen ja pahoinpitelyn kierteen katkaisemiseen. Äidin mielenterveyden kartoitus ja huomion kiinnittäminen äitien lapsuusoloihin tulisi sisällyttää interventioihin, jotka kohdentuvat riskiryhmään kuuluviin äiteihin (LeCuyer-Maus 2003). Itsemurhien esiintyvyys ja ilmaantuvuus Kuopion läänissä oli Pesosen (2006) mukaan yleisintä haja-asutusalueella eläneillä miehillä. Riittävän varhaisella puuttumisella on mahdollista ehkäistä itsemurhia, joten varsinkin harvaan asutuilla seuduilla elävien ihmisten elämäntilanteen riskitekijät tulisi arvioida perusterveydenhuollossa.

Yksilöiden hyvinvointiin vaikuttaa voimakkaasti heidän ympäröivään yhteisöön kiinnittäytyminen, joka syntyy ihmissuhteiden ja instituutioiden toiminnan välityksellä (Kainulainen 1999). Perhe-elämä ja työ antavat varhaisessa keski-ikässä sisältöä elämään molemmille sukupuolille, lisäksi miesten elämää täyttävät erityisesti harrastukset ja naisten ihmissuhteet (Pulkkinen ym. 2003). Vapaa-ajan harrastuksilla on todettu myönteiden yhteys erityisesti keski-ikäisten suomalaisten miesten elämässä selviytymiseen (Hyypä, Mäki, Impivaara & Aromaa 2006). Aktiivisen harrastustoiminnan lisäksi vapaa-ajan yhdistystoiminnalla, ystävyysverkostolla ja uskonnollisella aktiivisuudella on todettu yhteys hyvään terveyteen (Hyypä 2004). Vanhemmuuden on epäilty olevan rasite yksilön hyvinvoinnille, mutta suomalaisen tutkimuksen perusteella lapsilla on neutraali vaikutus äitien ja positiivinen vaikutus isien henkiseen hyvinvointiin (Savolainen, Lahelma, Silventoinen & Gauthier 2001).

Aspinwall, Lisa & Staudinger, Ursula.

(toim.). 2006. Ihmisen vahvuuksien psykologia. Suom. Jukka Pöhlö. Edita. Helsinki. ISBN 951-37-4563-5

Asiasanat: psykologia, ihminen, ihmissuhteet,

persoonallisuuden psykologia, kehityspsykologia, kyvykkyys, taidot, sukupuolierot, ikääntyminen, positiivisuus, ihmiskuva, älykkyys, hyvinvointi.

Tiivistelmä: Minkälaiset vahvuudet auttavat ihmisiä sopeutumaan nopeasti muuttuvaan

maailmaan? Miten niitä voisi tukea? Millaisia poliittisia ja moraalisia kysymyksiä liittyy ihmisen vahvuuksien korostamiseen? Mitä on terapia, joka perustuu ihmisen omien vahvuuksien tukemiseen? Kysymyksiin avautuu näkökulmia 23 asiantuntija-artikkelin kokoelmasta. Artikkeleissa käydään läpi vahvuuksia korostavaa ihmiskuvaa ja sitä, miten tällainen lähtökohhta on muokannut ja voisi edelleen muokata psykologian perusasetelmaa. Teos tarjoaa laajan katsauksen myös uusimpaan ihmisen vahvuuksiin liittyvään empiiriseen tutkimukseen. Kirjoittajat ovat omien erikoisalueidensa johtavia tutkijoita, jotka visioivat laajoin kaarin positiivisen psykologian mahdollisuuksia muun muassa kehittymisen, tunteiden, organisaatioiden muutosten, sukupuoliroolin, älykkyyden ja terveyden tutkimuksessa sekä terapiassa ja ongelmien ennaltaehkäisyssä. Kokoelma tarjoaa kriittisen analyysin siitä, mitä ihmisen vahvuudet ovat ja miten niitä voi tutkia ja tukea.

Chase-Lansdale, P. Lindsay; Kiernan, Kathleen & Friedman, Ruth (toim.).

2004. Human development across lives and generations: The potential for change. Cambridge University Press. ISBN 0-521-82884-8.

Asiasanat: *psychological development, human development, transgenerational change, human capital, partnership behavior, child development, adolescent development, change potential, continuity, health promotion, life span, policy making, childhood development, psychosocial development, transgenerational patterns.*

Tiivistelmä: This volume examines the potential for change during the life course and

across generations. It addresses the possibilities for promoting healthy development from infancy to adulthood in three key domains: human capital, partnership behavior, and child and adolescent development. Drawing from the disciplines of economics, demography, sociology, psychology, and psychiatry, our volume takes a multidisciplinary approach to review relevant empirical work regarding aspects of change and continuity, and the ways in which policies and programs might bring about change. We feature chapters from leading researchers in six countries to address these important issues. The main purpose of our volume is to link and integrate the lessons learned from multiple disciplines about change and continuity in order to examine how our nations can improve life chances.

Hyypä, Markku T. 2004. Kertyykö sosiaalisesta pääomasta kansanterveyttä? Yhteiskuntapolitiikka, 69 (4), 380–386.

Asiasanat: *sosiaalinen pääoma, terveys, terveysvaikutukset, kansanterveys.*

Tiivistelmä: Useat tutkimukset liittävät sosiaalisen pääoman ajankohtaisen käsitteen, kansanterveyteen ja ihmisten eloonjäämiseen. Vaikka sosiaalinen pääoma on yhteisöllinen käsite, se voidaan mitata yksilöstä. Määritelmän ja mittaamisen monimielisyydestä huolimatta sosiaalisen pääoman avulla voidaan tutkia ja ymmärtää, kuinka monimutkainen sosiaalinen ympäristö vaikuttaa ihmisten eloonjäämiseen. Omissa tutkimuksissamme vapaa-ajan yhdistystoiminta, ystävyysverkosto, uskonnollinen aktiivisuus ja aktiivinen harrastustoiminta liittyvät hyvään terveyteen itsellisinä, kun useat terveyden riskitekijät on otettu huomioon (analyyseissa vakioitu). Suomen kansaa edus-

tavassa väestöntutkimuksessamme sosiaalisen pääoman annos-vastevaikutus osoitti, että 20 vuoden seuruaikana kansalaisaktiivisimmat säilyivät pisimpään hengissä ja kohtuullisesti aktiivisetkin siirtyivät manan majoille myöhemmin kuin passiiviset. Syy-vaikutussuunta on sosiaalisesta pääomasta terveyteen ja eloonjäämiseen (eikä päinvastoin). Toistaiseksi ei tiedetä, mistä sosiaalinen pääoma syntyy ja miten sen vaikutus välittyy yhteisöistä kansanterveydeksi. Joidenkin teoreetikkojen mielestä hyvinvointivaltio on sosiaalisen pääoman oleellinen osa. En ole samaa mieltä, ja edustan näkemystä (ja teoriaa), jonka mukaan sosiaalisen pääoman ydin on horisontaalisessa kansalaisaktiivisuudessa, joka perustuu löysään keskinäisen luottamuksen ryydittämään verkostoon. Suomen oloissa suomenruotsalaisella vähemmistöllämme näyttää olevan runsaasti määritelmäni mukaista sosiaalista pääomaa. Koska sosiaalisesta pääomasta näyttää koituvan parempaa terveyttä ja pidempää elinikää, sitä kannattaa tarkemmin tutkia, kartuttaa ja soveltaa. Kysymys on siis siitä, miten lisätä talkoohenkeä ja kuorotoimintaa – ymmärrettyinä tässä yhteydessä sosiaalisen pääoman suomalaiskansallisiksi metaforiksi.

Hyyppä, Markku T.; Mäki, Juhani;

Impivaara, Olli & Aromaa, Arpo. 2006.

Leisure participation predicts survival: A population-based study in Finland. *Health promotion international*, 21 (1), 5–12.

Asiasanat: *adult, cohort studies, female, finland, humans, leisure activities, longitudinal studies, male, middle aged, population surveillance, proportional hazards models, research support, non-U.S. Gov't, survival analysis.*

Tiivistelmä: The authors study whether leisure participation is an independent predictor of survival over 20 years. Of the nationally representative sample of 8000 adult Finns (Mini-Finland Health Survey), aged ≥ 30 years, the cohort of 30–59 years ($n=5087$) was chosen for the Cox proportional survival analyses. The sum score of leisure participation was divided in quartiles (the lowest quartile = scarce = 0–6), two intermediate quartiles = 7–11 and the highest quartile = abundant = 12–21). Adjusted for statistically significant covariates (age, tobacco smoking, alcohol consumption, obesity, self-rated health and diagnosed chronic diseases), and with scarce participation as the reference, the hazard ratios and 95% confidence intervals (CIs) for the risk of death were 0.80, 0.67–0.95 (intermediate) and 0.66, 0.52–0.84 (abundant) for men. The association was insignificant in women with good health. The results show that leisure participation predicts survival in middle-aged Finnish men and its effect is independent of demographic features, of health status and of several other health-related factors. The beneficial effect emphasizes the significance of leisure activities for the promotion of men's health.

Kainulainen, Sakari. 1999.

Hyvinvoinnin yhteisöllinen perusta.

Hyvinvointikatsaus, 4, 31–35.

Asiasanat: *hyvinvointi, yhteisöllisyys, elinolot, osallistuminen, sosiaaliset suhteet.*

Tiivistelmä: Artikkelissa pohditaan yhteisöllisyyden ja sosiaalisuuden merkitystä ihmisen hyvinvoinnille sekä erikseen yksilö- ja yhteisötasolla hyvinvointia tuottavia tekijöitä. Hyvinvointia luovat yksilötasolla elinolot

(esim. tulotaso, ammattiasema), osallistuminen (esim. vapaaehtoistoiminta) ja luonteenpiirteet (erityisesti elämänhallinnan tunnetta tuottavat). Yhteisötasolla hyvinvointia lisäävät yhteiskunnan varallisuus ja tasa-arvoisuus, poliittisten vapauksien määrä ja tiedonvälityksen avoimuus. Yksilöiden hyvinvointiin vaikuttaa voimakkaasti heidän ympäröivään yhteisöön kiinnittyminen, jonka mahdollistavat ihmis-suhteet ja instituutioiden toiminta.

LeCuyer-Maus, Elizabeth. 2003.

Stress and coping in high-risk mothers: difficult life circumstances, psychiatric-mental health symptoms, education, and experiences in their families of origin. *Public health nursing*, 20 (2), 132–145.

Asiasanat: *Adaptation, psychological, adolescent, adult, family / psychology, female, humans, infant, interviews, life change events, male, mental disorders / physiopathology, middle aged, mother-child relations, mothers / psychology, parenting / psychology, pilot projects, research support, non-U.S. Gov't, risk factors, stress, psychological, Washington.*

Tiivistelmä: A pilot study was conducted to test methods and measures used to assess factors related to stress and coping in high-risk mothers and their effect on parenting. Twenty mothers with 12-month-old toddlers were recruited from a WIC population; they came into an observational laboratory where they were interviewed about stressors in their lives and their symptoms of stress and were videotaped interacting with their children. Maternal difficult life circumstances, psychiatric-mental health symptoms, education, maternal experiences in their families of origin, and parent-

ing stress explained 74% of the variance in maternal sensitive-responsiveness with their toddlers in the laboratory setting. The findings support the methods of the study. Clinical implications and implications for future research to assist in the development of interventions for this population are discussed. Increased attention to screening for maternal psychiatric-mental health symptoms and for negative experiences in mothers' families of origin may provide important opportunities for intervention with these mothers.

Pesonen, Tuula. 2006. Trends in suicidality in Eastern Finland, 1988–1997. Kuopion yliopiston julkaisu D. *Lääketiede* 392. Kuopio. Saatavissa: <http://www.uku.fi/vaitokset/2006/isbn951-27-0572-9.pdf>.

ISBN 951-27-0589-3. Julkaistu myös painettuna. ISBN 951-27-0572-9

Asiasanat: *itsemurha, ehkäisy, trendit, riskitekijät.*

Tiivistelmä: Tutkimuksessa on selvitetty itsetuhoisuuden trendejä entisessä Kuopio läänissä vuosina 1988–1997. Ensimmäisessä osajulkaisussa selvitettiin Kuopion läänin väestön itsemurha-ajatusten esiintyvyyttä ja pysyvyyttä seurantatutkimuksella, joka toteutettiin vuosina 1988–1999. Osajulkaisuissa II–IV tutkittiin retrospektiivisesti Kuopion läänin itsemurhakuolleisuutta kymmenen vuoden ajanjaksona (1988–1997). Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää itsemurha-ajatusten esiintyvyyttä, ilmaantuvuutta ja pysyvyyttä sekä itsemurha-ajatuksista toipumista sekä näihin ilmiöihin vaikuttavia tekijöitä. Lisäksi tavoitteena oli selvittää Kuopion läänin itsemurhakuolleisuutta ja itsemurhakuolleisuuden muutoksia kolmesta eri tutkimusasetelmasta käsin.

Miesten itsemurhatutkimuksessa selvitettiin asuinalueen (kaupunki / taajamamaaseutu) vaikutusta itsemurhakuolleisuuteen. Vertailututkimuksessa kartoitettiin miesten ja naisten itsemurhakuolleisuuden ja itsemurhamenetelmien välisiä eroja ja muutoksia. Naisten itsemurhatutkimuksessa selvitettiin naisten itsemurhakuolleisuuden ja alkoholi-kuolemien yhteyttä alueen alkoholinkulutuksessa tapahtuneisiin muutoksiin sekä alkoholinkulutuksen mahdollista vaikutusta naisten itsemurhakuolemien ilmenemismuotoihin. Vuosien 1988 ja 1997 välisenä aikana Kuopion läänissä tehtiin 823 itsemurhaan menehtyneen henkilön ruumiinavausta. Suomalaisen väestön itsemurhaajatukset olivat yleisiä ja luonteeltaan pysyviä. Itsemurha-ajatusten esiintyvyys ja ilmaantuvuus oli yleisempää miehillä. Miesten itsemurhakuolleisuus oli vähäisempää kaupungeissa / taajamissa kuin maaseudulla. Kaupunki- tai taajama-alueilla miesten ikäryhmittäinen itsemurhakuolleisuus väheni erityisesti nuorten ja iäkkäiden miesten ryhmissä. Väkivaltaisesti itsemurhan tehneiden miesten kuolleisuus oli korkeampaa maaseudulla. Sukupuolten välinen ero itsemurhan uhrien iässä ja itsemurhamenetelmissä väheni. Itse aiheutettuihin lääke- myrkytyksiin kuolleiden miesten suhteellinen osuus kasvoi samalla kun väkivaltaisilla tavoilla itsemurhan tehneiden miesten suhteellinen osuus väheni. Alkoholin vaikutuksen alaisena itsemurhan tehneet naiset olivat nuorempia kuin uhrin, jotka eivät olleet nauttineet alkoholia ennen kuolemaa. Veren alkoholipitoisuudessa oli nähtävissä nouseva trendi, mutta tällä ei ollut vaikutusta itsemurhamenetelmän väkivaltaisuuteen. Miesten itsemurhamenetelmien väkivaltaisuus ja letaliteetti näyttää vähenevän. Tämän vuoksi itsemurhayrityksessä henkiin

jääneiden osuus saattaa tulevaisuudessa kasvaa, mikä mahdollistaa itsemurhan ehkäisytöön. Perusterveydenhuollossa tulee kiinnittää aiempaa enemmän huomiota itsemurhakäyttäytymisen ensioireisiin erityisesti harvaan asuttujen alueiden väestössä, jos todetaan useita samanaikaisia itsemurhan riskitekijöitä. Pitkän aikavälin muutokset naisten alkoholinkulutuksessa olisi syytä ottaa huomioon itsemurhan ehkäisymenetelmiä kehitettäessä.

Pulkkinen, Lea; Fyrstén, Sanna; Kinnunen, Ulla; Kinnunen, Marja-Liisa; Pitkänen Tuuli & Kokko, Katja. 2003.

40+. Erään ikäluokan selviytymistarina. Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksen julkaisuja 349. Jyväskylän yliopiston psykologian laitos. ISBN 951-39-1557-3

Asiasanat: ikäryhmät, pitkittäistutkimus, elämäntilanne, perhe, työ, vapaa-aika, terveys, keski-ikäiset, elämäntilanne, seurantatutkimus.

Tiivistelmä: Selosteessa kuvataan vuonna 1959 syntynyttä ikäluokkaa sen ohitettua 40 ikävuotta. Kuvaus perustuu Lapsesta aikuiseksi -tutkimuksen otokseen, jota on seurattu 8 vuoden iästä 42-vuotiaaksi. Alkuperäinen otos käsitti 12 kokonaista koululuokkaa (196 poikaa, 173 tyttöä), jotka oli valittu satunnaisesti Jyväskylän kouluista. Tutkittavien ollessa 42-vuotiaita otokseen kuului 186 miestä ja 157 naista (6 henkilöä oli kuollut ja 20 kieltäytynyt osallistumasta tutkimukseen); 81 % miehistä (N = 151) ja 85 % naisista (N = 134) osallistui tutkimukseen. Mitään systemaattista syytä tutkimuksesta poisjäämiseen ei ole todettu. Otos on etniseltä taustaltaan homogeeninen; osanottajat ovat suomea puhuvia Suomen kansalaisia, uskonnoltaan yleisimmin luterilaisia. Otos edusti koko v. 1959 Suomessa synty-

neiden ikäluokkaa aviosäädyn, perhemuodon, lasten määrän ja työllistymisen puolesta, kun sitä vertailtiin Tilastokeskuksesta saatuihin tietoihin. Myös miesten koulutustaso jakautui otoksessa samoin kuin koko ikäluokassa, mutta otoksen naisilla oli hieman enemmän koulutusta kuin koko ikäluokan naisilla; otoksen naiset olivat myös koulutetumpia kuin miehet sekä otoksessa että koko ikäluokassa. Eroa oli ammattiasemassa: alempiin toimihenkilöihin kuului otoksessa enemmän naisia (59 %) kuin miehiä (16 %) ja enemmän kuin koko naisten ikäluokassa (51 %). Miehet olivat useammin työntekijöitä sekä otoksessa (47 %) että koko ikäluokassa (42 %) kuin naiset (11 % otoksesta). Sukupuolten eroa ei ollut ylempiin toimihenkilöihin (23 % naisista ja miehistä) tai yrittäjiin (keskimäärin 10 %) kuulumisessa. Seloste kuvaa ikäluokkaa perheen, työn, työttömyyden, 1990-luvun lamasta selviytymisen, terveyden, päihteiden käytön, vapaa-ajan toiminnan ja elämään suhtautumisen näkökulmista. Perhe ja työ olivat 42-vuotiaille tärkeimpiä asioita elämässä. Haastatellut ilmaisivat onnellisuuttaan lapsista (88 %:lla naisista ja 82 %:lla miehistä oli lapsia, tavallisimmin kaksi) ja parisuhteestaan (60 % oli avioliitossa); noin 30 % avioliitoista oli tähän ikään mennessä purkautunut avioeroon ja monet olivat avioituneet uudelleen tai elivät avoliitossa. Naiset omistivat enemmän aikaansa perheelle kuin miehet, vaikka olivatkin kokopäivätyössä (73 % naisista, 80 % miehistä). Koulutustaso auttoi selviytymään taloudellisesta lamasta ja sen mahdollisesti aiheuttamasta työttömyydestä. Työttömyys aiheutti sekä kielteisiä (taloudellisia) että myönteisiä (enemmän aikaa perheelle) seurauksia. Television katselu oli tavallinen tapa viettää vapaa-aikaa. Runsasta alkoholin

käyttöä esiintyi enemmän miehillä kuin naisilla, ja juominen ja tupakointi liittyivät läheisesti toisiinsa. Terveystila oli yleisesti hyvä, mutta laboratoriotestit osoittivat, että metabolinen oireyhtymä, joka on yhteydessä ylipainoon, oli miesten keskuudessa yleinen. Haastatellut suhtautuivat tulevaisuuteen positiivisesti ja luottivat mahdollisuuksiinsa hallita elämäänsä. Aineisto koottiin talvella 2001, jolloin huoli maapallon ongelmista oli melko vähäistä.

Savolainen, Jukka; Lahelma, Eero; Silventoinen, Karri & Gauthier, Anne.

2001. Parenthood and psychological well-being in Finland: Does public policy make a difference? *Journal of comparative family studies*, 32 (1), 61–74.

Asiasanat: *mental health, Finland, parenthood, family policy.*

Tiivistelmä: Research based on American data indicates that the presence of children in the family tends to have a negative effect on the mental well-being of adults. According to McLanahan & Adams (1987 & 1989), this relationship is explained by the temporal & monetary constraints associated with contemporary parenting. In order to alleviate the problem, they advocate public policy solutions such as child allowance & state-subsidized childcare. To evaluate the salience of such programs, we examine the relationship between parenthood & psychological well-being in Finland, a country that supplies the kind of support systems that McLanahan & Adams have in mind, yet where other conditions related to parental stress are very similar to the US. The results from our research indicate that children tend to have no effect on the psychological well-being of Finnish women & a positive effect on

Finnish men. This pattern of findings supports the "weak" version of the hypothesis derived from the policy conjecture by McLanahan & Adams.

Wilkes, Glenda. 2002. Abused child to nonabusive parent: Resilience and conceptual change. *Journal of clinical psychology*, 58 (3), 261–276.

Asiasanat: *conceptual change from abused child to nonabusive parent, family influences, personality traits, coping strategies, locus of control, resilience, Child abuse, coping behavior, parents, resilience / psychological, transgenerational patterns, early experience, family relations, internal external locus of control, psychological endurance, victimization.*

Tiivistelmä: Individuals who were abused as children and have spontaneously, without intervention, been able to change their cognitive and behavioral patterns such that they do not abuse their own children represent a heretofore untapped source of information and understanding about the processes of conceptual change and resilience. This pilot study investigates the nature of this conceptual change as an exemplar of resilience. It examines factors that have influenced the ability to change and disrupt this pattern of abuse, exploring family influences, personality traits, and positive and / or negative coping strategies that may have helped or hindered individuals in the change process. 20 respondents completed the Conceptual Change Questionnaire, Locus of Control Inventory, BarOn Emotional Quotient Inventory, and Inventory of Small Life Events. Birth order, gender, locus of control, and coping behaviors emerged as

areas needing further study. Additionally, the belief on the part of the abusing parents that abuse was not wrong needs further investigation as a possible precursor to this particular context for conceptual change.

Wright, Margaret; Fopma-Loy, Joan & Fischer, Stephanie. 2005. Multidimensional assessment of resilience in mothers who are child sexual abuse survivors.

Child abuse & neglect: the international journal, 29 (10), 1173–1193.

Asiasanat: *evaluation methods, child rearing, at risk persons, mothers, marital satisfaction, depression / psychology, coping, child abuse, sexual abuse, age differences, socioeconomic status, personality traits, stress variables, family influence, parenting stress index.*

Tiivistelmä: Objective: There has been relatively little attention given to positive adaptation following childhood sexual abuse (CSA), and typically such resilience has been explored primarily in the intrapersonal domain. This study explored questions about later resilience following CSA within a multidimensional framework by assessing resilience across intrapersonal, interpersonal, and intrafamilial domains. Method: This community sample consisted of 79 mothers with a history of CSA who had a child living at home with them. Participants completed four outcome measures (Center for Epidemiologic Studies/Depression Scale, Parenting Stress Index [PSI] Health Scale, PSI Parenting Competence Scale, and a measure of marital satisfaction). Risk and protective factors examined in relation to outcome included mother's age, socioeconomic status, severity of the CSA

experience, coping strategy (avoidance, seeking social support, and problem solving), child characteristics, and spousal / partner support. Results: Results indicated that when multiple adaptational domains were assessed, mothers showed discrepancies in how adequately they functioned across domains. While severity of the CSA experience was only weakly associated with outcome, use of avoidant coping emerged as a significant risk factor and was strongly and consistently associated with negative outcome across domains. Spousal / partner support was a strong protective fac-

tor and buffered the relationship between depressive symptoms and parenting competence. Difficult child characteristics were significantly associated with mothers' perceptions of physical health and parenting competence. Conclusions: The findings suggest the importance of comprehensive multimethod assessments of resilience and extend the knowledge of factors associated with positive outcome. The results highlight the need for further research exploring current contextual risk and protective factors associated with resilience in each domain.

Nuoruusiän riskit ja mahdollisuudet

Murrosikä vaikuttaa psyykkiseen kehitykseen, käytökseen ja sosiaaliseen toimintaan. Nuoruusaika on täynnä mahdollisuuksia, vaikka siihen sisältyy myös riskitekijöitä. Nuoruudessa myös aiivot muuttuvat: toisin kuin aikaisemmin luultiin, lapsen aiivot eivät ole ”valmiit” hänen ollessa noin 7-vuotias. Uusimpien tutkimusten mukaan ihmisen aiivot kehittyvät 20-vuotiaaksi asti (Blakemore & Choudhury 2006). Siksi koko lapsuuden ja nuoruuden ajan on mahdollista vaikuttaa myös aivojen fyysisiin toimintoihin.

Joustavuus elinolojen ymmärtämisessä ja kyky käyttää kulloinkin tilanteen vaatimia selviytymisstrategioita auttavat riskiryhmään kuuluvaa nuorta välttämään masennusta aikuistumisen kynnyksellä, samoin kuin sosiaalisen verkoston tarjoama tuki (Carbonell, Reinherz & Beardslee 2005). Amerikkalaistutkimuksen (Taylor & Kliever 2006) mukaan yhteisöväkivallalle altistuminen (väkivallasta kuuleminen tai sen todistaminen katsojana tai uhrina) lisäsi varhaisnuoruuden alkoholin käytön riskiä, mutta suojaavana tekijänä toimi tunne huoltajan hyväksynnästä. Interventiotoinen piteeksi tutkimuksessa ehdotettiin lasten ja vanhempien siteiden vahvistamista.

Lapsi ja nuori tarvitsee ympärilleen välittäviä aikuisia. Nuorille tärkeitä tukipiilareita ovat kaverit ja vanhemmilta saatu aika, rakkaus ja turvallisuus (Siimes 2004). Nuoruusiän terveyskäyttäytymisellä on havaittu yhteys aikuisiän koulutustasoon (Kovusilta, Rimpelä & Rimpelä 1998). Terveyttä edistävän elämäntyylin omaksuminen jo nuoruudessa voi olla mekanismi, joka synnyttää koulutukseen liittyviä terveyseroja.

Erityisesti nuorten miesten itsemurhat ovat lisääntyneet useissa maissa, mikä on arveltu liittyvän sukupuolirooleihin ja maskuliinisuuteen. Brittitutkimuksessa

(Hunt, Sweeting, Keoghan & Stephen 2006) tarkasteltiin biologisen ja sosiaalisen sukupuolen sekä maskuliinisuuden ja feminiinisuuden yhteyttä kolmen sukupolven itsemurha-ajatuksiin. Itsemurha-ajatukset olivat yleisempiä varhaisaikuisuudessa kuin keski-iässä, ja etenkin nuorilla naisilla itsemurha-ajatukset olivat yleisiä. Nuorten mielenterveysongelmiin tulisi siksi kiinnittää erityistä huomiota. Varhaisessa keski-iässä olevien ryhmässä havaittiin tilastollisesti merkitsevä yhteys itsemurha-ajatuksilla ja perinteisillä näkemyksillä sukupuolirooleista.

Blakemore, Sarah-Jayne & Choudhury, Suparna. 2006. Development of the adolescent brain: implications for executive function and social cognition. *Journal of child psychology and psychiatry, and allied disciplines*, 47 (3–4), 296–312.

Asiasanat: *adolescent, brain / anatomy & histology, brain/ physiology, cognition: physiology, humans, magnetic resonance imaging, research support, non-U.S. Gov't, social perception.*

Tiivistelmä: Adolescence is a time of considerable development at the level of behaviour, cognition and the brain. This article reviews histological and brain imaging studies that have demonstrated specific changes in neural architecture during puberty and adolescence, outlining trajectories of grey and white matter development. The implications of brain development for executive functions and social cognition during puberty and adolescence are discussed. Changes at the level of the brain and cognition may map onto behaviours commonly associated with adolescence. Finally, possible applications for education and social policy are briefly considered.

Carbonell, Dina; Reinherz, Helen & Beardslee, William. 2005. Adaptation and coping in childhood and adolescence for those at risk for depression in emerging

adulthood. *Child and adolescent social work journal*, 22 (5–6), 395–416.

Asiasanat: *depression / psychology, risk, young adults, coping, life stage transitions, strategies, childhood, adjustment, adaptation, development, emerging adulthood, risks.*

Tiivistelmä: Emerging adulthood is a time of great possibility & of considerable risk. This qualitative study explored the adaptation & coping strategies used over time by twenty-five emerging adults. Respondents were selected from a longitudinal community study cohort of 26-year-olds & had experienced adversity in early life. Participants mentioned using a variety of strategies, such as active evasion, seeking support, & "letting go", in order to cope with difficulties. These strategies varied by context & according to respondents' developmental level at the time of the adversity. Flexibility in understanding life circumstances & in choosing coping strategies to deal with specific adversities was noted as beneficial through childhood, adolescence, & emerging adulthood.

Hunt, Kate; Sweeting, Helen; Keoghan, Margaret & Platt, Stephen. 2006. Sex, gender role orientation, gender role attitudes and suicidal thoughts in three generations: A general population study.

Social psychiatry and psychiatric epidemiology, 41 (8), 641–647.

Asiasanat: *gender role orientation, gender role attitudes, suicidal thoughts, sex differences, masculinity, human sex differences, sex role attitudes, sex roles, suicidal ideation.*

Tiivistelmä: Background: Suicide and other suicidal behaviours are markedly (though differently) patterned by gender. The increase in young male suicide rates in many countries has heightened interest in whether suicidal behaviours and ideation (thoughts) are related to masculinity. Relatively little research has explored the relationship between gender role attitudes and orientation and suicidal behaviours and ideation. Most research in this area has been conducted with young people. Objective: We investigated whether gender role orientation (masculinity and femininity scores) and gender role attitudes were related to the reporting of serious suicidal thoughts in three generations (early adulthood, and early and late middle age) in a community sample. Methods: Subjects (653 men and women aged around 23 years, 754 aged around 43 years, 722 aged around 63 years) completed home interviews with nurses as part of an ongoing longitudinal community-based study of social factors and health. These included measures of suicidal ideation (thoughts), attitudes to traditional gender roles, and a validated measure of gender role orientation (masculinity and femininity scores). Results: The prevalence of serious suicidal thoughts was higher in early adulthood (10% men, 15% women) than in early (4% men, 8% women) and late (6% men, 5% women) middle age. In early adulthood only sex was significantly related to

suicidal thoughts, with women at higher risk (adjusted OR 1.74, 95% CI 1.01–3.00). In early middle age masculinity scores were negatively related to suicidal thoughts (adjusted OR for each unit increase in score 0.65: 95% CI 0.46–0.93), and more traditional views on gender roles were positively associated with suicidal thoughts (adjusted OR 1.48: 95% CI 1.07–2.04). In late middle age trends were in the same direction as in early middle age, but were not statistically significant. Femininity scores were unrelated to serious suicidal thoughts at any age. Conclusion: The high rates of suicidal thoughts amongst men and women in early adulthood point to the importance of understanding mental health problems at this age. The results raise a number of questions and suggest that suicide researchers should pay more attention to gender roles and attitudes in older adults.

Koivusilta, Leena; Rimpelä, Arja & Rimpelä, Matti. 1998. Health related lifestyle in adolescence predicts adult educational level: a longitudinal study from Finland. *Journal of epidemiology and community health*, 52 (12), 794–801.

Asiasanat: *Adolescent, adult, educational status, female, finland, health status, health surveys, humans, life style, logistic models, longitudinal studies, male, questionnaires, social class.*

Tiivistelmä: Objective: To assess the relative importance of perceived health and health related lifestyle in adolescence in the production of educational differences. Design: A longitudinal study: survey data from 1981 and 1985 linked with Educational Registry data from 1993. Setting: The whole of Finland. Partici-

pants: A representative sample of 4761, 16 and 18 year olds. The follow up rate was 82%. Measurements and main results: The outcome variable was the attained educational level at age 24 to 30. Predictive variables described health related lifestyle and health at the age of 16 and 18. Those whose educational level was low at follow up, had in adolescence, a more health compromising lifestyle than those who had reached higher levels. They had placed less emphasis on health promoting behaviours like not smoking, physical exercise, good diet, and dental hygiene. Smoking was the outstanding predictor of attained educational level. Among the health variables, only psychosomatic symptoms predicted high educational levels in girls, and both psychosomatic symptoms and height in boys. Conclusion: Those who reach a high level of education in adulthood, have had a health enhancing lifestyle already in adolescence, while those reaching only a low level, have had a health compromising lifestyle. Health plays only a small part in the prediction of adult educational level. The results suggest that a health compromising lifestyle, adopted already in adolescence, is an important mechanism from which educational health differences originate.

Marttunen, Mauri & Pelkonen, Mirjami.

2000. Psychiatric risk factors for adolescent suicide – a review. *Psychiatria Fennica*, 31, 110–125.

Asiasanat: *psychiatric risk factors for attempted & completed suicide among child & adolescent & young adult cases, attempted suicide, mental disorders, risk factors, suicide, adolescent psychiatry.*

Tiivistelmä: Suicide is the second most com-

mon cause of death among young men, and fourth among young women in Europe. Suicide is a multifactorial phenomenon; demographic, biological, social, psychiatric, and situational factors contribute to the risk of suicide. In this review, recent psychological autopsy studies of adolescent and young adult suicide as well as selected follow-up studies of former child and adolescent patients and adolescent suicide attempters analyzing psychiatric risk factors for suicide are reviewed. Population-based psychological autopsy studies of youth suicides report mental disorders in the majority of adolescent and young adult suicides. In controlled studies the odds ratios indicating estimated risk for suicide completion in persons having a psychiatric disorder is 12–35. Mood disorders, substance abuse, prior suicide attempts, antisocial disorders and aggressive personality traits are strongly associated with youthful suicide. Mood disorders may be more important factors among females, and antisocial disorders and substance abuse among males. Follow-up studies of adolescent patients and suicide attempters further support the associations between completed suicide and psychiatric disorders and suicide attempts. The importance of psychotic disorders, particularly schizophrenia, is emphasized in longitudinal studies.

Siimes, Martti. 2004. *Murrosiän kriittiset*

vaiheet. Teoksessa: *Koulu – sukupuoli*

– oppimistulokset. Opetushallitus.

Helsinki, 84–91. ISBN 952-13-2152-0

Asiasanat: *murrosikä, kriisit.*

Tiivistelmä: Ruumiillinen kehitys käynnistää nuorten psykososiaalisen kehityksen naiseksi tai mieheksi murrosikään tultaessa. Artikke-

lissa tarkastellaan murrosikää sukupuolten ja koulun näkökulmasta. Erytishuomio kohdistuu poikiin, joilla tapahtuu enemmän fyysisiä muutoksia, minkä vuoksi muutoksia seuraavat psykososiaaliset seuraukset ovat pojilla rajumpia. Lisäksi poikien keskimääräinen murrosikä alkaa huomattavasti tyttöjen keskiarvoa myöhemmin. Murrosikä vaikuttaa psyykkiseen kehitykseen, käytökseen ja sosiaaliseen toimintaan. Ellei poikien ja tyttöjen väliseen kehitykselliseen eroon kiinnitetä huomiota, joutuvat pojat tyttöjä huonompaan asemaan. Koulun opetussuunnitelmaa ehdotetaan muutettavaksi siten, että se huomioi murrosiän kriittisen vaiheen. Keskiarvoinen kasvu ja kehitys tukevat kehitystä. Nuorille tärkeitä tukipilareita ovat kaverit ja vanhemmilta saatu aika, rakkaus ja turvallisuus.

Taylor, Kelli & Kliewer, Wendy. 2006.

Violence exposure and early adolescent alcohol use: an exploratory study of family risk and protective factors.

Journal of child and family studies, 15 (2), 207–221.

Asiasanat: *violence exposure, early adolescent alcohol use, community violence, family risk, caregivers, protective factors, Alcohol Drinking Patterns,*

Communities, Risk Factors, Violence, Family Relations.

Tiivistelmä: In this short-term longitudinal exploratory interview study, the relations between exposure to community violence and subsequent alcohol use were examined, with a focus on caregiver and family variables as moderators. Maternal caregivers and their children (N=101 families; 98% African American; M child age = 11.2 yrs) were interviewed separately and completed measures of violence exposure, caregiver and child adjustment, including substance use, and family functioning. Family interaction was also videotaped and coded. Child alcohol use at Time 2 was positively associated with all forms of violence exposure, and was negatively related to felt acceptance from caregiver, but was not associated with caregiver-rated family competence, observer-rated family interaction, maternal problems with alcohol, or maternal psychopathology. Logistic regression analyses predicting child alcohol use at Time 2 indicated that exposure to community violence increased risk of alcohol use, and felt acceptance from the caregiver decreased the likelihood of alcohol use, but did not buffer the effects of violence exposure on alcohol use. Implications and future directions are discussed.

Sosiaalisen perimän ilmiö tutkimuksen valossa

Raporttiin valitut viitteet sisältävät runsaasti tutkimustuloksia ja näkemyksiä asioista, jotka kytkeytyvät tavalla tai toisella sosiaaliseen perimään. Seuraavaan luetteloon on koottu joitakin niiden pääkohtia tiivistetysti.

1. Sosiaalista perimää ovat erilaiset ylisukupolviset ilmiöt, jotka on mahdollista murtaa.

Huono-osaisuus, köyhyys, päihdeongelmat, väkivaltaisuus ja rikollisuus voivat kulkea ylisukupolvisena ketjuna vanhemmilta lapsille. Myös hyväosaisuus voi kulkea ”suvun perintönä”, mutta raporttiin koottujen tutkimusten pääpaino on huono-osaisuuden ja ongelmakäyttäytymisen syiden ymmärtämisessä. Lapsuuskodin toimeentulo-ongelmilla on havaittu yhteys köyhyyteen. Vanhemmilta omaksutaan malleja, jotka vaikuttavat esimerkiksi nuoren koulutus- ja uravalintaan, millä puolestaan on merkitystä myöhemmälle toimeentulolle. Hieman yllättävilläkin elämänalueilla on havaittu ylisukupolvisuutta: esimerkiksi isovanhempien avioero voi vaikuttaa paitsi heidän lastensa avioliiton laatuun myös lastenlasten avioliiton epäsopuun.

Yhteiskunnalliset muutokset vaikuttavat siihen, ettei jälkipolvi voi välttämättä sellaisenaan hyödyntää vanhemmilta opittua. Mahdollisuus muutokseen on olemassa: esimerkiksi vanhemmuutta tutkittaessa on havaittu, että omien lapsuu-

denkokemusten pohdinta ja vanhempien kasvatuskäytäntöjen epäkohtien tiedostaminen mahdollistavat omien vanhempien toimintamallien hylkäämisen omassa vanhemmuudessa. Terapian avulla voidaan murtaa esimerkiksi kaltoin kohtelun ylisukupolvisuus. Kiintymyssuhteissa on havaittu ylisukupolvisuutta. Kiintymyssuhdeteoriaan pohjautuvilla interventioilla on kyetty tukemaan turvallisen kiintymyssuhteen muodostumista.

2. Sosiaaliseen perimään liitetyt ongelmat kytkeytyvät toisiinsa ja kasautuvat.

Sosiaalisen perimän käsite on peräisin lastensuojelusta, mutta sen vaikutukset ulottuvat laajemmalle. Ihmisen hyvinvointiin vaikuttavat paitsi yksilölliset ominaisuudet, myös rakenteelliset seikat. Köyhyys ylipäätään lisää syrjäytymisen riskiä. Hyvinvoinnille selvän riskin muodostaa pitkäaikaistyöttömyys – etenkin työuran alussa – sekä alhainen koulutustaso. Lapsuuden epäsuotuisilla olosuhteilla (esim. vanhemman alkoholismilla) ja yksinhuoltajuudella on myös riskiä kohottava vaikutuksensa. Yksilöllisistä ominaisuuksista lapsuudessa ilmennyt aggressiivisuus ja antisosiaalinen käyttäytyminen voivat johtaa syrjäytymiskierteeseen. Äidin raskaudenaikainen päihteidenkäyttö altistaa lapsen monenlaisille kehityshäiriöille.

Yhteiskunnassa vallitsevat ennakkoluuloiset ja syrjivät asenteet esimerkiksi maahanmuuttajia kohtaan lisäävät syrjäytymisen vaaraa. Segregaatiolla on negatiivisia

seurauksia: esimerkiksi maahanmuuttajavaltaisilla asuinalueilla varttuneilla toisen polven maahanmuuttajamiehillä kielteisen urakehityksen riski on suurempi.

*3. On olemassa myös
syrjäytymiseltä suojaavia tekijöitä
ja keinoja puuttua
huono-osaisuuden kierteeseen.*

Kaikki riskiryhmään kuuluvat eivät syrjäydy, mikä johtuu erilaisista kehityspoluista ja niille osuvista suojaavista tekijöistä. Yhteiskuntapolitiikalla voidaan vähentää perhe- taustan sekä tiedollisen ja koulutuksellisen epätasa-arvon yhteyttä. Koulutusjärjestelmä (tukiopetus, erityisopetus, nuorten kouluttautumista tukevat ratkaisut ym.), työllisyyspolitiikka (nuorisotyöttömyyteen ja pitkäaikaistyöttömyyteen puuttuminen ym. ratkaisut) ja terveydenhuolto voivat ennaltaehkäistä ongelmien kasautumista.

Merkittävänä suojaavina tekijöinä toimivat tutkimusten mukaan myös läheiset ihmissuhteet ja harrastustoiminta.

Riskiryhmään tulisi kohdentaa interventioita mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. On hyvä huomata, ettei ennaltaehkäisevillä toimenpiteillä aina ole toivottuja vaikutuksia, ja esimerkiksi erityisopetus voi joko tukea kuntoutumista tai vahvistaa poikkeavuutta. Toverisuhteiden tukeminen tulisi huomioida jo päiväkoedeissa. Koska yksinhuoltajuus muodostaa riskin, olisi tärkeää tukea erityisesti nuoria pareja, joilla on lapsia. Äidin ja vauvan vuorovaikutuksen tukeminen olisi tärkeää raskausajalta lähtien. Erityishuomiota vaativat esimerkiksi päihdeongelmaiset ja mielenterveysongelmaiset vanhemmat ja heidän lapsensa, yksinhuoltajaperheet sekä perheet, joissa esiintyy väkivaltaista käytöstä. Vanhemmille ja lapsille tulisi esimerkiksi opettaa uusia tapoja selviytyä konflikteista.

5. ASIANTUNTIJARYHMÄN POHDINTAA SOSIAALISESTA PERIMÄSTÄ JA SIIHEN LIITTYVISTÄ TUTKIMUS- JA INTERVENTIOIDEOISTA

Sukupolvittainen jatkuvuus ja muutos — sosiaalisen perimän taustat ja polut

Suomessa on pyritty tarjoamaan jokaiselle yleiset hyvinvoinnin edellytykset. Esimerkiksi universaali hoito- ja koulutusjärjestelmä sekä sosiaaliturva vaikuttavat korkean tuloliikkuvuuden taustalla ja tarjoavat parhaimmillaan turvaa ja edellytykset kasvulle sekä sosiaaliselle liikkuvuudelle. Maksuttomalla ja kaikille avoimella peruskoululla on ollut Suomessa yhteiskunnallisia eroja tasaava ja tasa-arvoistava vaikutus, vaikka joidenkin tutkimusten mukaan suomalainen koulutusjärjestelmä ei poista oppilaiden taustasta ja sukupuolesta syntyviä lähtökohtaeroja vaan tekee ne näkyviksi.

Huono-osaisuutta voivat välittää sekä sosiaaliset (perheestä tulevat) että institutionaaliset (yhteiskunnalliset) mekanismit. Yhteiskunnan keinoista työpolitiikka on tärkeässä roolissa huonon sosiaalisen perimän ehkäisyssä, sillä työllä on ihmiselle suuri merkitys. Kaikille työtä

ei syystä tai toisesta ole tarjolla, ja Suomesta ovat lähes kadonneet niin sanotut ”helpot työt”. Voisi myös pohtia, millaisia tukitoimia tarvittaisiin, kun yksilö kadottaa oman työnsä merkityksen? Eräs ratkaisu saattaisi löytyä yhteisöllisyydestä ja sen tukemisesta.

Myös medialla on roolinsa sosiaalisen perimän tuottajana. Nykyään internetin sisällöt tuovat mediaan merkittävän lisänsä, mistä osoituksena ovat esimerkiksi käyttäjien itsensä tallentamia lyhyitä videoita tarjoavat palvelut (mm. YouTube) ja virtuaalitodellisuuteen perustuvat pelit. Ajan kuvassa näkyy lasten ja nuorten kulttuurin yliseksuaalistuminen, mikä voidaan havaita esimerkiksi nuorten suosiman IRC-Gallerian (<http://irc-galleria.net>) kuvissa. Asioilla on yleensä kaksi puolta. Vaikka internetin sisällöt epäilemättä ovat osin ongelmallisia, on niillä myös elämään sisältöä tuova positiivinen ulottuvuutensa. Virtuaalitalaan on syntynyt myös erilaisia tukea tarjoavia palveluita, kuten tiede- ja taidekorkeakouluopiskelijoille suunnattu Nyyti ry:n Virtuaaliolkapää (<http://nyyti.medixine.com/>).

Huono-osaisuus voidaan ymmärtää eri tavoin, eikä huono-osaisuus rajoitu taloudellisiin seikkoihin. Toisinaan taloudellisesti hyvin toimeen tulevilla vanhemmilla ei esimerkiksi työvaatimusten takia riitä aikaa lapsilleen, jolloin puhutaan hoivaköyhyydestä. Tuoreimman ajankäyttötutkimuksen mukaan molemmat vanhemmat ovat selvästi enemmän lastensa kanssa siitä huolimatta, että naisten työssäkäynti on lisääntynyt. Erot perheiden välillä kuitenkin kärjistyvät: vähiten aikaa vietetään yhdessä perheissä, joissa menee muillakin mittareilla huonosti. Määrällinen tutkimus ei lisäksi kerro, millaista yhdessä oleminen lopulta on ja miten se on muuttunut viime

vuosina. Laadullinen arviointi vaatisi toisenlaisen tutkimusotteen.

Sosiaalisen perimän tarkasteluissa enemmän huomiota on annettu sen negatiiviselle ulottuvuudelle. On tarkasteltu eri tavoin huono-osaisiksi luokiteltavia ihmisryhmiä, kuten pitkäaikaistyöttömiä, päihdeäitien vauvoja ja perheväkivallan uhreja. Tämänkin raportin viitteistä voi huomata, että kielteisorientoitunut tutkimus on myönteistä yleisempää. Samalla valtaväestön näkökulman tilalla korostuvat erilaiset marginaaliryhmät. Kielteisen sosiaalisen perimän ehkäisyssä olisi kuitenkin tärkeää ymmärtää myös myönteisiä malleja.

**Huonon sosiaalisen
perimän ehkäisy
— käytännön
interventioideoita ja
tutkimustarpeita**

Sosiaalinen perimä ei predestinoi ja huono-osaisuuden kierre on mahdollista katkaista. Huono-osaisuuteen on mahdollista puuttua esimerkiksi erilaisilla interventioilla, jotka kaikki pitäisi aloittaa mahdollisimman aikaisin. Jo neuvolatoiminnassa olisi tärkeää tukea vanhempia, jotta lapsen hoito pääsee hyvin alkuun perheessä. Erityistä huomiota vaativat perheet, joissa jommallakummalla tai molemmilla vanhemmilla on päihdeongelma. Myös maahanmuuttajuuteen liittyvät asiat ja rasismi tulisi huomioida nykyistä paremmin. Ennaltaehkäisyyn tähtäävissä interventioissa olennaista on tunnistaa riski- ja suojaavat prosessit.

Toimenpiteiden kohdentamisessa vastakkain asetetaan usein valtaväestön ja marginaaliryhmien huomioiminen. Yleisesti ennaltaehkäisevät koko väestöön kohdistetut toimet saattavat olla huono-osaisen marginaaliryhmän synnyn ehkäisyssä merkittävämpiä kuin marginaaliryhmiin kohdenneet toimet, sillä huono-osaisuuden syyt saattavat olla uni-versaaleja.

Perheiden tukeminen on tärkeä keino ennaltaehkäistä negatiivista sosiaalista perimää. Tukitoimien suunnittelussa tulee huomioida, että on hyvin monenlaisia perhemalleja, ja perheiden tilanteet ja tarpeet vaihtelevat suuresti. Perhetasolla vanhempien kanssa työskentely auttaa myös lasta,

mutta on tärkeää huomioida lapset kehittämällä ja hyödyntämällä lasten kanssa työskentelyyn soveltuvia välineitä. Perheisiin kohdistuvia toimia voisivat olla:

- ♦ vanhempien tukeminen lapsen ollessa vauvaikäinen (esim. neuvolatoiminnan osana varmistaa, että turvallinen kiintymyssuhde muodostuisi, ja huomioida erityisesti fetaaialkoholivauriosta kärsivät lapset)
- ♦ mahdollisimman pysyvien, kiinteiden rakenteiden järjestäminen perheille (esim. tarjota perheen lapsille pysyviä ”kummeja”)
- ♦ perheen sisäisen yhteisöllisyyden tukeminen (isovanhemmat – vanhemmat – lapset)
- ♦ erilaisten yhteisöllisyyteen perustuvien interventioiden hyödyntäminen (yksinäisyys lisää syrjäytymisen kierteen riskiä)
- ♦ tukea tarvitsevien läheisten huomiointi ja auttaminen.

Sosiaalinen perimä aiheuttaa haasteen julkisen sektorin tuottamille palveluille. Pitkään on puhuttu palvelujärjestelmien ongelmien tunnistamisen tarpeesta. Tällä hetkellä vaikuttaa siltä, että ongelmat on tunnistettu, mutta tukemisen muotoja ja järjestelmän kehittämistä on pohdittu vähemmän. Palvelujen kehittämisen erot eri kunnissa ja kuntien eri palvelusektoreilla ovat suuria, eivätkä aina edes riittävät taloudelliset resurssit johda palvelun kehittämiseen.

Negatiivisen sosiaalisen perimän ehkäisy synnyttää tarpeen kehittää ennaltaehkäiseviä palvelujärjestelmiä, etenkin

äitiys- ja lastenneuvolaa, päiväkotia ja oppilashuoltoa, miksei myös nuorisotyötä. Neuvoloiden kehittämisessä on hyvä huomioida suuruusluokat: Suomessa on noin 12 miljoonaa lääkärikäyntiä vuodessa ja noin miljoona lastenneuvolakäyntiä. Tähän satsaukseen nähden tulokset voisivat olla paremmat, vaikka äitiys- ja lastenneuvolajärjestelmä sinänsä on erittäin arvokas ja tarpeellinen. Oppilashuolto puolestaan on sosiaaliselle perimälle arvokas mahdollisuus, sillä se on ennaltaehkäisevä turvaverkko, joka tavoittaa kaikki ikäluokat neuvolan tapaan.

Palvelujärjestelmien kehittämistarpeita ovat ainakin seuraavat:

- ✦ kattavien palveluiden tarjoaminen koko väestölle, ei vain ”ongelmaperheille”
 - ✦ koteihin jalkautumisen ongelmat: kotipalvelua pitäisi tarjota koko väestölle, eikä vain tietyille erityisryhmille
 - ✦ äitiys- ja lastenneuvolajärjestelmä: toisen maailmansodan jälkeen käynnistyneessä järjestelmässä on kehittämistarpeita, ja toiminnassa tulisi huomioida kulloinkin tuore tutkimustieto
 - ✦ oppilashuollon resurssien turvaaminen on tärkeää, jotta ”seula” toimisi kunnolla ja apua olisi saatavissa sitä tarvitsevalle riittävän ajoissa
 - ✦ yhteisöllisyyttä tukevan ryhmätoiminnan lisääminen muun toiminnan rinnalle: esimerkiksi Uudessa-Seelannissa neuvolajärjestelmä ei ole instituutio, vaan se perustuu ryhmiin. Ideana on, että samoihin aikoihin synnyttäneet naiset tapaavat terveydenhoitajan johdolla vuoronperään kunkin kotona, asiakkaiden omassa arkiympäristössä, eikä instituution tarjoamassa tilassa.
- ✦ ”näkyvämmien” lasten huomiointi: palvelujärjestelmän tulisi tunnistaa mielenterveys- ja päihdeongelmaisten vanhempien lasten olemassa olo ja pohtia tarvitaanko vertaistukea tai sijoituksia tms. Näihin lapsiin tulisi kiinnittää huomiota ajoissa, etteivät he ajaudu ongelmiin.
 - ✦ apua tarvitsevien vanhempien tunnistaminen ja hoitoon ohjaaminen perusterveydenhuollossa: mielenterveysongelmilla ja päihteiden käytöllä on havaittu kytkös toisiinsa, mutta noin kolmasosa mielenterveys- ja päihdeongelmaisista vanhemmista ei ole koskaan ollut hoidossa.

Voidaan tietysti pohtia, pitäisikö valtiovalan tukea hyväksi koettujen mallien (esim. työmenetelmien) leviämistä vai tukahduttaisiko se alhaaltapäin syntyvää aloitteellisuutta. Jos hyviä malleja etsitään, ennaltaehkäisevässä toiminnassa hyviä tuloksia on saatu muun muassa käynnissä olevasta kotimaisesta sateenvarjo-projektista, joka on mielenterveystyön ja päihdehuollon seudullinen kehittämisprojekti. Projektissa kehitetään kohdennettuja asiakaslähtöisiä työmuotoja, ja sitä toteutetaan Vantaan, Keravan ja HYKS Peijaksen sairaalan alueella vuosina 2005–2007.

Sosiaalisen perimän tutkimusalue on hyvin monimutkainen ja monitieteinen, sillä itse ilmiö on hyvin moniulotteinen, tunteita herättävä ja kiistanalainen. Eri tieteenaloilla tehtävä sosiaaliseen perimään liittyvä tutkimus jää helposti oman tieteenalan sisällä jäävän keskustelun ”vangiksi”, eikä tavoita laajempaa tiedeyhteisöä. Vastakkain asetetaan usein tilastollisiin menetelmiin nojaava kvantitatiivinen tutkimus ja muun muassa haastatteluihin nojaava

laadullinen tutkimus. Sosiaalisen perimän näkökulmasta molemmilla on varmasti annettavaa, jotta ilmiöstä saataisiin kokonaisvaltaisempi kuva.

Erityisesti seuraavista aiheista pitäisi saada lisää tutkimustietoa:

1. Interventioiden kehittäminen

- ✦ erilaisten interventioiden pitkäaikaisvaikutukset
- ✦ sukupolvien näkökulman huomioiminen interventioissa (tarkasteltaisiin yksilön tai perheen sijaan useampaa sukupolvea)

2. Monikulttuurisuus

- ✦ usean sukupolven tarkastelu maahanmuuttajatutkimuksessa (miten seuraavan sukupolven tilanne on kokonaan erilainen kuin edellisen)
- ✦ kansainväliset adoptiot (erityisesti millaista tukea perheet tarvitsisivat): Kansainvälinen adoptio tuo mukanaan haasteita vanhemmuudelle. Lapselle tulisi selvittää avoimesti hänen taustansa, ja lapsen mahdollisesti kohtaamaan rasismiin tulisi suhtautua vakavasti. Adoptiopalveluiden tarjoamiin ohjeistuksiin pitäisi sisällyttää rasismin kysymysten pohdintaa.
- ✦ rasismin, kansainvälisten adoptioiden ja mielenterveysongelmien yhteys: Rasismin vaikutuksia ei ole riittävästi huomioitu mielenterveyspalveluissa. Pelkästään rasismin ennaltaehkäisy ei riitä, vaan tulisi löytää keinoja tukea rasismin uhreiksi joutuneita. Asiakkaan näkökulmasta olisi tärkeää, että palveluntarjoajien joukossa työskentelisi ihmisiä, joille on helppo puhua. Rasismin uhrin näkökulmasta tämä tarkoittaa ihmisiä, joilla on maahanmuuttajatausta, tai ihmisiä, jotka ovat henkilökohtaisesti joutuneet rasismiin kanssa tekemisiin.

- ✦ liitot, joissa toinen puoliso on kotoisin muualta kuin Suomesta (millaista tukea he tarvitsisivat)

3. Ennaltaehkäisevien

palvelujärjestelmien kehittäminen

- ✦ päivähoidon aiheuttamat pysyvät vaikutukset päivähoidossa olleiden lasten kehitykseen (esim. kielelliseen kyvykkyyteen) ja elämässä selviytymiseen: noin puolet lapsista on päivähoidossa, joten kyseessä on iso ihmisjoukko
- ✦ syyt ja ilmiöt lastensuojeluasiakkuuden taustalla (uusien asiakkaiden ja asiakkaaksi jäävien sekä sijoitettujen ja jälkihuollossa olevien lasten tilanteen selvittäminen)
- ✦ kulttuurin (esim. nuorisokulttuurin) merkitys: Jos kuuluu tiettyyn ryhmään, voiko kulttuuri kannatella yksilöä tämän kohdassa ongelmia, jos yksilö tulee kuulluksi kulttuurisen ympäristön jäsenenä?

4. Huono- ja hyväosaisuus

- ✦ huono-osaisuuden kasautuminen ja sukupolvittainen uusiutuminen (laadullista, yksilökeskeistä sukupolvitutkimusta sosiaalietieteessä, jotta löydettäisiin keinoja tukea yksilöitä)
- ✦ elämäntulkua kartoittava rekisteritutkimus (esim. lastensuojelussa 1990-luvun laman aikaan sijoitettujen lasten ja nyt sijoitettujen lasten rekisteritutkimus, jossa verrattaisiin sijoitettujen lasten ja valtaväestön rekisteritietoja keskenään)
- ✦ huono-osaisuuden kirjon selvittäminen (millaisia ihmiskohtaloita yhteen niputetun ”huono-osaisten joukon” sisään mahtuu)
- ✦ hyvä- ja huono-osaisten erojen kärjistyminen (voisi tutkia molempia ääripäitä)
- ✦ vanhempien rooli lapsen ja nuoren tavanomaisessa fyysisessä ja psykososiaalisessa kehityksessä.

6. SUOMEN MIELENTERVEYSSEURAN SOSIAALISEN PERIMÄN TEESIT — MITEN TUKEA SUKUPOLVELTA TOISELLE SIIRTYVIÄ HYVIÄ MALLEJA JA KATKAISTA HUONOJA?

1. Sosiaalisen perimän sisältöjä voidaan tarkastella myös mielenterveyttä tukevana tai uhkaavina tekijöinä. Suomen Mielenterveysseuralle raportti tarjoaa eväitä vaikuttamistoimintaan ja kehittämishankkeiden ideointiin, sillä sosiaalinen perimä näyttäytyy mahdollistajana hyvässä ja pahassa, vaikka käsite onkin kiistanalainen.
2. Köyhyyden, väkivallan, ja depression pitkäaikaistutkimukset tuovat näkyväksi mallioppimisen vaikutukset. Fyysisellä, psyykkisellä ja sosiaalisella turvattomuudella on vaikutus mielenterveyteen. Tämän voi kiteyttää lauseeksi ”arvottomuus ahdistaa”. Traumoista ja taloudellisista ongelmista voi tulla ylisukupolvisia, ellei apua saada ajoissa. Kriisityölle ja ennaltaehkäiseville toimille on selvästi tarvetta.
3. Yhteiskunnassa kuilu hyvä- ja huono-osaisten välillä on kasvanut. Samanaikaisesti kun monien kansalaisten elämänlaatu on kohentunut, yhä useammat ihmiset putoavat yhä vaikeampiin moniongelmaisuuksiin loukkuihin. Polarisoitumiskehityksen pysäyttäminen vaatii kahdenlaisia toimia. Ensiksikin olemassa olevat universaalit hyvinvointipalvelut on pidettävä kunnossa. Toiseksi erityisiä toimenpiteitä on kohdennettava heikommassa asemassa oleviin.
4. Ennaltaehkäisevässä toiminnassa yhteiskunnalla on käytössään useampi järjestelmä, joiden avulla suuri osa väestöstä tai väestönosasta on mahdollista tavoittaa: neuvolat, peruskoulu, rippikoulu ja armeija. Sosiaaliseen perimään voidaan vaikuttaa erityisesti lapsiin ja nuoriin kohdistuvilla toimilla, joissa koulun rooli voisi olla nykyistä vahvempi. Perusopetuksessa tavoitetaan melkein kaikki suomalaiset lapset. Armeijan ja siviilipalveluksen osaksi olisi mahdollista sisällyttää opetuspaketti mielenterveyden suoja- ja riskitekijöistä ja vanhemmuudesta, sillä heistä monista tulee tai on jo tullut vanhempia.

5. Palvelujärjestelmät ovat pirstoutuneita, eivätkä ihmisten perusoikeudet (esim. turvattu perustoimeentulo) toteudu, koska nykyinen järjestelmä on liian sekava ja mutkikas. Ihmistä ei kohdella kokonaisuena. Palvelujen, kuten toimeentulotuen alikäyttö osoittaa, että ”yhden luukun periaatteen” kaltaisen järjestelmän tarve on selvästi olemassa. Alikäyttöä aiheuttaa paitsi järjestelmien monimutkaisuus, myös eri tukien yhteensovittamisen vaikeus. Palveluohjauksen kehittäminen on tarpeen. Palvelujen kehittämisessä tulee huomioida, että suurempi yksikkö pystyy tuottamaan paremmat palvelut. Mielenterveyspalveluissa hoidon kokonaisvastuu on liian usein kadoksissa ja avohoito lepää liiaksi omaisten varassa.
6. Auttamistyötä tehdään liian vähän kodeissa. Esimerkiksi lapsiperheille, maahanmuuttajille, mielenterveyskuntoutujille ja vanhuksille on tarjottava riittävän varhaisessa vaiheessa sekä psyykkistä että käytännön apua tarvittaessa kotiin saakka.
7. Koulut ovat lukuisten lasten ja useiden aikuisten työpaikkoja, joiden työolot pitää saada kuntoon ja työrauha turvata. Koulukiusaaminen on pahiten traumatisoivia asioita koulu-ikäisten lasten ja nuorten elämässä. Luokkakoot tulisi pienentää ja oppilashuollon resurssit tulisi saattaa edes lammalle edeltävälle 1990-luvun alun tasolle. Opettajien kokonaistyöajan käyttöön otto olisi yksi tärkeä edistysaskel. Koulujen kehittä-

misessä tulisi huomioida yhteisöllisyyden ja viihtyvyyden tukeminen, koulukiusaamisen ehkäisy sekä ”näkyvätömän ja hiljaisen” pahan olon huomiointi ja siihen puuttuminen. Kouluissa on moniammatillista osaamista, mutta eri ammattilaisten keskinäinen yhteistyössä olisi parannettavaa, jotta apu tarjotaan riittävän ajoissa.

8. Hyvinvoivat työyhteisöt luovat hyvinvointia myös koteihin. Työnteon ja vapaa-ajan tasapainon löytäminen tukee hyvinvointia. Perheen ja työelämän yhteensovittamista tukevien ratkaisujen löytäminen ja hyödyntäminen on tärkeää. Tarvittaisiin joustavia järjestelyjä, kuten mahdollisuus osa-aikaiseen työskentelyyn. Erityishuomiota tulee kiinnittää peruskoulun päättäviin nuoriin, jotta he löytävät oman paikkansa työelämässä tai opintojen parissa.
9. Mikäli työntekijän tarve on jatkuva, tulisi myös työsuhteen olla toistaiseksi voimassa oleva. Esimerkiksi hoitotyö ei saisi perustua määräaikaisiin työsuhteisiin, koska tehtävä työ hoiva-alalla ei lopu. Työpaikoilla tulisi huomioida määräaikaisissa työsuhteissa toimivat nykyistä paremmin, jotta ”pätkätyöläiset” olisivat tasavertaisia työyhteisön jäseniä, sillä yhteisöihin kuuluminen tukee hyvinvointia.
10. Tiukka henkilötietolaki tuo mukanaan myös ongelmia. Tietosuoja ja yksityiselämän suoja sen osana vaikeuttavat tiedon kulkua esimerkiksi päiväkodista

kouluun ja sairaalasta omaiselle. Pahimmassa tapauksessa tiedon puuttuessa eritystukea tarvitsevan lapsen hoito katkeaa hänen siirtyessä päiväkodista kouluun, ja perheet eivät voi tukea äkillisesti sairastunutta omaistaan. Voidaan perustellusti kysyä, onko tietosuoja mennyt liian pitkälle.

- I 1. Vanhemmuuden tukeminen on sosiaalisen perimän kannalta oleellista, ja perheiden olosuhteilla on suuri merkitys myös mielenterveydelle. Esimerkiksi taidottomuus ilmaista

omia tunteita saattaa kulkea ”suvun perintönä”, mutta tunnetaitoja voi opetella ja oman lapsuuden perhemallista voi poisoppia. Neuvoloissa olisi mahdollista keskittyä fyysisen terveyden ohella myös vanhemmuuden tukemiseen. Useita hyviä toimintamalleja on kehitetty, mutta niitä ei käytetä.

- I 2. Kaikkien lasten oikeus varhaiskasvatukseen tulisi taata. Nykyään isovanhemmat saattavat asua kaukana lapsenlapsistaan, jolloin voi olla tarvetta ”keinoisovanhemmille”.

LÄHTEET

- Alaterä, Anu & Halttunen, Kai.** 2003. *Tiedonhaun perusteet – osa lukutaitoa.* BTJ-Kirjastopalvelu. Helsinki.
- Ekspergruppen om social arv.** 1999. *Social arv – en oversigt over foreliggende forskningsbaseret viden.* Socialforskningsinstituttet 9 / 99. Copenhagen. Saatavissa sähköisesti: http://www.sfi.dk/graphics/SFI/Pdf/Rapporter/1999/9909Social_arv.pdf.
- Karvonen, Sakari (toim.).** 2006. *Onko sukupuolella väliä? Hyvinvointi, terveys, pojat ja tytöt.* Nuorten elinolot -vuosikirja. Stakes, Nuorisosiain neuvottelukunta / Nuora. Helsinki.
- Keltikangas-Järvinen, Liisa.** 2006. Ympäristö vai perimä – psykologian pitkä tie tasapainoiseen ihmiskäsitykseen. *Tieteessä tapahtuu* 2 / 2006, 5–9. Saatavissa: <http://www.tieteessatapahtuu.fi/0206/keltikangas-jarvinen.pdf>. Katsottu 20.7.2006.
- Kärkkäinen, Tuulikki.** 2004. *Koulutuksen ja lapsi-vanhempisuhteen yhteys elämässä selviytymiseen. Sosiaalinen perimä ja koulutuskulttuurisen pääoman periytyminen sukupolvesta toiseen.* Helsingin yliopiston soveltavan kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 250.
- Taipale, Vappu.** 1998. *Lasten mielenterveystyö.* WSOY. Porvoo. 3. muutettu painos.
- Sohlman, Britta.** 2004. *Funktionaalinen mielenterveyden malli positiivisen mielenterveyden kuvaajana.* Stakes, tutkimuksia 137. Helsinki.
- Vuori, Jukka & Silvonen, Jussi.** 2005. The benefits of a preventive job search program on re-employment and mental health at 2-year follow-up. *Journal of occupational and organizational psychology*, 78 (1), 43–52.

